

GELİBOLU EVLİYALARI

ŞEHİTLER-EVLİYALAR VE ÂLİMLER ŞEHİRİ

AHMET TUNA

© 2023

GELİBOLU EVLİYALARI
“ŞEHİTLER-EVLİYALAR VE ÂLİMLER ŞEHİRİ”
-AHMET TUNA-

© Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayınevinin yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Dağsu Sönmez
Yayın Koordinatörü : Nevin Aylar
Kapak Tasarımı/Dizgi : Magnum Opus Web & Design
Editör - Redaktör : 40 Kitap Yayınevi Yayın Atölyesi

1. Baskı Kasım 2023, Ankara
ISBN: 978-625-6550-19-3

Baskı: Bizim Büro Basımevi LTD. ŞTİ.
Sertifika No: 42488
Ankara

40 KİTAP®

📍 Cumhuriyet Mah. Selanik Cad. No: 10/22 Çankaya/Ankara
☎ +90 542 188 62 79
🌐 www.40kitap.com
✉ 40kitap@gmail.com

Sertifika No: 53584

Bize göre insanın ürettiği her Şey kültürdür ve kültürün yok olmaması için kayıt altına alınması gerekmektedir. Yazarımız Ahmet Tuna'ya bu kıymetli eseri kaleme aldığı ve siz değerli okurumuza da eserimizi alıp okuduğunuz için sonsuz teŐekkürler!

*Yazar, yayıncı ve okur bir ailedir.
Tüm saygılarımızla 40 Kitap ailesine hoş geldiniz!*

İçerikler

ALPERENLER DİYARI GELİBOLU	10
GELİBOLU	10
ŞEHİTLER EVLİYALAR OTAĞI	11
KAPTAN-I DERYALIK MAKAMININ İLK TESİS EDİLDİĞİ YER	13
OSMANLI DEVLETİNİN MANEVİYAT KAYNAKLARI	15
DİNİ ZÜMRELERİN FAALİYET SAHALARI	17
HANKAH	18
ZAVİYELER	18
AHİ TEŞKİLATLARI	19
CAMİİLER	19
MEDRESELER	20
GELİBOLU DAKİ MEDRESELER	21
1-BALABAN PAŞA MEDRESESİ	21
2-MESİH PAŞA MEDRESESİ	21
3-MİHALİÇ HATİP MEDRESESİ	22
4-SARICA PAŞA MEDRESESİ	22
TARİKATLAR	23
TEKKELER	23
VELİ, KERAMET, MÜRŞİD NE DEMEKTİR?	31
KABİR ZİYARETİNİN FAYDALARI	38
KABİR ZİYARETİ NASIL YAPILIR?	39
ŞEHİRİYARAN- GÖNÜL ERLERİ MENKİBELERİ	40
SÜLEYMAN ÇELEBİ VE GELİBOLU	41
YAZICIZADE MUHAMMED EFENDİ	41
YAZICIZADE MEHMET EFENDİNİN GELİBOLU HALKINA DUASI	44
VALLAHİ BALIK YEMEDİM	45
BİR DAMLA ABDESTSİZ SÜT	46
HACI BAYRAM-I VELİ HAZRETLERİ	47
HACI BAYRAMI VELİ HAZRETLERİ GELİBOLU'DA	49
AHMEDİ BİCAN	49
YAZICIZADELERİN MUHTEREM BABALARI YAZICI SELAHADDİN EFENDİ	52
ZEYNEL ARAP HAZRETLERİ	54
GAYRİMÜSLİM ZANNETTİLER	54
ÖLÜM ACISI	56
GELİBOLU'LU SUBAŞI HAS AHMET BEY	58
EMİN ŞEYH DERVİŞ BAYEZİT	62
ŞEYH DERVİŞ BAYEZİD	62

KUM BABA	63
ALLAH AFFETMEYİ SEVER	64
BAYRAĞI VERMEYEN İLK ŞEHİT BAYRAKLI BABA	65
ŞERBETÇİ BABA	66
GENÇ AŞIK	67
YARDIMA GELDİM	68
HÜSEYİN BECE GAZİ	69
KALK KİMSİN SEN	71
EN AKILLI KİMDİR?	72
ALAADDİN (KALFA) EFENDİ	73
KOYUN ÇOBANIYDI AMA	74
FİKİRLİ SİNAN	74
EN MÜHİM İŞ	75
İNSAN NE AHMAKTIR!	75
EN ZOR İŞ NEDİR?	76
DENİZ KABARINCA	77
GELİBOLU'NUN GAZİ ALPEREN DERVİŞLERİ PİRİ BABA (H. 787- M.1384)	77
KALENDER BABA	78
YEŞİL ETEKLİ İMAM	79
İBN-İ ŞİMŞİT HZ. LERİ	79
KUL HIZIR	79
YÜREKLİ BABA HAZRETLERİ	80
İBN-İ BENAH HAZRETLERİ	80
ARAP HAZRETLERİ	81
MASTARLI DEDE TÜRBESİ	81
BAHŞIZADE SULTAN	81
SOFRA DEDE	81
GAFFAR DEDE	82
ZİNCİRLİ AHMET DEDE	82
AĞAZADE MEHMET EFENDİ	84
Gelibolu Mevlevihanesi	84
SARUCA PAŞA	85
SARICA PAŞA NİĞBOLU SAVAŞINDA	86
HAMZABEY	87
SİNAN PAŞA	87
GELİBOLU'DA YAŞAMIŞ DEVLET ADAMLARI	88
RUMELİ FATİHİ GAZİ SÜLEYMAN PAŞA	88
Gazi Süleyman Paşa'nın Ölümü:	91
BOZ ATILILARIN YARDIMI	92

SEVİNDUK BEY	93
SALBAŞI AĞACI	93
GAZİ UMUR BEY	96
HOCA SİNAN PAŞA	100
KALAFAT (SADRAZAM) MEHMET PAŞA	101
KAPTAN-I DERYA GÜZELCE KÂSİM PAŞA	101
ŞALVARLI İBRAHİM AĞA	102
VEZİR OSMAN PAŞA	102
SADRAZAM SALİH PAŞA	103
SALİH AĞA	103
SAM MİRZA BEY	103
ALİ BİN HÜSEYİN PAŞA ve HIZIR BİN HÜSEYİN PAŞA	104
VEZİR OSMAN PAŞA	104
DÜNYANIN HAYRANLIKLA TANIDIĞI Büyük DenizCi ve Coğrafya	
BİLGİNİ PİRİ REİS	106
GELİBOLULU ALİ	108
GAFURİ MAHMUD EFENDİ (1078- 1667)	111
GAVSİ AHMED DEDE	112
MEVLÂNA ZÂİFİ	113
NÂTÎ MUHAMMED EFENDİ	113
KOLOĞLU MUSTAFA EFENDİ	114
AHMET CELALETİN DEDE	114
SÜLEYMAN ZÂTÎ EFENDİ	115
Menkıbe (YARINA ÇIKACAĞIMIZ BELLİ DEĞİL)	118
CENNETE İMANLA GİRİLİR	118
HOCA HAMZA EFENDİ	119
SÜRURİ MUSTAFA EFENDİ	120
KARA MEHMET EFENDİ	120
BAHRİ PAŞA	121
ŞAHİN ALİ PAŞA	121
EL-HÂCC SALİH PAŞA	121
MAHİR HAMZA PAŞA	122
HAYDAR EFENDİ	122
MURAT ÇELEBİ	122
EL- MEVLA AHMED	123
EL-MEVLA ÇELEBİ AŞÇIZADE	123
EL-MEVLA SURURİ MUSTAFA EFENDİ	123
EL-MEVLA SÜLEYMAN	124
EL MEVLA ADİL AFENDİ	124
EL MEVLA ABDULLAH EFENDİ	125

EL MEVLA OSMAN EFENDİ	125
EL MEVLA ATAU'LAH MEHMED	126
EL-MEVLA PARSA MEHMED BİN MUSTAFA	126
EL –MEVLA MEHMED	126
EL MEVLA MEHMED BİN EL-HACC RAMAZAN BİN BAYRAM	127
EL MEVLA MEHMED MEALİ	127
EL-MEVLA MAHMUD BİN BİN MAHMUD	127
EL MEVLA MAHMUD MEDHİ	128
BAHRİ PAŞA	129
HÜSSAM EFENDİ	129
ABDÜLBAKİ BİN MEHMED SABİR PARSA	129
GELİBOLULU DİĞER MEŞHUR HATTATLAR	129
AGEHİ	130
BAHRİ PAŞA	130
TIRAŞI	130
CAHİDİ	130
HUZURİ	130
HÜKMİ MEHMED ÇELEBİ	131
HEKİMİ	131

ÖN SÖZ

Gelibolu; Osmanlı'nın Avrupa'da ilk fethettiği şehir. 1354 yılında Osmanlının 2. sultanı Orhan Bey'in Büyük oğlu Gazi Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu fethin ilk yıllarından, 623 yıllık bir saltanattan sonra, 1924'te Osmanlı Devleti sonlandırılana kadar hem askeri hem siyasi hem de kültür merkezi olarak önemli hizmetler vermiş, tarih yüklü bir şehirdir. Fethin ilk yıllarından, Osmanlının son zamanlarına kadar bu tarihi önemini devam ettirmiştir. Fetihten sonra Anadolu'dan büyük bir İslam nüfuzunun buralara yerleştirilmesiyle ilk düzenli askeri teşkilat olan Azebler ordusunun, daha sonra da yeniçeri ordusunun karargâh ve kumanda ve eğitim merkezi olmuş. 1359 ilk büyük ibadethane Gazi Süleyman Paşa camii 1407 de Azepler Mescidi (açık mescit) daha sonraki yıllarda 164 camii ve mescit, 16 medrese, 11 yolcu hanı, 8 çarşısı, 56 mahallesi, onlarca tekke ve zaviyesiyle zengin bir kültür şehri oldu. Yıldırım Bayezid zamanında Saruca Paşa ve Hamza Bey tarafından Gelibolu tersanesinin kurulmasıyla 1534'lü yıllarda 13 eyaleti içine alan" Akdeniz Adaları Eyalet merkezi "oldu. 1834 de Edirne Vilayetine bağlı "Gelibolu Sancağı, "1923-1926" Gelibolu Vilayet"i, 15 Temmuz 1926 da Çanakkale iline bağlı ilçe olarak hayatıyetini devam ettirmektedir.

Çanakkale'ye bağlı bir ilçe olmasından sonra, küçüldükçe küçülmüş; üzerinde yaşanan o haşmetli tarihe ait eserler, izler, hatta mezarlar acımasızca bir, bir yok edilmiş, silinmiş. Gelibolu'nun dar sokaklarında dolaşırken, her köşe başında bir yatır, yıkılmaya yüz tutmuş tarihi hamamlar, son zamanlarda restore edilmiş türbeler, toprağa gömülü kalmış tarihi mezarlarla karşılaşrsınız. Kimdir bunlar? Diye sorarsanız. Cevabını sadece, Osmanlı arşivlerinin tozlu raflarında, araştırmacıların bulduğu tarihi belgelerde, tez çalışmalarında bulabilirsiniz. Ben de öyle yaptım. 623 yıl Osmanlıya ruh vermiş bu şehirde yatan maneviyat büyüklerinin, alimlerin, şairlerin, devlet adamlarının kimler olduğunu merak edip; İstanbul Osmanlı arşivleri başta olmak üzere, Bayezid kütüphanesi, Edirne Yazma eserler kütüphanesi ve Osmanlı arşivleri, salnameler, Trakya Üniversitesinin zengin kütüphanesindeki Osman-

lı eserleri ve salnamelerinden Osmanlı döneminde yazılan kaynak kitaplar ve biyografi araştırmalarından istifade ederek bu eseri hazırladım. Bu toprakları bize vatan yapabilmek için; ömürlerini, emeklerini, bilgilerini, terlerini ve kanlarını akıtarak emanet eden aziz ecdadımızı unutmamak, unutturmak inancıyla, onlara olan vefa duygularıyla, bu tarihi vazifeyi yerine getirme isteğiyle bu eseri onların aziz ruhlarına ithaf ediyorum.

Ahmet TUNA

Eęitimci Araştırmacı Yazar

ALPERENLER DİYARI GELİBOLU

Söğüt-Domaniç yaylalarında 40 çadırla temeli atılan Osmanlı Beyliği, Bursa ve İznik'in alınışı ile devlete, Gelibolu'nun fethiyle de İmparatorluğa, geçişin gerçekleştiği yerdir. 1354 Mart ayında Çardak'tan Avrupa'ya geçişle başlayan kıvılcım, çok kısa zamanda Trakya'dan Avrupa'ya doğru çok kısa zamanda yayıldı. Zaferlerin ana kaynağı o gönül erleriydi.

Ama "onlar" hep perdenin arka yüzünde sessiz, halis ve gönülden hizmetler verdiği için olayların önünde görülmüyor, isimleri duyulmuyordu.

Osmanlı; Şeyh Edebali ocağında iyice piştikten sonra erler meydanına çıktı. Şeyh Edebali, Osman Gazi'yi erler meydanına çıkarırken eline öyle bir ferman verdi ki, O ferman, Osmanogulları'nın 632 yıl "hayat düsturu" oldu. O düsturları hayatlarının gayesi yaptılar. Uydular ve uyguladılar. Özünü manevi mayalarla yoğuran Osmanogulları, dünya tarihinde en uzun ömürlü devletler arasında yer aldı. Ama ilahi ölçü bu.

GELİBOLU

Rumeli (Trakya) fethinin ilk ayağı. Osmanlı Beyliğinin devlet olma, imparatorluk kurma mayasının atıldığı yer. Asya ve Avrupa kıtalarının çok önemli bir geçiş ve bağlantı noktası. Bu yüzden birçok devletlerin merkez olarak kullandığı bir kent. Hun İmparatoru Attila'dan, Makedonyalılara, Bergamalılara, Romalılara, Bizanslılara, Bizans'ı fethetmeye gelen Araplara ev sahipliği yapmıştır. Gazi Süleyman Paşa'nın 1354 yılında Gelibolu'yu fethinden bu zamana kadar da bizlere vatan olan güzel belde.

ŞEHİTLER EVLİYALAR OTAĞI

Osmanlının, Avrupa da ilk fethettiği yer, ilk tersanenin kurulduğu yer, ilk Yeniçeri Ocağının kurulduğu yer ve ilk Kaptanı Deryalığın verildiği yer. Yıldırım Bayezid'in oğlu Şehzade Mustafa'nın Osmanlı Devleti'nin Baş şehir yaptığı yer. Piri Reis tarafından İlk Dünya Haritasının çizildiği yer. 19.Yüzyıllara kadar Ülkenin ve Dünyanın en ünlü şehirleri arasında yer alır. 1600 yıllarında 164 Cami ve mescidi, 16 medresesi, 11 yolcu hanı, 8 çarşısı, 56 mahallesi ile zengin bir kültür ve nüfusun barındığı önemli bir dünya şehri. Yüz binlerce şehidi ve yüzlerce evliyai bağrında saklayan bir tarihi şehir. Son yıllarda yerli ve yabancı yüz binlerce insanın ziyaret ettiği önemli bir kent. Yaşayan bir tarihin, tüm insanlığa; vatan sevgisinin, merhamet ve insanlığın en yüce örneklerinin sergilendiği Çanakkale Savaşlarının yaşandığı yer.

Metrekaresinde iki-üç şehidin yattığı, her yanı şehit kanlarıyla sulanmış bir mukaddes Vatan parçası. Vatan sevgisi deyince, bütün dünyanın ders aldığı bir yer. Ruhumuzu şaha kaldıracak kahramanlıkların fedakârlıkların yaşandığı bir mekân. Milli bir dirilişin, uyanışın gerçekleşeceği kutsal bir yer. Eğer kendimize gelmek istiyorsak, eğer tekrar dirilişe geçip, tüm dünyanın gözbebeği olmak istiyorsak geçmişimizi ve Gelibolu'yu iyi okumalıyız. Özellikle buraları destanlaştıran gönül erlerini... Her biri, örnek yaşayışları ile öyle bir iz bırakmışlar ki tarih sahnesinde, onları duydukça yüreklerimiz coşuyor. Gönüllerimiz kabarıyor. Gurur duyuyoruz onların torunları olmaktan...

Her canlı ölümü tadacaktır. Osmanlı'da dünya misafirhanesinde (sahnesine) geldiler. 400 çadırdan Osmanlı Beyliği'ne, Osmanlı Beyliği'nden Osmanlı Devleti'ne, Osmanlı Devleti'nden Osmanlı İmparatorluğu'na yükseldiler. Tarih sahnesinde şanlı sayfalar yazdılar. Unutulmaz eserler yarattılar ve unutulmaz insanlar yetiştirdiler. Unutulmamak üzere tarih sahnesinden çekildiler. 623 yıl süren Koca Osmanlı İmparatorluğu'nun

unutulmaz olaylarından kısa bir tarih gezintisi yapmak, onları bir daha saygı ve hürmetle anmak ve örnek almak için onların Gönül Erleri arasında tarihi bir gezinti yapalım. Onlar örnek insanlardı, unutulmaz, olağanüstü varlıklar. Yaşayışları, sözleri ve menkıbeleri ile tarih sahnesinde unutulmazlar arasında yer aldılar. Yüzyıllar geçti, unutulmadılar ve dünya var olduğu sürece unutulmayacaklardır.

Gelibolu fetihten sonra bir sancak ve sancak merkezi olduğu gibi Rumeli'nin ilk Paşa sancağı da olmuştu. Daha sonra bir denizcilik idare merkezi olarak şöhret kazandı. Osmanlı donanmasının başındaki kaptan-ı derya burayı merkez edinmişti. Dolayısıyla kaptan-ı derya sancağı olarak da biliniyordu. Gelibolu sancağı kaptan-ı deryalara verildiği için müstakil bir yapı gösteriyordu. Fakat şeklen Rumeli beylerbeyliğine tâbi idi. 1518'de sancak Gelibolu, Keşan, Malkara, Umni, Taşoz, Ece Ovası, İmroz ve Semadirek'ten ibaretti. Bu tarihte toplam Müslüman hanesi 2639'du. Gayri müslimler 2714 hane idi ve bunlar Limni, Taşoz, İmroz ve Semadirek'te toplanmıştı. Bütün sancakta XVI. yüzyıl başlarında 25-30.000 kişi bulunuyordu. Gelibolu 1533'te Hayreddin Paşa'nın kaptan-ı derya oluşu ve Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletinin kuruluşundan sonra buranın merkez sancağı oldu. XVI. yüzyılın ikinci yarısında sancağa İpsala ve Gümülcine bağlanmıştı. XVII. yüzyıl başlarında sancağın idari birimleri değişmemişti. Tanzimat sonrası Gelibolu Edirne eyaletine bağlı, Keşan, Şarköy. Mürefte ve Eceabat kazalarından oluşan bir sancaktı. 1865'te buraya Şarköy, Evreşe, Enez, Ferecik, Gümülcine kazaları bağlıydı. XIX. yüzyılın sonlarında bu kazaların yanı sıra dokuz nahiyesi ve 152 köyü bulunuyordu. 1309'da (1891-92) sancakta toplam 3608 hanede 13.691 Müslüman. 4768 hanede 21.780 Rum, 188 hanede 1032 Ermeni ve 210 hanede 1756 Yahudi vardı {Salnâme-i Vilâyet-i Edirne H309I, s. 326-333}.

Cumhuriyet döneminde vilâyet olan (1923) Gelibolu'ya Eceabat, Enez, İpsala, Keşan, Şarköy bağlanmıştı. 1926 yılında ilçe merkezi durumuna gelen Gelibolu bugün Çanakkale'ye bağlıdır ve fazla gelişmemiştir. 1927 sayımında nüfusu 5445 iken 1940'ta 12.713'e, 1945'te 16.496'ya yükseldi. 1950'de

yeniden 10.000'in altına (9893) düştü, 1955 sayımında tekrar 10.000'i geçen (12.341) nüfusu 1990'da 18.670'e ulaştı. Meyve, sebze, balıkçılık ve bitkisel yağ üretimi ön plandadır. Son yıllarda turizm sektörü ilerleme kaydetmiştir.

KAPTAN-I DERYALIK MAKAMININ İLK TESİS EDİLDİĞİ YER

Kaptan-ı derya, halk dilinde "Kaptan Paşa" demektir. İlk zamanlarda Osmanlı teşkilatında en büyük deniz rütbesi yani derya sancak beyliği, tümamirallik olarak kullanılıyordu. 1354 yılından itibaren Gelibolu sancağı, Kaptan-ı deryalık makamı olarak tesis edildi. Donanmay-ı Hümayunun da başı olan kaptan-ı derya, Gelibolu'da oturmaktaydı. Ancak, Yavuz Sultan Selim'in İran seferinden sonra 15 Mayıs 1516'da İstanbul'da ikamet etmeye başladı.

Fatih devrine kadar gelen kaptan-ı deryaların tam listesi bulunmamakla beraber Saruca Paşa gibi amirallerin ilk kaptan-ı derya olarak görev yaptığı ve donanmayı geliştirdiği sanılmaktadır.

Fatih'in tahta geçmesinden sonra isimleri sırayla tutulan ve Gelibolu'da oturan kaptan-ı deryaların isimleri şöyledir:

Baltaoğlu Süleyman Bey (1451-53),

Hamza Bey (Kabri Gelibolu'dadır.) (1453-56),

Has Yunus Bey (1456-1460),

Kasım Bey (1460-1461),

Hadim İsmail Bey (1461-62),

Yakup Bey (1462-63),

Damat Zağanos Mehmet Paşa (1463-66),

Mahmut Paşa (1466-72),
 Gedik Ahmet Paşa (1472- 80),
 Ahmet Mesih Paşa (1480-81), (2. kez 1484-92)
 Hızır Çelebizade Sinan Paşa (1481-84),
 Damat Güveği Sinan Paşa (1492-93),
 Küçük Davut Paşa (1493-1502), (2 kez 1503-06),
 Kara Nişancı Davut Paşa (1502-03),
 Hersekzade Ahmet Paşa (1506-11),
 İskender Paşa (1511-1514)
 Küçük Sinan Paşa (1514-26/.IV/ 1516),
 Cader Ağa (26/ IV/1516-20 gün sonra İstanbul'a taşındı.)

Kaptan-ı derya, bugünkü deniz kuvvetleri komutanından daha üst bir düzeydeydi. Bugünkü kaptan paşa eyaleti denilen çok geniş bir adalar topluluğu beylerbeyliği, genel valiliği anlamına geliyordu. Bunun merkezi Gelibolu Sancağı (vilayeti) idi. Buna çoğunlukla "Cezayir'i Bahri Sefid" eyaleti (Akdeniz Adaları) denilirdi. Daha sonra Kasımpaşa'da oturmaya başlayan Kaptan-ı deryanın Gelibolu Sancağı nüvesinde, İzmit, İzmir, Biga (Kale-i Sultaniye), Eğriboz, Midilli, İnebahtı, Preveze, Mora, Rodos ve Sakız vardı. Daha sonra Kıbrıs sancağı da eklendi. "Adalar Denizi'nin mutlak hâkimi olan Kaptan-ı derya, doğrudan doğruya sadrazama karşı sorumluydu. Başka hiçbir yüksek görevlinin emir veremediği bu büyük makam, 13 Mart 1867'de Bahriye Nezareti (Deniz Bakanlığı)'na çevrildi. Fatih devrinde gerçek anlamda kronolojik sıralamaları yapılmaya başlanan 159 amiralin, bu tarihe kadar 416 yıl kesintisiz (bazılarının birkaç kez) hizmetleri olmuştur.

Orhan Bey döneminde kurulan ve kurucusunun adıyla anılan Karamürsel Tersanesi, Osmanlıların kontrolüne geçti. Beyazıt, Gelibolu Tersanesini kurarak Osmanlı Hükümetinin en büyük üssü haline getirdi. Sarıca Paşa'nın gözetiminde, kadirgaların barındırıldığı havuzlar, gemi inşa tezgâhları, gemi malzemelerinin depolandığı mağazalar dahil olmak üzere çeşitli

tesisler inşa ettirdi. Ayrıca, gemilerin su ihtiyacını karşılamak için sahil boyunca çeşmeler, galeta pişirme fırınları ve cephaneler için baruthaneler inşa edildi.

Gelibolu Tersanesi'nin kuruluşunda büyük katkısı olanlardan biri de Hamza Bey'di. Bugün belediye ve askeri plajların bulunduğu bölge ve koy, Hamza Bey'in adını taşır. Ayrıca Baruthane Meydanı, Baş Çeşme, Sinan Paşa Türbesi ve diğer büyük denizcilerin türbeleri bu liman kıyılarında bulunmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmet, şu anki Haliç Tersanesi'ni kurma görevini Kasım Paşa'ya verdiğinde, Kasım Paşa birçok usta ve ailelerini Gelibolu'dan İstanbul'a götürerek bu bölgeye yerleştirmişti. Fakat gerek Fatih Sultan Mehmet gerek Beyazıt devirlerinde Osmanlı'nın esas tersanesi Gelibolu'ydu. Donanma Başkomutanı olan derya kaptanları (Deniz Kuvvetleri Komutanları) Gelibolu Sancak Beyleri idi. Yavuz Selim İran seferinden sonra Vezir Piri Mehmet Paşa'ya güçlü bir donanma kurma görevini verince Piri Paşa, Kasım Paşa ve Hasköy arasında tersaneyi geliştirdiler. Bu tersaneler 500 gemi inşa ve teçhiz edecek hale getirilince Gelibolu tersanesi ikinci derecede kaldı. (1518) Fakat yine Derya Beylerine Gelibolu Sancak Beyliği veriliyordu. Ancak Barbaros Hayrettin Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığı zamanında Gelibolu Sancağı derya kaptanlarının kethüdalarına verilmeye başlandı.

OSMANLI DEVLETİNİN MANEVİYAT KAYNAKLARI

Osmanlı devletinin kısa zamanda kurulup maddi ve manevi açıdan fethedilen toprakların ihya edilmesinde rol oynayan maneviyat erleri şunlardır:

Gaziyan-ı rum “gaziler ve Alpler”

Daha evvel türk topraklarında “Alpler” diye bilinen kahramanlar Türkler İslam'a girdikten sonra “gazi” unvanı ile anılmaya başlandı. Bunlar vatan, millet ve din uğruna canlarını ve mallarını feda eden erlerdir.

Ahiyan-ı Rum (Anadolu Ahileri)

Ahi teşkilatı, Türk fetih teşkilatında önemli bir yere sahiptir. Ahi teşkilatı; ahlakla sanatın ahenkli bir bileşimidir. Mevlâna, Yunus Emre ve Ahi Evran gibi manevi ahi liderleri Anadolu'da bozulan birliğin sağlanmasında etkili olmuşlardır. Zaviye ve tekkeler birer meslek kuruluşları haline getirilerek esnafın ve halkın birlik ve beraberliği adına katkı sağlamışlardır. Ahi teşkilatları yüzyıllarca esnaf ve sanatkârlara yön verdi Osmanlı'nın kuruluşunda bu teşkilatların büyük tesiri oldu. Anadolu beyliklerinin ve aşiretlerinin Osmanlı çatısı altında birleşmesine hizmet ettiler. Osman Gazi kılıcını ahi usulüne göre kuşandı ve oğlu Orhan Gazi de ahiliğe her zaman sahip çıktı. Ahiler tekke ve zaviyelerde toplanıyorlardı. Her meslek erbabının "Ahi Baba" adı verilen reisi vardı. Toplantılar "Ahi Baba"nın başkanlığında oluyordu. Ahilik sayesinde esnaf ve sanatkâr arasında kaynaşma sağlandığı gibi üretimde kalite, fiyat istikrarı gibi hususlarda kontrol sağlanıyordu.

Bacıyan-ı Rum

"Bacıyan-ı Rum" ifadesi ile kastedilen uç beyliklerindeki Türkmen aşiretlerinin cengâver ve kahraman hanımlarıdır. Ayrıca "Bacıyan-ı Rum" ifadesiyle hanımlara ait tekke mensupları kastedilmektedir.

Abdalan-ı Rum (Horasan Erenleri)

Bu horasan erenleri Osmanlı kaynaklarında "Abdal ve baba" lakaplarıyla da anılır. Maneviyat erenleri arasında yerlerini alan bu insanlar Osmanlı sultanları ile savaşa katılırdı.

DİNİ ZÜMRELERİN FAALİYET SAHALARI

İslam toplumlarında ilk dönemden itibaren eğitim, kimsesizlere ve yolda kalmışlara yardım etme amacıyla kurulan sosyal yardım müessesleri vardı. Bu müessesler: Ribat-Hanka-Zaviye ve Tekkeler ve Medrese-Kervansaray-Camii ve Mes-citlerdi. Bu müessesler sayesinde İslamiyet Anadolu'dan başlayarak Avrupa ya doğru hızla yayılmıştı. Bu kurumları kısaca tanıyalım:

RİBATLAR: Sufilerin hayatlarını geçirdikleri en önemli yerlerden birisidir. Genellikle sınır boylarında kurulmuş olan Ribatlardır. İçlerinde Sufilerin yaşadığı, dayanışma ve cihadın ön planda tutulduğu merkezlerdir. Ribatların başlarında şeyhler bulunurdu.

Bir sınır karakolu olarak çalışırlardı. Bazı yerlerde yapılan Ribatlar yüksek duvarlarla çevrilip düşman saldırılarına karşı korunaklıydı. Düşman saldırıları olduğu zaman civarda yaşayan halk ribatlara sığınırdu. Bazı yerlerde kimsesizlere yiyecek teminin yanı sıra ilim ve fıkıh eğitimi alıp ve buralarda konaklayan talebelere de nafaka veriliyordu. (Dervişler, Fakihle, Gaziler Haşim Şahin sf:282)

Ribatlarda yapılan faaliyetler:

Askeri talim yapmak, Nöbet tutmak ve ibadet etmektir. Ribatlarda yaşam sadece dervişlerle sınırlı olmayıp, alimler ve muratlılar da bu yaşama dahildi. Ribatlar X. asırdan itibaren biraz da muhteva değiştirmek suretiyle "Hankah"adını almıştır.

HANKAH

Hankalar'ın en temel işlevi, dervişlere, yolculara, fakirlere, kimsesizlere kalacak yer ve yiyecek imkânı sağlamaktır. Toplumun çok değişik kesimleri Hankah'ta toplanma sebebi de Şeyhin sohbetini dinlemektir. Sadece ibadet, sohbet ve zikirler değil, tasavvufi eğitimler, tefsir, hadis, fıkıh, akait ve Arapça dersler de verilir, kitaplar yazılır, yazılan eserler çoğaltılırdı. Dini musiki, şiir ve ilahiler okunur sema yapılırdı. Dervişler orduyla birlikte fetihlere katılıyordu. Zamanla devlet adamlarının yardımcılarıyla bu yapılar daha dayanıklı ve geniş araziye kaplayan içinde kütüphane, çarşı ve sosyal tesisler barındıran müesseseler haline gelmiştir. Bazı dönemlerde kadınlar için de Hankah'lar inşa edilmiştir.

ZAVİYELER

Herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşim yerlerine ve yol üzerinde kurulan binalardır. (A Yaşar Ocak-Süreyye Feraghi "Zaviye" İ.A.13 İstanbul 1993 sf.468) Zaviyeler Rıbat ve Hankahlar ile aynı işlevi görüyordu. Kadirilik, Rûfâilik, Nakşibendilik ve Halvetilik gibi Sünnî tarikatlar zaviyelerde faaliyet gösteriyorlardı. Zaviyelerde devlet adamlarınca maddeden destekleniyordu. Araziler zaviyelere vakfediliyordu. Zaviyenin görevlileri olarak: mütevellî, şeyh, imam, huffaz, nakip, ferâş, cabî, hadim, tabbah, bevavvin görevli olurdu. Zaviyelerde misafirlik süresi üç günle sınırlıydı. Gelibolu'da kurlumuz hayli zaviye vardı. Rumeli'ye geçişten itibaren zaviyelerin inşasının ve işlevlerindeki yoğunluk daha da artmıştı. (A.E.)

AHİ TEŞKİLATLARI

Ahi şeyhlerinin Osmanlı üzerinde büyük etkileri vardır. Ahilerin bu nüfuzu on beşinci yüzyıl ilk yarısında da göze çarpmaktadır. Bu tarikat şeyhlerinin Edebalı'den sonra kimler oldukları bilinmemekle beraber, bu kuşağın zamanla birinci Murad'a intikal ettiği, o'nun (recep 767-14 Mart 1366) tarihinde bunu Gelibolulu ahi şeyhlerinden, ahi Musa'ya verdiği icazetname ve vakfiyesinde şöyle belirtilmiştir; "ahilerimden kuşandığım kuşağı ahi Musa'ya kendi elimle kuşatıp, Malkara'da ahi diktim. Ve bu ahi Musa ve evlatlarından kimseyi ihtiyar edip (seçip), akrabalarından ahilik icazetini verip, bizden sonra yüzümüze ahi sen ol diyeler ki, bunlar fevt olduktan (geçtikten) sonra şer'i ile sabit ve zahir ola." (Tarihi vesikalar dergisi 4.1.kısım 1941)

CAMİLER

İslam'ın ilk devirlerinden itibaren başlıca ibadet merkezi, İslam toplumunda birlik ve beraberlik simgesi olmuştur. Camiler ibadet edilen mekanlar olması yanında, aynı zaman da birer siyaset meydanı, ulamanın sohbet ve derslerinin dinlendiği bir mekân olmuştur. Camiler, genellikle mescit, aşevi, kütüphane, han ve derviş odalarından meydana geliyordu. Büyük merkezlerde ki camiler de tefsir hadis, fıkıh ve kıraat ilminin okutulduğu birer medrese, diğer camiler de kur'an okumanın öğretildiği, dini ve ahlaki temel bilgilerin verildiği ilk ve ortaöğretim kurumları olarak hizmet veriyordu.

MEDRESELER

Medrese, İslam ilimlerinin ve fen bilgilerinin öğretildiği yüksek öğrenim müessesleridir. Umumi olarak sıbyan (ilkokul) mektebinin üstünde eğitim ve öğretim yapan orta ve yüksek tahsil müesseslerine medrese denir. Osmanlı maarif teşkilatında yüksek seviyede eğitim ve öğretimi gerçekleştiren müessesler şüphesiz medreselerdi. Osmanlı medreseleri sıbyan mekteplerine dayalı orta ve yüksek öğretim kurumlarıydı. Osmanlı medreselerinde yüksek din bilgileri yanında zamanın yüksek fen bilgileri de öğretiliyordu. Medreselerdeki eğitim tarzı: Medreseler, umumiyetle, bir dersane etrafında yeteri kadar talebe odalarından meydana gelirdi. Yaptırının isteği ve mali gücüne göre, bunların dışında imaret, kütüphane, hamam vs. ilave edilirdi. Medrese de ders veren öğretim görevlisine müderris denirdi. İçinde bulundukları zaman ve mekân bakımından değerlendirildiğinde medreselerin Osmanlı Devleti'nin yükseliş devrinde dünyanın en mükemmel talim ve terbiye müessesleri olduğu görülür. Medreseler, ferdi kabiliyete göre ferdi öğretim yapmayı hedef alan plan ve programları benimseyen bir metot geliştirmiş, bütün medreselerde bu metot tatbik edilmiştir.

Medreselerde, günde beş saat, haftada dört gün ders yapılırdı. Dersler sabah namazından sonra başlar, öğleye kadar devam ederdi. Öğleden sonra talebe serbest bırakılırdı. Medreselerin denetimi mahalli müftülüklere bırakılmıştı. Medreseler eğitim ve öğretimi, bir sınıf ve zümre imtiyazı olmaktan çıkarmak ve toplumda sosyal adaleti, fertler arasında fırsat ve imkân eşitliğini sağlamak için parasız tedrisat yaparlardı. Medreseler, sadece din ve dünya ilimlerini öğretmekle kalmamış, ruh beden terbiyesini birlikte yürütmüşlerdi. Bu sebeple medreselerde yüzme, güreş, koşu, ok atma, cirit oyunu, ata binme gibi sporlara da yer verilmişti. Bunlardan başka yine, hüsn-ü hat, tezyinat, hitabet ve kitabet olmak üzere çeşitli bedii(estetik) faaliyetlere medreselerde mühim yer verilmiştir.

Medreseler, devlet eliyle kurulduğu gibi, şahıslar tarafından da kurulabilirdi. Bu bakımdan memleketimizde padişahların, sadrazamların, vezirlerin ve diğer devlet adamlarının yanında, ilim adamlarının, zengin ve orta halli Müslümanların da kurduğu pek çok medrese vardı. Bu durum günümüzde devlet okulları ile özel okulların kuruluş şekline model olmuştur. Medreselerde yüksek zekâ ve kabiliyete ehemmiyet verilirdi.

Avrupa devletlerinin desteklemesiyle medreselerde, önce fen bilgilerini, bunun arkasından da yüksek din bilgilerini kaldırttılar. Bu durum medreselerin fonksiyonunu kaybetmesine sebep oldu, aynı zamanda Osmanlı'ların ilim ve fende Avrupa'dan geri kalmasına ve Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına zemin hazırladı. Medreseler 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat (Eğitimde Eşitlik) kanunuyla tamamen kaldırıldı.

GELİBOLU DAKİ MEDRESELER

1-BALABAN PAŞA MEDRESESİ

Vakfiyesi 1442 tarihlidir. 2.Murad devlet adamlarında Balaban Paşa tarafından yapılmıştır. İnşaa tarihi de o tarihlerde olmalıdır. Bu medreseyi kurarken 30.000 akçe nakit vakfetmiştir. Talebenin yevmiyesi 5 akçe idi. Şimdi bu medresenin yeri bile belli değildir.

2-MESİH PAŞA MEDRESESİ

Vakfiye tarihi 888 (1483)'dür. Medrese, Paşa'nın ölümünden sonra bitirilip, öğretime açılmıştır. Bunun için Aşık Paşazade, Paşa'nın camisinden bahseder, medresen söz etmez. Şimdi medrese yoktur. Mesih Paşa Medresesi Fatih ve 2.Bayezid devri vezirlerinden Mesih Paşa tarafından kurulmuştur. Rodos Adasının fethine serdar kılınan Mesih Paşa başarısız

olunca vezirlikten alınıp Gelibolu Sancağına Sancak Beyi olmuştur. Vakıf olarak Gelibolu da bir köy, iskele yanındaki kervansarayı, başhaneyi, bozahaneyi, Bursa da hamamı, Güzelhisar (Denizli deki) Çalbahçe çiftliğini vakfetmiştir. Müderrisleri; Pir Alizde Yahya Efendi ile Dürsi Mehmed Dağı Efendinin bu medresede müderrislik yaptığı bilinmektedir.

3-MİHALİÇ HATİP MEDRESESİ

Vakfiye tarihi 826(1442) dir. Vakfiyesinden 2.Murad devri başlarında yapıldığı anlaşılr. Şimdi bu medreseden de bir eser bulunmamaktadır.

4-SARICA PAŞA MEDRESESİ

Sarıca Paşa Gelibolu da bir imaret, bir cami ve medrese yaptırmıştır. İmaret ve Medresenin gelirleri bir tapu kaydında şöyle tespit edilmiştir.” Araplar nahiyesinde Beziztan ve hamam, kervansaray, hamam civarında arsa 33919 akçe gelirli. Gelibolu’ ya tabi şehir köyü, Mesud’lu Köyü. 2.Murad devri vezirlerinden Sarıca Paşa’nın Fatih tarafından 1453’te emekliye ayrılarak Gelibolu da bulunduğu sırada yaptırmıştır. Sarıca Paşa bir cami ve imarette yaptırmıştır. Cami yıkılmış türbesi ayaktaadır. Vakfiyesi kervansaray yanında 96 dükkân, kale önünde bir dükkân, hamam,18 ciltten oluşan küçük bir kitap koleksiyonu ile kurulan ilk kütüphane buradadır. Müderrisleri;Muslihiddin Mustafa Niksan Efendi, Muhası Sinan Efendi, Sururi Mustafa Efendi, Abdolvahap-zade Mehmed Efendi, Şeyhülislam Abdülkadir Şeyhi Efendi, Tepegöz Hızır Efendi, Mehmed Baban-zade Efendi, Yunus Efendidir.

Saruca Paşa Medresesinde 13 öğretim görevlisi vazife yapmıştır. Bugün bakımı bile layığı, veçhile yapılmayan türbesinden başka yıkılmaya yüz tutmakta olan hamamı ayakta kalabilmiştir. Diğer eserlerinin arsalarını bile tespit edemedik. Gelibolu Osmanlı döneminde, çok zengin bir kültür hayatının yaşandığı şehir olmuş; Gelibolu ve çevresinde pek çok Sufi, tasavvufi kuruluş ve tekke faaliyet göstermiş olup, bu faali-

yetler neticesinde ortaya oldukça zengin bir tasavvufî kültür ve literatürü çıkmıştır. Halvetîlik, Mevlevîlik, Bayrâmîlik, Celvetîlik, Kâdirîlik, Rifâîlik, Nakşibendîlik, Sa'dîlik ve Bektâşîlik bu bölgede faaliyetlerine rastlanan belli başlı tarîkatlardır. Bu tarîkatlara mensup pek çok şâir ve yazar yetiştiği gibi, başta Ahmed Bîcân ve Yazıcızâde Mehmed olmak üzere, Câhidî Ahmed Efendi, Şeyh Mehmed Dâğî, Ağazâde Mehmed Hakîkî Dede, Mustafa Dâniş Dede, Burhâneddin Dede gibi onlarca veli ve alimin yetiştiği, hizmet ettiği, eserler verdiği Her karışı tarih kokan bir şehirdir Gelibolu. Tarih dolu bir şehirdir. Özellikle Gelibolu Osmanlının önemli bir askeri üssü, maneviyat ve kültür merkezi olmuştur. Gelibolu'da Tarikatlar ve Tekkelerin çokluğu ve zenginliği bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

TARİKATLAR

Gelibolu ve çevresinde Halvetiyye, bu tarîkatın Ahmediyye koluna bağlı. Mısıriyye, Cihangiriyye, Cerrâhiyye, Uşşâkiyye, Câhidiyye ve İrşâdiyye, Şemsiyye koluna bağlı. Sivâsiyye, Cemâliyye koluna bağlı Şâbânîyye ve Sünbûliyye, Mevleviyye, Bayrâmîyye, Celvetiyye, Kâdiriyye, Rifâiyye,

Nakşibendiyye, Sa'diyye ve Bektâşiyye tarikatları etkili olmuştur.

TEKKELER

Tekkeler baktığımızda ise, bunlardan büyük bir kısmının Bektaşiliğe mensup olduğunu müşahade etmekteyiz. Şöyle ki, Bektaşilerce Fülûl Baba Tekkesi, Ece Baba Tekkesi, İlyas Baba Tekkesi, Kara Baba Tekkesi, Karataşlı Tekkesi, El Tutan Baba

Tekkesi, Çakmak Dede Tekkesi, Babalar Dergâhı ve Akbaş Baba Tekkesi adıyla toplam 9 tekke kurulmuştur. Diğer tarikatlara mensup tekke ve zâviyeler de şöyledir: Halvetiyye'den hangi kola ait olduğu tespit edilemeyen Şeyh Mûsa Efendi Tekkesi, Cerrâhiyye'den Âhi Yûnus Tekkesi, Uşşâkiyye'den Gelibolu Uşşâkî Dergâhı, Câhidiyye'den Câhidî Ahmed Efendi Tekkesi, İrşâdiyye'den Nara Tekkesi, Şâbânîyye'den Mehmed Dâğî Tekkesi, Sünbûliyye'den Sünbûlî Tekkesi, Mevleviyye'den Gelibolu Mevlevîhânesi, Bayrâmîyye'den Yazıcızâde Tekkesi, Kâdiriyye'den Kâdirî Tekkesi, Abdüsselâm Tekkesi, Yazıcıoğlu Çilehânesi, Rifâiyye'den Perşembe Tekkesi, Sadiye'den Salı Tekkesi, Çarşamba Tekkesi, Cuma Tekkesi ve hangi tarikata mensup olduğu tespit edilemeyen Ahmed Dede Tekkesi ile Şeyh Cahid Efendi Tekkesi.

Ayrıca fetihten hemen sonra Gelibolu'da kurulan ve hangi tarikata mensup oldukları tespit edilemeyen ancak Bektâşîliğe veya Âhiliğe ait olma ihtimali yüksek olan Bahşızâde Sultan Tekkesi, Karaca Paşa Tekkesi, Sinan Paşa Tekkesi, Tat Ahmed Tekkesi, Hallaç Ahmed Tekkesi, Âhi Mûsa Zâviyesi ve Ahi Devle Zâviyesi'ni de burada unutmamak gerekir.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Gelibolu ve çevresinde yaklaşık 19 tarikat, 35 tekke faaliyet göstermiştir. Şimdi bu tarikat ve tekkeleri temsil yoğunluğu bakımından tek tek ele alıp inceleyelim.

Gelibolu ve çevresine tasavvuf tarihi açısından bir bakacak olursak, Edirne kadar olmasa bile (14) yine de oldukça zengin bir kültür birikimine sahiptir. Türklerin Anadolu ve Trakya'ya geçişlerinde en önemli görevi Alperen gaziler ve dervişlerin üstlendiğini biliyoruz. Nitekim 755/1354'de Gelibolu'ya geçen Sultan Orhan Bey'in oğlu Gazi Süleyman Paşa'nın yanında, onun alemdarı Seyyid Efendi (ö.?), Garib Baba (ö. ?), Viran Dede (ö. ?), Horasan erenlerinden Haremşâh (ö. ?), Âdilhân Baba (ö. ?), Kûçek Baba (ö. ?)(15), Kum Baba (ö. ?), Ece Bey (ö. ?) Piri Baba (ö. 787/1384), Hüseyin Bece Gazi (ö. 787/1384), Kalender Baba (ö.787/1384), Bayraklı Baba (ö. 813/1410), Yürekli Baba, Emir Ali Baba (ö.758/1357), Sancakdar Baba (ö. ?), Yeşil Etekli İmam (ö. ?), Arap Hazretleri (ö. ?), İbn-i Bennah

(ö. ?), İbn-i Şimşid (ö. ?), Alâeddin Kalfa (ö. ?), Has Ahmed Bey (ö.?), Uzun İbrahim Dede, Hacı Keçeci Dede (ö. ?), Kul Hızır (ö. ?), Ayşe Hatun (ö.?), Masterlı Dede (ö. ?), Bahşizâde Sultan (ö. ?), Hakkı Hayran Dede (ö. ?) gibi nice alperen ve dervişler vardır (16).

9. Mehmet Alemdaroğlu - Mehmet İrdesel, Târihî, Coğrafi, İktisâdî ve Turistik Yönleriyle Gelibolu, İst. 1964, s. 75.

10. Emecen, a.g.m., XIV, 5-6.

11. Bkz. İstanbul B. B. Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, TD, No: 79; Emecen, a.g.m. XIV, 2.

12. Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA), TD, No: 75, s. 9-36.

13. Emecen, a.g.m., XIV, 3.

14. Edirne’de tasavvuf ve tarikatların durumu hk. geniş bilgi için bkz. Selami Şimşek, “XVIII ve

XIX. Asırlarda Edirne’de Tasavvuf ve Tarikatların Genel Durumu”, EKEV Akademik Araştırmalar

Dergisi, Yaz 2004, Yıl: 8, Sayı: 20, ss. 259-276.

15. Seyyid Efendi, Garib Baba, Viran Dede, Haremşâh, Âdilhân Baba, Kûçek Baba Evreşe ve buraya bağlı köylerde medfûndurlar. Bkz. 1310 Tarihli Edirne Salnâmesi, s. 643.

Türkiyat Araştırmaları Dergisi • 255

Fetihten hemen sonra Gelibolu’da pek çok tekke ve zâviyenin de kurulduğunu müşâhede etmekteyiz. Bahşizâde Sultan Tekkesi (17), Karaca Paşa Tekkesi, Sinan Paşa Tekkesi, Tat Ahmed Tekkesi, Hallâc Ahmed Tekkesi, Âhi Mûsa Zâviyesi ve Ahi Devle Zaviyesi (18) bunlardan meşhûr olanlarıdır (19) Gelibolu, XV. asrın ikinci yarısında vakıfları olan birçok câmi, mescid ve tekkeye sahiptir. 880/1475’de vakfı bulunan yirmi mescid, altı zâviye, iki medrese vardır. Bunlardan zengin vakıfları olanlar, II. Murad ve Fâtih Sultan Mehmed devri devlet adamlarından Sarıca Paşa İmâreti, II. Murad’ın adamlarından Has Ahmed Bey’in yaptırdığı zâviyeli mescidi ve Çukurbostan

Mahallesi'nde sonradan câmi haline getirilen bir diğer mes-cidi, Âhi Mûsa Zâviyesi, Hoca Hamza Mescidi, Hacı Mehmed Mescidi sayılabilir (20) 1069/1659'lı yıllarda Gelibolu'yu dola-şan eden Evliyâ Çelebi'ye göre ise, şehirde 164 câmi, mescid, tekke ve zâviye bulunmaktaydı (21). 1310/1892 Tarihli Edirne Salnâmesi ve Riyâz-ı Belde-i Edirne adlı eserde kaydedildiğine göre, Gelibolu'da biri Mevlevîhâne, üçü Sa'dî, biri Rifâî, biri Sünbülî ve üçü Kâdirî tarîkatına mensup olmak üzere dokuz tekke bulunmaktadır.

17. Karamanlar Hançerli Sokak girişinde yıkılmış olan bu dergâhın bahçesinde birkaç mezarla beraber Bahşızâde'nin de mezarı vardır. Bkz. Tuna, a.g.e., s. 40. Ayrıca 4 Şevval 1277/15 Nisan 1861 tarihli Gelibolu'da Bahşızâde Zâviyesi tahsisatına dair ferman da vardır. bkz. BOA, İ.MVL., Dosya No: 446.

18. Ahî Devle Zâviyesi, 1475'te Mevlânâ Şeyh Muhyid-din'in, daha sonra da onun oğlu Hüsâmeddin Efendi'nin idâ-resi altındaydı. Dolayısıyla bir ahî zâviyesi olduğu anlaşılan buranın sonradan Mevlevîliğe yakın şeyhlerinin eline geçmiş-tir. Nitekim zâviye daha sonra ileride "Mevlevîlik" kısmında da anlatacağımız üzere Mevlevîhâne'nin temelini oluşturu-muştur. Ayrıca bu zâviye ile ilgili "Gelibolu'da medfun Ahidev-le'nin dergâhı taamiyesi dair" ferman da vardır. bkz. BOA, İ. MVL., Dosya No: 98.

19. Ahmed Bâdi, Riyâz-ı Belde-i Edirne, Beyazıt Devlet Ktp., Genel No: 10393, III, 79.

20. Emecen, a.g.m., XIV, 5.

21. Bkz. Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi, Haz. Zuhuri Daniş-man, Kardeş Matbaası, İst. 1970, VIII, 175.

22. A. Bâdi, a.g.e., III, 79. Ancak mezkûr salnâmede, Bâdi Efendi'nin zikrettiği bir Kâdirî tekkesi yoktur. Bkz. 1310 Tarihli Edirne Salnâmesi, s. 610. 256 • TÜRK_YAT ARASTIRMALARI DERG_S_ Ahmed Dede Tekkesi ile Şeyh Cahid Efendi Tekkesi de vardır.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız bilgilerden de anlaşı-

lacağı üzere, Gelibolu ve çevresinde pek çok Sufi, tasavvufî kuruluş ve tekke faaliyet göstermiş olup, bu faaliyetler neticesinde ortaya oldukça zengin bir tasavvufî kültür ve literatürü çıkmıştır. Hülâsa, Gelibolu, pek çok tasavvufî okul, sûfî ve tekkeye ev sahipliği yapmış tarihî bir şehrimiz olup, zengin bir tasavvufî kültür ve literatüre sahiptir. Şimdi bu durumu daha yakından müşahade etmek amacıyla söz konusu tasavvufî kültür ve literatüre bir göz atalım.

Gelibolu'nun zengin manevi hayatını anlayabilmek için de bazı tasavvufî terimleri bilmemiz gerekir. Bu terimler hakkın-da bilgi sahibi olunduktan sonra onları manevi derecelerini anlamak daha kolay olacaktır.

Allah Dostu, Evliya, Veli, Eren, Ermiş, Hak Dostu Kime Denir?

Allah'ın hoşnut olduğu, beğendiği kulları, evliyalar, kalp ehli, dil ehli olarak da adlandırılırlar. Allah'ın emirlerine uyup, O'nun sevgisini ve zikrini kalplerinden hiç çıkarmayan, gafletten uzak, Allah'ı her an hatırlayan kişilere, Allah dostu anlamına gelen "ehlullah" adı da verilir. Evliler, Allah'ın sevgili kullarıdır. Nefsin esaretinden kurtulmuş, sözleri, işleri ve hareketleri İslam'a uygun olan, sürekli olarak Allah'ı anan kimselerdir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri evliya edinmesinler." (Ali İmran Suresi: 28)

Kur'an-ı Kerim'de ayrıca şöyle denir: "Biliniz ki, Allah'ın evliyaları için ne korku vardır ne de onlar üzürlürler." (Yunus Suresi: 62)

Allah, Hadis-i Kudsi'de şöyle buyurur: "Evliyamdan birine düşmanlık eden, benimle harp etmiş olur."

Evliler görüldüğünde Allah'ı hatırlatırlar.

Evlilerin üç belirtisi vardır:

Tevazuları, alçak gönüllülükleri yükseldikçe artar.

Dünyalık şeylere değer vermezler, zenginlikleri ellerinde olmasına rağmen.

İntikam almaları mümkün olsa da merhametli ve adil davranarak intikam almazlar.

Eğer bir kimse velilik mertebesine ulaşırsa, bu mertebe onun üzerine örtülen bir perde ile saklanamaz. Allah, onu halkın gözünden gizlemez. Ancak “Evliyalarım kubbelerim altındadır, onları benden başkası tanıyamaz” anlamına gelir. Burada “kubbe” beşerî sıfatları ifade eder. Bunlar, perde veya örtü değil, insanın nitelikleridir. İnsanlık sıfatları, o velinin açık bir kusurunu gösterebilir veya bir yeteneğini ayıp bir şekilde sergileyebilir. “O’nu Allah’tan başka kimse tanıyamaz” ifadesi, “O velinin içini ilahi irade nuru ile doldurmayanlar, bu veliyi anlayamazlar” anlamına gelir. Ancak bu nuru taşıyanlar, bu tür anlayışa sahip olabilirler. Evliyânın sohbetine kavuşan, şeytanın elinden kurtulur, her an Allah-ü Teâlâ ile beraber olur. (Yahyâ bin Muâz)

Allah-ü Teâlâ’nın Evliyâsı büyük günah işlemekten mahfuzdurlar, korunmuşlardır. (Kuşeyrî)

Evliyanın huzuruna boş olarak gelmelidir ki, dolu olarak dönülebilsin. Onların acıması, ihsanda bulunması için, boş olduğunu bildirmek lâzımdır. Böylece feyz, ihsan yolu açılır. (İmâm-ı Rabbânî Hazretleri)

Allah-ü Teâlâ’nın rızasını kazanmış sevgili kulu; her şeyi Allah-ü Teâlâ için seven ve her işi O’nun rızâsı için yapan, her an Allah-ü Teâlâ ile bulunan, gafletten uzak kimsedir.

ALLAH’ın velîleri öyle kimselerdir ki, görüldüklerinde Allah’ı hâtırlanır. (Hadîs-i şerîf-Râmûz-ül-Ehâdis)

Farzların birincisi Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi îmân etmektir. Bundan sonra haramlardan sakınmak ve farz olan ibadetleri yapmak ve Evliyâ’yı sevmektir.

Sevdiği velîden feyz gelerek kalbi temizlenir ve Allah’ü Teâlâ’nın sevgisine kavuşur. (Mazhar-ı Cân-ı Cânân) Velîlerin kalbleri, HAK’ın nazargâhıdır. O kalblere girmiş olanlara da o nazardan nasîb erişir. (İmâm-ı Rabbânî Hazretleri)

Eğer insanlar velî zâtların kadrini, kıymetini bilip, iyice anlayacak derecede olsalardı, herkes karşılaştığı bütün insanlara karşı edebli olurdu. Çünkü görünüş îtibârıyla velî de bizim gibi bir insandır ve karşılaştığımız bir kimse de Allah'ü Teâlâ'nın bir Velî kulu olabilir. (Dâvûd-i İskenderî)

Allah'ü Teâlâ'nın rızasına, sevgisine kavuşmak için en kısa ve kolay yol; bir Velî'yi tanıyıp, onun sözlerinden Ehl-i sünnet itikadını, ibadetlerini ve tasavvufun edeplerini kolayca öğrenmek ve bunlara uymak ve onu sevmektir. (Muhammed Ma'sûm Fârûkî Hazretleri)

Velî hayatta iken kınındaki kılıç gibidir. Vefât ettikten sonra kınından çıkar, tasarrufu daha kuvvetli olur. (Echûrî)

Üç nişan olur velîlerde demiş erbâb-ı dil,

Biri ol ki, görenin gönlü ona mâil olur.

Onun ikinci nişânı, oldur ki, iyi bil, Her ne dese, dinleyenler, sözüne kâil olur.

Üçüncüsüne gelince, cümle a'zâsı onun, Şeriat ile âdâb ile her zaman âmil olur.

Evliya, üç türlü olur.

Birincisi;

Allah-u Teâlâ Hazretleri onu sever. Allah bilir, kendisi ise bilmez.

İkincisi;

Hem Allah-u Teâlâ Hazretleri bilir, hem de kendisine bildirir.

Üçüncüsü ise;

Buna da Ulul Azam Evliya denir. Hem Allah-u Teâlâ Hazretleri bilir hem kendisi bilir hemde evliya olduğunu umuma bildirir.

Evliyalar iki hal üzere olurlar; birincisi Allah'ı seven, ikin-

cisi ise Allah'ın sevdiği evliyadır. Birinci evliya durumunda olan yani Allah'ı seven evliya; Belli bir yasa kadar hata işlemiş günah işlemiş, eşkiya, harami, alkolik... gibi durumlarına pişmanlık duyup tövbe etmiş ve nefsi ile çetin mücadelelere girip, Allah'a dost olmuştur.

İkinci Evliya ise ezelden temiz gelir Cenabi Zül Celal Hz'lerine ve Habibine tam bir teslimiyet gösterir, Günahi Kebair'den ve gafletten uzak olarak büyür. İlahi Muhafaza altında olur. Bu tür Evliya'ya da Allah'ın sevdiği evliya denir.

VELİ, KERAMET, MÜRŞİD NE DEMEKTİR?

CEVAP İkinci binin mücedidi imam-ı Rabbani hazretlerinin **Mektubat** kitabının çeşitli mektuplarından alarak aşağıda bildirelim: **Keramet haktır. Keramet, şirkten kaçıp kurtulmak, marifete kavuşmak, kendini yok bilmektir. Keramet ile istidracı birbiri ile karıştırmamalıdır.**

Keramet ve keşif sahibi olmak istemek, Allah'tan başkasını sevmek demektir. Keramet, kurb ve marifet demektir. Kerametın çok olması, tasavvuf yolunda yükselirken pek ileri gitmek ve inerken, iniş az olmaktadır. Keramet, yakîni kuvvetlendirmek içindir. Yakîn ihsan olunmuş Velinin keramete ihtiyacı yoktur. Kalbin zikre alışması yanında, kerametın hiç kıymeti yoktur. Evliyanın keşfinde hata olabilir. Keşfin yeri kalptir. Sahih olan keşifler, hayal değildir. İlham ile kalp te hasıl olur. Hayal karışmış olan keşiflere güvenilmez. **Evliyanın keşfi, İslamiyet'e uygun olursa, ona güvenilir. Böyle değilse güvenilmez. Evliyanın keşifleri, ilhamları, başkaları için hüccet, senet olamaz.** Fakat müçtehidin sözü, onun mezhebinde olanlar için hüccettir.

Keşif ve keramet sahibi olmak, derecenin yüksek olmasını bildirmez. Keşifler, tecelliler, tasavvuf yolunun yolcularında hasıl olur. O yolun sonunda olanlar, hayrette ve ibadettedirler. Evliyanın önüne, boynu bükük gelmelidir ki, fayda elde edilebilsin. Evliyanın elbisesini edep ve saygı ile giyince, çok fayda hâsıl olabilir. Allah'ı Teâlâ, Evliyasını büyük günah işlemekten korur. Evliyadan birkaçı, uzak yerlerde görülmüştür. Bu görünüş, ruhlarının, kendi bedenlerinin şeklinde görünmesidir. Evliya, küçük günahattan korunmuş değildirler. Fakat, hemen gaffletten uyandırılıp Tövbe eder ve iyi işler yaparak, af dilerler. **Evliya, insanları hem İslamiyet'in açık emirlerine hem de ince, gizli bilgilerine çağırırlar.** Evliyanın bir kısmı, sebepler âlemine inmemiştir. Bunların Peygamberlik üstünlüklerinden haberleri yoktur. İnsanlara faydalı olmazlar. Feyz veremezler. Evliyanın çoğunda, vilayetın üstünlükleri vardır. Kutblar, evtad ve ebdal böyledir. Bunların gençleri yetiştirebilmeleri, Ali (ra) yardımı ile olur.

Velilerin yükseklikleri arasındaki farklar, Allah-u Teâlâ, bunları sevmesinin derecesine göredir. Evliyalık, zıllere, gölgelere kavuşmak demektir. Sevgileri ve zevkleri hep zılleredir. **Evliyalık, Peygamberliğin zıllıdır, gölgesidir. Evliyalığı abdest gibi, nübüvveti namaz gibi bilmelidir. Evliyalık, kötü huylardan kurtulmak demektir.** Evliyanın, kendinin Veli olduğunu bilmesi lazım değildir. Evliyalık verilir de Veli olduğu bildirilmezse, hiç kusur olmaz. Veli olmak için, dünya ve ahiret sevgisini gönülden çıkarmak lazımdır. Peygamberlik üstünlüklerinde, ahirete düşkün olmak iyidir. İnsanda, ruh âleminden gelmiş olan on latife, on kuvvet vardır. Evliyalık ve Peygamberlik üstünlükleri, bu on latifede olur. Evliyalık, fena ve beka demektir. Yani, kalbi dünyaya düşkün olmaktan kurtarıp, Allahuteala'ya düşkün olmaktır. **Evliyalık, akıl ile ve düşünmekle anlaşılamaz. Evliyalık, Allah-u Teâlâ, yakınlık demektir.** Mahlûkları düşünmeyi gönülden çıkaranlara ihsan edilir. Mahlûkların düşüncesini gönülden çıkarmaya (Fena) denir.

Evliyalığın bütün üstünlükleri, İslamiyet'e uymakla hasıl olur. Peygamberliğin üstünlükleri ise, İslamiyet'in görünmeyen, herkesin bilemediği inceliklerine de uyanlara verilir. Peygamberliğin üstünlükleri demek, Peygamberlik demek değildir. **Evliyalık derecelerinin hepsini geçip, sonuna varanların keşiflerim ve ilham olunan bilgilerin hepsi, Ehl-i sünnet âlimlerinin Nasslardan, yani Kitap ve sünnetten anlayıp bildirdikleri bilgilere tam uygun olur.** Evliyalıkta ilerlemenin yarısı yükselmek, yarısı da inmektir. Çok kimse, yalnız yükselmeyi evliyalık sanmış, inişe de Peygamberlik üstünlükleri demişlerdir. Halbuki, bu iniş de yükseliş gibi, evliyalıktır. Evliyalıkta cezbe ve sülûk vardır. Bu ikisi, evliyalığın iki temel direğidir. Peygamberlik üstünlükleri için, bu ikisi lazım değildir. Evliyalık derecelerinin sonu, kulluk makamıdır. Kulluk makamının üstünde, hiçbir makam yoktur. Veliler Hakka doğrudurlar. Peygamberlikte hem Hakka hem de halka doğru olup, birbirine engel olmaz. Evliyanın nefisleri mutmaine olmuş ise de bedendeki maddelerin ihtiyaç ve istekleri vardır.

Evliyalık, beş derecedir. Herbiri, beş latifeden birinin yükselmesidir. Herbiri, Ulûl'azm Peygamberlerden birinin yoludur. Birinci derecesi Âdem Aleyhisselam yoludur. Evliyalığı

birinci derecede olan bir Peygamberin evliyalığı, beşinci derecede olan bir Velinin evliyalığından daha kıymetlidir. Evliyalığın (Vilayet-i hasa) denilen en yüksek derecesine kavuşabilmek için, nefsin fani olması lazımdır. **(Ölmeden önce ölünüz!)** emri, bu faniliği göstermektedir.

Evliyalık, ya hasa [hususî] olur veya umumi olur. **Vilayet-i hasa**, Muhammed Aleyhisselam evliyalığıdır. Onun ümmetinden, ona tam tâbî olan evliya da bu vilayete kavuşabilir. Bu vilayet, tam fena ve olgun bekadır. Burada nefis fani olmuş, Allah'ı Teâlâ'dan razı olmuştur. Allah'ı Teâlâ da ondan razıdır. Evliyalığın yüksekliği, beş latifenin derecesine, sırasına göre değildir. En yüksek derecedeki (Ahfa) latifesinin evliyalığına kavuşmak, öteki derecelerde bulunan Evliyadan daha yüksek olmayı göstermez. Evliyalığın üstünlüğü, asla yakınlık ve uzaklıkla ölçülür. Kalb denilen aşağı derecedeki latifenin evliyalığına kavuşmuş bir Veli, asla daha karib [yakın] olunca, ahfa latifesinde bulunan, fakat o kadar yakın olmayan Veliden daha üstün olur.

Muhammed Aleyhisselam evliyalığına kavuşan Veli, geri dönmekten korunmuştur. Yani bulunduğu dereceyi kaybetmez. Öteki Veliler, korunmuş değildirler, tehlikededirler. Evliyalık, yalnız kalbin ve ruhun fani olması ile hasıl olabilir. Fakat bunların fani olmaları için, öteki üç latifenin de fani olmaları lazımdır. Evliyanın evliyalığına (Vilayet-i Sugra) denir. Peygamberlerin evliyalığına (Vilayet-i Kübra) denir. Vilayet-i Sugra'nın sonu, enfüsdeki ve afaktaki ilerlemenin sonuna kadardır. Vilayet-i Sugrada, vehmden ve hayalden kurtuluş yoktur. Vilayet-i Kübrada vehmden ve hayalden kurtuluş vardır. Vilayet-i sugra, beş latifenin, arşın dışındaki asıllarını geçtikten sonra başlayıp, bu asılların da asılları olan, Allah'ı Teâlâ sıfatlarının zillerini, görünüşlerini geçince, biter. Vilayet-i Sugra afakta ve enfüsde, yani insanın dışındaki ve içindeki mahlûklarda olur. Yani zillerde, görünüşlerde olur. Bunda sona erenler, (Tecelli-yi berki)ye, yani şimşek gibi çakıp geçen tecellilere kavuşurlar. Vilayet-i Kübra, bu tecellilerin [görünüşlerin] aslında olur. Allah'ı Teâlâ'ya yakın olan ilerlemedir. Peygamberlerin evliyalığı böyledir. Burada, tecelliler, daimidir. Vilayet-i Sugra, (cezbe) ile (süluk)'dür.

Evliyalık Kemalatına kavuşmak, süluk, yani çalışarak ilerlemek, kalbin zikir etmesi ve murakabe ve rabita ile olur. Peygamberlik kemalatında ilerlemek ise, Kur'an-ı kerim okumakla ve namaz kılmakla olur. Bundan sonra ilerlemek için hiçbir sebebin tesiri yoktur. Ancak, Allah'ı Teâlâ'nın lütfu ve ihsanı ile olur. **Ne kadar ilerlerse ilerlesin, İslamiyet'ten dışarı çıkamaz. İslamiyet'e uymakta sarsıntı olursa, bütün vilayet dereceleri yıkılır.** Bundan da yukarı yükselmek, muhabbet ile sevmek ile olur. Lütuf ve ihsan başkadır. Aşk ve muhabbet başkadır. Peygamberlerin evliyalığı bile Peygamberlik üstünlükleri yanında aşağıdadır. **Vilayet-i Muhammediyye**, bütün Peygamberlerin vilayetlerini kendisinde toplamıştır. Peygamberlerden birinin vilayetine kavuşmak, bu (Vilayet-i hassa)'nın bir parçasına kavuşmaktır. Velinin inişi çok olunca, üstünlüğü de çok olur. Velinin bâtını, yani kalbi ve ruhu ve öteki latifeleri zahirinden, yani duygu organlarından ve aklından ayrılmıştır. Zahirinin gafil olması, bâtına ulaşamaz. **Hiçbir Veli, hiçbir Peygamberin derecesine ulaşamaz.** Bir Veli, bir bakımdan, bir Peygamberin üstünde olabilir. Fakat her bakımdan, bu Peygamber, bu Veliden daha üstündür. Veli, küçük günah işleyebilir. Fakat hemen Tövbe eder ve velilik derecesinden atılmaz. Tasavvuf yolunda aranılan şey, fenanın ve bekanın, tecellilerin ve zuhurların, şühud ve müşahedenin, söz ve mananın, ilim ve cehlin, isim ve sıfatın, vehim ve aklın ötesindedir.

Mürşid yani Rehber, insanı Allah'ı Teâlâ'nın rızasına, sevgisine kavuşturan vasıtadır. Talebe rehberini ne kadar çok severse, Onun kalbinden feyz alması da o kadar çok olur. **Mürşit vesiledir, Resulullahın mübarek kalbinden çıkıp, mürşitlerinin kalpleri vasıtası ile, kendi kalbine gelen feyzleri neşr eden bir vasıta**dır. **Maksat, Allah'ı Teâlâ'dır.** Mürşit-i kâmil, emme basma tulumba gibidir. Kalp makamına inmiş olup, kendi mürşidinden aldığı feyzleri, marifetleri, talebesine ulaştırır. Rehberini inciten veya inanmayan, hidayete kavuşamaz. (Bunun için vahhabiler, Allah'ı Teâlâ'nın feyzlerinden, marifetlerinden mahrumdurlar.) Rehberini incitenden kalbin kırılmazsa, köpek senden daha iyidir, buyurmuşlardır. Rehberine inanmakta, güvenmekte sarsıntı olursa, feyz alamaz. Bu sarsıntının ilacı yoktur. Rehberden feyz almak için teveccüh olmaksızın, yalnız onu

sevmek yetişir. Rehber ile bulunanların, imanları kuvvetlenir. İslamiyet'e uymak isteği hâsıl olur. Rehberin sözleri, halleri, hareketleri, ibadetleri hep İslamiyet'e uygundur. Ona uyan, onu dinleyen, Resulullah'a uymuş olur. Böyle olmayan kimse, rehber olamaz. **Tasavvuf, Resulullah'ın izinde bulunmaktır. İnsanların yaratılışlarına göre, ayrı yollar hâsıl olmuştur. Tasavvuf, ihlâsı arttırmak içindir. Tasavvuf yolunda Rehber lazımdır.**

Allah'ı Teâlâ'nın kavuşturan yol ikidir: Nübüvvet yolu, Vilayet yolu. Nübüvvet yolunda rehber lazım değildir. Bu yol asla kavuşturur. Vilayet yolunda rehber lazımdır. Nübüvvet yolunda, fena, beka, cezbe ve sülûk gibi şeyler yoktur. Vilayet yolunda ilerlemek için her şeyi [dünyayı ve ahireti] unutmak lazımdır. Gönlün bunlara bağlı olmaması lazımdır. Nübüvvet yolunda ahireti unutmak lazım değildir. **Tasavvuf, imanı kuvvetlendirmek ve İslamiyet'e uymakta kolaylık duymak içindir. Tarikat ve hakikat, İslamiyet'in hizmetçileridir. Tarikat, mahlûkları yok bilmektir. Hakikat, Allah'ı Teâlâ var bilmektir.** Birincisi, herkesten kaçıp, bir yere kapanmak demek değildir. Emr-i maruf, nehy-i münker, cihad ve sünnetlere uymaktır. **(Mektubat-ı Rabbani)**

Vesile arayın

Sual: Maide suresinin, **(Allah'a yaklaşmak için vesile arayın)** mealindeki 35. âyet-i kerimesinde, Allahuteala'nın yaratması için, vesileye [sebeplere] yapışmak emredelim.

Cevap: Etkisi kesin olan sebeplere yapışmak farzdır. Mesela, Allah'ı Teâlâ'nın rızasına, sevgisine kavuşmak için, dine uymak ve dua etmek emir olundu. Diğer sebepler ve tesirleri açıkça bildirilmediği için, bunlara uymak sünnet oldu.

Peygamberlerin ve Evliyanın ruhlarından ve ilaçlardan şifa beklemek ve dertlerden, belalardan kurtulmak için bunları vesile yapmak sünnet oldu. Vehhabiler, bu sünnete şirk, küfür diyerek, Ayet-i Kerimeye zıt konuşuyorlar. Evliya, enbiya yaratıcı değildir. Allah'ı Teâlâ, istenilen şeyi onların hürmetine yaratır. Yani onlar vesiledir, sebeptir.

Cenab-ı Hak, her şeyi yoktan yarattığı halde, yaratmasına bazı şeyleri sebep kılmıştır. Mesela Hazret-i Âdem'i ana-basız yaratmış; fakat çamuru vesile kılmıştır. Bütün çocukları

yaratan da Allah'ü Teâlâ'dır. Fakat çocukların yaratılması için, ana-babayı vesile kılmıştır. Hazret-i Âdem'i yarattığı gibi, bütün insanları da ana-babasız yaratabilirdi. Fakat ana-babayı vesile kılmıştır. Onun âdeti böyledir.

Keramet ile istidraç arasındaki fark?

Sual: Mucize ve keramet ile istidraç ve sihir arasındaki fark nedir? Allahüteâlâ, kâfire bu kuvveti niçin verdi? Bunlar birbirinden nasıl ayırt edilir?

Cevap: İslam âlimleri buyuruyor ki: Allah'ü Teâlâ her şeyi bir sebep altında yaratmaktadır. Bu sebeplere, iş yapabilecek tesir, kuvvet vermiştir. Bu kuvvetlere, tabiat kuvvetleri, fizik, kimya ve biyoloji kanunları diyoruz. Bir iş yapmamız, bir şeyi elde etmemiz için, bu işin sebeplerine yapışmamız lazımdır. Mesela, buğday hâsıl olması için, tarlayı sürmek, ekmek, ekini biçmek lazımdır.

İnsanların bütün hareketleri, işleri, Allah'ü Teâlâ'nın bu âdeti içinde meydana gelmektedir. Allah'ü Teâlâ sevdiği insanlara, iyilik, ikram olmak için ve azılı düşmanlarını da aldatmak için, bunlara, âdetini bozarak, sebepsiz harika şeyler yaratıyor. (İslamiyet'e uyanların nefisleri temizlenir, düşmanlıkları kalmaz. Açlık çeken, sıkıntılı yaşayan kâfirlerin nefisleri ise zayıflar. Kötülük yapamaz. Bunun için, papazlarda da harikulade işler hâsıl olur.)

Peygamberlerden, meydana gelen harikalara (**Mucize**) denir.

2. Evliyadan meydana gelen harikalara (**Keramet**) denir.

3. Müminlerden meydana gelen harikalara (Firaset) denir.

4. Fasıklardan, günahı çok olanlardan zuhur edenlere (istidraç) denir. Allah'ü Teâlâ'nın aldatarak, nimet şeklinde gösterdiği musibetlerdir. Onları derece derece, yavaş yavaş Cehenneme götürür.

5- Kâfirlerden zuhur edenlere ise (Sihir), yani büyü denir.

Keramet ile istidraç arasındaki fark şöyledir:

Keramet sahibi olan kimse, keramet ile meşgul olmaz ve onunla öğünmez. Bilakis, kendisinden keramet zuhur edince, kendisinden meydana gelen bu hâlin istidraç olabileceği endişesi ile Allah'ı Teâlâ'dan korkusu iyice artar. Fakat istidraç sahibi olan kimse, bu durum, güzel haller ve ameller ve bu amellerin neticeleridir diye zan eder. Bunların aldatma ve saptırma olduğunu anlamaz. Kendinde bir olgunluk ve üstünlük olduğu hayali ile insanlara hakaret nazarı ile bakar. Kendini azab-ı ilahiden emin bulur. Kötü akıbetten sakınmaz. (Fırvun, atı ile giderken atının ön ayakları uzardı, yokuşa doğru giderken kısalırdı. Dişlerinin arası açık değildi, yemek kırıntıları girip rahatsız etmezdi. Ömründe bir kere başı ağrımamıştı. Bu halleri kendinden bilip tanrılık iddiasında bulundu ve ebedi azaba sürüklendi.)

Keramet ile istidracı birbiri ile karıştırmamalı. Keramet sahibi olmayı istemek, Allah'tan başkasını sevmek demektir. Velinin keramete ihtiyacı yoktur. Kalbin zikre alışması yanında, kerametın hiç kıymeti yoktur. Evliyanın keşfinde hata olabilir. Evliyanın keşfi, İslamiyet'e uygun olursa, ona güvenilir. Böyle değilse güvenilmez. Keramet sahibi olmak, derecenin yüksek olmasını bildirmez. Evliya büyük günahattan korunmuştur ama küçük günahattan korunmuş değildir. Ama hemen gafletten uyandırılıp tövbe eder ve af dilerler. Harikalar gösteren kimsede İslamiyet'e kıl ucu kadar aykırılık var ise, onunki keramet değil istihraçtır. Salih bir kimse, keramet ile istidracı ayırabilir. Harika gösteren biri ile konuşunca, kalbinde, dünya sevgisi azalıp, Allah'ı Teâlâ'ya bağlılığı artarsa onun, keramet sahibi bir Veli olduğunu anlar. Eğer böyle olmazsa, istidraç sahibi olduğu anlaşılır.

Evliyanın sözleri ile kalbinde bir değişiklik duymayan kimse, hayvan gibi olan cahil. Bir kimsedir. Onun ruhu hasta, basireti, yani kalp gözü kördür, duygusuzdur.

KABİR ZİYARETİNİN FAYDALARI

Tabiin devrinde Medine’de yetişen yedi büyük âlimden biri olan “Said bin Müseyyib” hazretlerine, bir gün “kabir ziyaretinden sordular;

-Kabir ziyaretinin çok faydaları vardır, buyurdu.

-Nasıl? dediler.

-Mesela bir insan, bir “Allah Adamı”nın, “Veli Zat”ın kabri yanında durup o toprağı ve o veliyi düşünürse bu iki ruh karşılaşır. Çünkü o velinin ruhunun bedenine ve dolayısıyla o toprağa bağlılığı vardır.

-İki ruh karşılaşınca istifade olmaz mı efendim?

-Elbette olur. Gelen insanın ruhu, o veli zatın ruhundan çok şeyler edinir. Yani feyiz alır, güzelleşir, olgunlaşır.

-Bu nasıl oluyor efendim?

-Şöyle ki: gelen insanın ruhu ile kabirdeki zatın ruhu birer ayna gibidir. Birbirinin karşısına gelince, her birinin ışığı, ötekinde aks eder, yansır.

KABİR ZİYARETİ NASIL YAPILIR?

Evliyanın meşhurlarından “said’üd-din fergani hazretlerine, bir gün;

-Kabir ziyareti nasıl yapılır? diye sordular.

Buyurdu ki:

-Ziyarete giden kimse kabir yanına gelince, önce selam verip mezarın kible tarafında ayakucuna yakın durur. Tanıdığı gibi, o zatın şeklini, suretini hatırına getirir. Bir “Fatiha” ve on bir “ihlas” okuyup sevabını Resulullah efendimizin, bütün peygamberlerin, ashabı kiramın evliyaların ve bu zatın ruhuna hediye eder.

-Sonra efendim?

-Sonra o zatın ruhunu gönlünde bulundurur. Gelen kimse almasını bilir, o zat da vermeye ehil, olgun bir veli ise elbette bir şeylere kavuşur. Ama bir şartla.

-O hangi şart hocam?

-O zatın kendisini tanıdığına, selamını işitip cevap verdiği-ne, ruhunun, kâmil, olgun olduğuna ve nerede hatırlarsa oradaymış gibi feyiz vereceğine ve Allah-ü Teâla feyzi, onun ruhu ile gönderdiğine inanmaktır.

Ve sordu onlara:

-Üzüm isteyen, üzüm asmasına mı gider, erik ağacına mı?

-Tabi ki üzüm asmasına gider efendim.

-Su isteyen çeşmeye mi gider, ağaca veya sobaya mı?

-Elbette çeşmeye gider.

-Buğday isteyen tarlasını sürer, eker, biçer öyle değil mi?

-Evet hocam.

-Çocuk isteyen ne yapar?

-Evlenir.

-Hasta olan doktora gider, bakkala avukata gitmez değil mi?

-Evet efendim.

-İşte kalbin gıdasını, ruhun temizliğini isteyen de evliyanın kalbine ruhuna başvurur. Çünkü Allah-ü Teâlâ, bu nimetlerini, evliyanın kabinden göndermektedir. Her şeyi yaratan, gönderen, yalnız Allah-ü Teâlâ'dır. (Bin evliya menkıbesi 29. Kitap s.93-94)

ŞEHİRİYARAN- GÖNÜL ERLERİ MENKİBELERİ

Sevgilinin olmadığı şehir; Sanki yığındır... Beton yığındır, Sevgili; gözde fer gibidir... Her şehir bir yar değildir belki ama, Her yar binlerce şehir gibidir!

Osmanlı Rumeli'ye yerleşip genişlemeye başlayınca buralarda Müslüman Türk nüfusunu arttırmak için Anadolu'nun değişik yörelerinden köy, köy iskân yapar. Karasi Beyliğinden, Aydın Saruhan Beyliğinden, Karaman Beyliğinden örnek aileleri köy köy Trakya ve Balkanlara yerleştirir. Bu aileler yaşayışları, inançları ile İslam'ın tebliğ memurları olurlar. Özellikle mana büyükleri, gönül erleri, ilimleri ile yaşayışları ile gönül fethine başlarlar.

O Allah dostları bu yörelerin manevi liderleri ve koruyucuları olarak hizmet ederek zamanımıza kadar isimlerini yad ettirdiler.

Halen zorda ve darda kalanların yanında olmaya devam ederler. Çünkü onlar ölü değildirler. Özellikle Gelibolu, bu güzel varlıkların merkezi olmaya devam etmektedir.

SÜLEYMAN ÇELEBİ VE GELİBOLU

Türk edebiyatına altı yüz yıla yakın bir zamandan beri zevkle okunan ve dinlenen bir şaheser kazandıran “Vesilet’ün-necat yani “Mevlid” kasidesinin yazarı Süleyman çelebinin Gelibolu ilgisi dedesi şeyh Mahmut efendiden gelir. Şeyh Mahmut Efendi Birinci Murad’ın vezirlerinden Ahmet paşanın oğludur ve Mahmut Bey sadrazam Süleyman Paşa ile beraber sal ile geçenlerin arasındadır.

Süleyman çelebiye ait bir beyit:

Keramet gösterip halk’a, suya seccade salmışsın

Yakasın Rumeli’nin, desti takva ile almışsın.

YAZICIZADE MUHAMMED EFENDİ

Yazıcı oğlu Muhammed, Muhammediyye’si ile şöhret buldu. Eser, asırlardır Anadolu’da, kırimda Başkurt Türkleri arasında balkanlarda okundu ve elden düşmedi. Evliya çelebi “nice binlerce ademin Muhammedîyeydi ezbere bildiklerini” kaydeder.

Meşhur Muhammediye adlı eserin müellifi yazıcı oğlu Muhammed muhtemelen Malkara’nın köylerinden Kadıköy’de doğdu. Gelibolu’da mekân tutup 1451 senesinde orada vefat etti. Yazıcı oğlu Muhammed ve kardeşi Ahmed-i Bican önce münevver bir zat olan babaları Yazıcı Salih’ten ders aldılar. Sonra Muhammed tahsilini geliştirmek üzere birçok yerler dolaştı. İran ve Maverâünnahr’e giderek haydarafi ve Zeynel Arap gibi meşhur âlimlerden okudu. Arapça ve Farsçayı iyi öğrenip; tefsir, hadis, kelam, fıkıh ilimlerinde yetişti. Tahsil hayatını kendisi şöyle anlatır:

“Hem üstadım benim Zeynel Araptı,
 Ki, içi dışı ile edepti,
 Çü himmet etti erdim ona ön ben
 Eriştim haydarı hafiye son ben
 Ara yerde çok istifade
 Hem ön, son kim ki etti ise ifade”

Yazıcı oğlu Muhammed asıl manevi feyzini hacı bayramı veliden aldı. Bayram-ı veli sultan ikinci muradın davetine uyarak Edirne’ye gitti. Ve orada bir müddet kaldı. Sonra Ankara’ya döndü. Gidiş ve dönüşte uğradığı Gelibolu’da yazıcı oğlu Muhammed ve kardeşi Ahmed-i Bican-ı gördü. Onlarla görüşüp sohbetle irşatta bulundu. Kısa zamanda ikisi de velilik derecelerine kavuştular. Yazıcı oğlu Muhammed hocasından hürmetle bahsederken şöyle dedi:

“Cihanın kutbu mah-ı hacı bayram,
 Cihanın şahı hacı bayram.
 Çü şeyhim bu sözü işrab kıldı,
 Sözünü canıma mihrab kıldı.
 Selamullah erişsin size ya şeyh,
 Tükenmez himmet eylen bize ya şeyh.”

Yazıcı oğlu Muhammed, bir ara birinci muradın Karaman oğullarına karşı kazandığı zaferi bildirmek için, mısır Memluk sultanına elçilikle görevlendirildi. Sonra Gelibolu’ya dönüp ömrünü ibadet ve tefekkürle geçirdi. Eserler yazdı. Gelibolu’da namazgâh yöresinde sahilde büyük bir kayaya oyulmuş iki küçük hücrede ibadet ve tefekkürle meşgul oldu. Bu halini şöyle bildirdi:

“Meğer günlerden bir gün emri takdir,
 Oturmuştum Gelibolu’da sırra.
 Elimi çekmiş idim cümle haldan,
 Dilimde zikir idi kalbimde anma.”

Yazıcı oğlu Muhammed çok ibadetle meşguliyeti yanında eserler de yazdı. Meşhur Muhammediye adlı eserini yazmadan önce Arapça olarak Megarib-üz-zaman’ı “Zaman Grupları” yazdı. Kardeşi Ahmed-i Bican’a “şimdi sen dahi, bu kitap ki Megarib’üz-zamandır. Türkçeye çevir, ta ki bizim ülkenin insanları bilgi ve kültürden, ilmin nurundan faydalansınlar” diye ricada bulundu. Ahmed-i Bican’a da Türkçeye çevirip “Envar’ul-Âşikin adını verdi. Muhammediye ve Envar’ul-Âşikin, biri, nazım ve diğeri nesir olup her ikisi de Megarib in Türkçeye tercümesidir. Yazıcı oğlu Muhammed, Megarib’üz-zaman ve Muhammediyye’sini rüyasında Peygamber Efendimizi görmesi ve onun irşadı ve işaret vermesiyle yazdı.

Eser bilhassa kış gecelerinde, suyu hiç kesilmeyen bir ırmak coşkunuğu içinde okunur, yer yer ağlanırdı. Her satırında Allah-ü Teâlâ’nın sevgisi, Rasulüllah efendimizin aşkı ve muhabbeti, ashabı kiram sevgisi anlatılırdı. Kulun rabbine karşı duyduğu acziyeti ve sevgisi dile getirilirdi.

“İlahi, sen ganisin ben fakirem,
 Kapında elleri bağlı esirem.”

Halen bu eser, sultan ikinci Abdulhamit han tarafından yapılan sedef kakmalı, abanoz ağacından bir sandık içinde vakıflar genel müdürlüğünde muhafaza edilmektedir. Muhammediyye'nin diğer yazma nüshaları nesih hattıyla yazılmış ve harekelidir. On altıncı asırdan itibaren yazmalar çoğaldı. Sonraları çeşitli boylarda basıldı. İsmail hakkı bursevi hazretleri Muhammediyye'ye iki cilt halinde mükemmel bir şerh yazdı.

YAZICIZADE MEHMET EFENDİNİN GELİBOLU HALKINA DUASI

“Özellikle Gelibolu halkına rahmet eyle. Hemen herkesten önce yarın onlara şefaatt eyle. Burada ne kadar imanlı kullar varsa, ey Rahman Allah'ım güneşi onların başına kıyamet günü gölge olarak gönder. Onların ölüsünü, dirisini gör. Büyüğünü, küçüğünü gör. Şefaatin, şefkatini onlardan esirgeme. Onların azı çoğu iki türdür.

Biri şehittir, biri de gazi.

Onların şehitleri de iki türdür. Her ikisi de canla oynar, yolunda candan koşar.

Birinci şehit; kafirle savaşıp o yolda can veren şehittir.

İkinci şehit ise; canını yüce yaratana verip candan geçen idi.

Onların gazileri de iki türlü idi: bunlara göre, yazı yaban, deniz yüzüğüydü.

Birinci gazi; düşmana karşı çıkıp vuruşanlardı.

İkinci gazi ise; nefsi ile cenk edip dövüşüp ona ceza verendir.” Diye dua etmektedir.

“HER KİM BANA DUA EDECEK OLURSA, ONUN BİR DER-DİNE BİN DEVA VER. ONUN DUASI İLE İSTEDİĞİNDEN DAHA YÜKSEK EYLE. DAHA ÇOK VER. ONUN DUASINA KARŞILIK, HE-SAPSIZ HATALARINI SİL.”

VALLAHİ BALIK YEMEDİM

Gelibolu Gönül Erlerinin başı, Yazıcı Zade Mehmed, dua ve ibadetle meşgul olmaktadır Çilehanesinde. Allah Resulü-nü anmaktadır ihlas ile. Teşrif buyurur güzeller güzeli bu halis dua mahalline. Ve emir buyurur Yazıcızade Mehmed’e;

Beni anlatan bir kitap yaz! Bu güzel emir tecelli eder satır-larında MUHAMMEDİYE adında bir kitap çıkar ortaya. Yüzyıl-lar boyu zevkle okunup insanların gönüllerini nurlandıracak bir kitap.

Kitap tamam olunca Edirne’de oturan Şeyhülislam’a tas-dik ettirilmek için bir talebesini gönderir Mehmed Efendi. Gö-türene bir de mektup verir ve tembihler; Şeyhülislam kitabı-mıza ilgi göstermez açıp okumazsa bu mektubu kendine ver! diye. Şeyhülislam kitabı açmadan döner getirene; “Bunun ya-zarı Gelibolu’da deniz kenarında oturur, çokça balık yer. Çok balık yiyende manevi haller azca olur” deyip kitabı açmadan bir kenara kor.

Ulak şeyhülislama hocasının verdiği mektubu çıkarıp verir.

Hocam bunu da size göndermişti “der.

Şeyhülislam mektubu açar. Açar ama gözleri de fal taşı gibi açılır. Zira mektup ta “Vallahi bu kitabı yazarken hiç balık yeme- d i m” d i ye yazmaktadır.

Hemen kitaba sarılır okumaya başlar. Okudukça erir ade-ta. Anlar hatasını. Tasdik ederek dualarını dileyerek gönderir Gelibolu’ya.

BİR DAMLA ABDESTSİZ SÜT

Gelibolu'nun gönül sultanlarından Yazıcı Zade Mehmed efendinin kardeşi Ahmed-i Bican vaaz etmektedir Yazıcızade camiinin kürsüsünde.

Ağabeyi Mehmed Efendi kapıda belirir. Ona bakarak te-bessüm eder ve içeri girmeden döner gider.

Ahmed-i Bican çok üzülür bu duruma ve akşam annesine şikâyet eder ağabeyini.

“-Anneciğim bugün camii de vaaz ediyordum. Ağabeyim camiden içeri girmek üzereydi. Bana gülerek baktı ve tenez-zül edip beni dinlemek için içeri girmeden çekip gitti.”

Çok üzüldüm, kalbim kırıldı bu davranışına.

Annesi acele Yazıcızade Mehmed'i çağırdı.

“-Oğlum bugün niye böyle yaparak kardeşinin kalbini kır-dın?” Dedi.

Mehmed efendi;

“-Anneciğim bunda kırılacak üzülecek bir şey yok aksine gurur verici bir durumdu benim gördüğüm. Kardeşim kürsü-den o kadar ihlâslı güzel bir vaaz ediyordu ki melekler O'nu dinlemek için camiin içini labaleb doldurmuştu. İşte bu hali görünce çok hoşuma gitti” ve güldüm. Melekleri rahatsız et-memek içinde içeri girmedim. Deyince, kardeşi Ahmed-i Bi-can; Anneciğim bizim ikimizi de sen yetiştirmedin mi? Ağabe-yim melekleri görüyor da ben niye göremiyorum? Deyince, annesi “-Yavrum o kusur benden kaynaklanıyor. Ben sizleri iki buçuk yaşına kadar, yani süt emme zamanınızda bir defa abdestsiz süt emzirmedim. Ama bir gün ben ibadetle meşgul-ken sen çok ağlayınca sana bakan komşumuz seni abdestsiz olarak emzirmişti. İşte o bir damla abdestsiz süt senin kalp gözünün açılmasına mâni oldu, işte o yüzden sen melekleri göremedin.”

HACI BAYRAM-I VELİ HAZRETLERİ

Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri, Ankara'nın Sol Fasıll (Zü'l-Fazl) köyünde 758 (Miladi 1357) yılında doğmuştur. Babasının adı Koyunluca Ahmed'dir ve 3 kardeşi vardır. Büyük kardeşi Bayram, ortanca kardeşi Safiyyü'd-Din ve küçük kardeşi Abdal Murat'tır. Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri, Ankara ve Bursa şehirlerinde müderrislik yapmış ve öğretmeni olan Hamidü'd-Din Hazretleri ile bir bayram günü tanışmışlardır. Bu tanışma sonucunda üstadı kendisine "Bayram" ismini vermiştir. Hacı Bayram-ı Veli ve üstadı, Şam, Mekke-i Mükerre ve Medine-i Münevvere'yi ziyaret etmişlerdir.

Ayrıca, Bursa'da Emir Sultan Hazretleri ile sık sık görüşmüşlerdir. Emir Hazretlerinin vefat ettiği zaman, Hacı Bayram-ı Veli onun cenaze işlemlerini bizzat yapmış ve cenazesini yıkamıştır. Ayrıca, Osmanlı padişahlarından II. Murat Han kendisine vezirlik teklif etmiş, ancak Hacı Bayram-ı Veli manevi hizmetleri tercih etmiştir.

Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri, son yıllarını Ankara'da geçirip, maneviyat erlerini eğitmiştir. 833 (Miladi 1430) yılında vefat etmiş ve Ankara'daki camii yakınındaki türbesine defnedilmiştir.

Hacı bayramı veli hazretlerinden:

Bilmek istersen canı
Can içinde ara canı
Geç canından bulanı
Sen seni bil sen seni.

Kim bildi ef'alini
Ol bildi sıfatını
Anda gördü zatını
Sen seni bil sen seni

Kim bu hayrete vardı
Nura müstağrak oldu
Tevhidi zatı buldu
Sen seni bil, sen seni

Görünen sıfatındır
Onu gören zatındır
Gayrı ne hacetindir
Sen seni bil, sen seni

Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni.

HACI BAYRAMI VELİ HAZRETLERİ GELİBOLU'DA

İstanbul'u Fatih Sultan Mehmed'in fethedeceğini müjdeleyen büyük veli. İsmi Numan bin Ahmed. Lakabı Hacı Bayram'dır. Hacı Bayram'ı Veli sohbetleriyle hasta kalplere şifa dağıtır. Talebelerini daha çok sanata ve ziraata sevk ederdi. Kendisi de geçimini ziraatla sağlardı. Açtığı ilim ve irfan ocağına devrinin meşhur âlimleri, halk aşıkları akın etti. Damadı eşref oğlu Abdullah-ı Rumi, Muhammed Üftade, Şeyh Akbıyık, Yazıcı Zade Ahmedî Bican ve Mehmet kardeşler ile Fatih'in hocası Akşemseddin bunların en meşhurlarıdır.

Hacı Bayramı Veli Hazretleri Edirne'ye geliş ve gidişlerinde Gelibolu'ya uğradı. Burada Yazıcızade Muhammed ve kardeşi Ahmed-i Bican'larla da görüşürdü. Bu iki Allah dostunu yetiştirmek için bir müddet Gelibolu'da kaldı. İki kardeşe icazet, diploma vererek insanları hak yola davet ve bu yolda ilerletmekle vazifelendirdi.

AHMEDİ BİCAN

15. yüzyılda yaşayan büyük âlim, mütercim ve mutasavvıflarından olan Ahmed-i Bican, yazıcı Salih adında âlim bir zâtın oğludur. Büyük kardeşi Muhammed gibi o da yazıcı zade, yazıcı oğlu diye tanınmıştır. Bunlara yazıcı oğlu denmesinin sebebi, babalarının kâtip olmasından dolayıdır. Gelibolu'da doğmuş ve yine Gelibolu'da 1454 veya 1455 tarihinde vefat etmiştir. Ahmed-i Bican'ın, devrinin ilimlerini tahsil ettiği, Arapça ve Farsçayı gayet iyi bildiği eserlerinden de anlaşılmaktadır. Kendi ifadesi ile sabit olduğu üzere mezhepçe Hanefî, tarikat olarak ta Bayramî'dir. Ağabeyi Muhammed gibi kendisi de tarikatın kurucusu hacı bayramı velinin müridi idi.

Bayramiye tarikatının gayesi, gönülde Allah nurunun kandilini yakarak mü 'mini yüce âleme yöneltmek suretiyle ke-male erdirmek, tam olgunluk seviyesine çıkarmaktır. Bu da Allah'ı çok anmak ve çile çekmekle elde edilir.

Bu itibarla kendini ibadet ve riya zata veren Ahmed-i Bîcan çok zayıflamış ve adeta cansız hale gelmiştir. Onu görenler hayatta değil sanırlardı. Bunun için Ahmed'e, Bîcan "cansız" takma adı verilmiştir. Bu yaşayışından dolayı edebi faaliyetini tasavvufa hasretmiştir.

Ahmed-i Bîcan'ın eserleri hemen hemen dinî, tasavvufi ve efsanevi veya mitolojik karakterdedir. Âlim ve mutasavvıf olmakla beraber teliften çok tercüme ve derleme nevinden mensur eserler yazmıştır. Ekseriya tasavvuf veya tekke edebiyatı şair ve müelliflerinde görüldüğü üzere Ahmed-i Bican da sanat gayesi gütmmez. Ahmed-i Bican'ın dili bugün de anlayabileceğimiz bir sadelikte ve akıcılıktadır. Cümleleri çok kere kısadır. Tercümeden kaynaklanmakla birlikte devrik cümlelerin güzel örneklerini vermiştir. Envarul Âşıkın (Âşıkların Nurları) yüzyıllar boyunca halk arasında sevilerek okuna gelmiş; pek çok evin, bilhassa eski köy odlarının başucu kitabı olmuştur. Envar'ul Âşıkîn bir önsöz, kitabın yazılma sebebi ve beş uzun bölümden ibarettir.

Birinci Bölümde, mevcudatın tertip ve nizamından, yerlerin ve göklerin yaratılmasından, yerde ve gökte olan yaratılmış varlıklardan, bunların yaratılış şekillerinden ve bu yaratılıştaki ilahi sırlardan bahsedilmektedir.

İkinci Bölümde, Âdem Aleyhisselam yaratılışından, ruh üfürmeden, peygamberlerin hayat hikâyelerinden, ilahi kitaplardan ve bu kitapların içindekilerden, vahiy ve vahyin sırlarından, peygamberlerin karşılaştıkları güçlüklerden, peygamberimizin örnek ahlakından bahsedilmektedir.

Üçüncü Bölümde, Allah'ın nurani varlıkları olan meleklerden, vazifelerinden, ruhlardan, görünmeyen varlıklardan ve ruhların makamlarından bahsedilmektedir.

Dördüncü Bölümde, inanış şekillerinden, farklı inanışlardan, ibadetlerden, ilim ve cehaletten, mübarek gün ve gecelerden, dua ve niyazdan, zikir ve tesbihten, tövbe ve istiğfardan, ölümden, kıyametten, ahiret ve mahşerden, cennet ve cehennemden, dünyanın boşluğundan, hesaptan, şefaatten, mizandan bahsedilmektedir.

Beşinci Bölümde de Cennet nimetlerinden, Cehennem azaplarından, oradaki acayip ve garip hadiselerden, ilahi makamlara erenlerin durumlarından ve Allah'ı görmekten bahsedilmektedir. Kitabın sonunda ise eserin nasıl yazıldığı, niçin yazıldığı ve nelerden meydana geldiği tekrar anlatılmaktadır. Kitap, yazarın Allah'a münacatı, yakarışı ile son bulur.

**(Osmanlının manevi mimarları – muammer yılmaz- elit
kültür yayınları, İstanbul Mart 2008)**

Yazıcıoğlu Mehmed ve Ahmet Bıcan, fütuhat devrimizin aktif ve savaşçı derviş tipine uygun özellik taşırlar. Bir yandan eser yazıp irşatla uğraşırken; Bir yandan da ,o sıralarda düşmanla burun buruna olan Gelibolu da deniz savaşlarına katılmışlardır. Yazıcıoğlu Mehmed şöyle der;

“İlahi biz kulun dahi Gelibolu da olurduk

Deniz katında beklerdik Frenkten kaleü afak

İşimiz cenk idi ekser çü heftad ü millet ki

Verirdik başı yolunda ederdik malımız infak”

Diyerek askerle beraber cenklere de katıldıklarını ifade etmişlerdir.

YAZICIZADELERİN MUHTEREM BABALARI YAZICI SELAHADDİN EFENDİ

Aşk ve irfan sahasında yazılı manzum, Osmanlı Türk eserleri içerisinde umumun hürmet ve rağbetine mazhar olan “Muhammedîye” ismindeki meşhur eserin yazarı ve tarikat aleminin pir ve erlerinden olan Mehmed Efendi ve envarul aşkın kitabının yazarı Ahmed-i Bicanın babası ve Ankaralı hacı bayramı veli hazretlerinin halifesidir.

Meşhur Osmanlı tarihçilerinden Gelibolulu âlî efendi “künhü’l-ahbar” adındaki tarih kitabının beşinci cildinin 237. Sayfasında yazıcı Selahattin’in memleketi hakkında menşe’ ve doğum yeri olarak Ankara veya Anadolu vilayetlerinden birinin kasabalarından bir olma ihtimali vardır” diyor.

Evliya çelebi’de “melhame”, “risaletün f’it-tıp”, se-b’u’l-mesani”, “tabirnama, isimlerinde eserleri olduğunu naklediyor. Bu eserlerden “melhame’nin bir nüshası umuru Osmaniye kütüphanesinde vardır. Bu eser, arap alimlerinin “kitabu’l-melahim” dedikleri “melhame” kitaplarından biridir ki, ahkam-ı nücum ve ahkam-ı cevriye (yıldızların hükümlerinden) bahseder.

Türkçe ve manzumdur. Eserin aslı Farsça olup genişletilerek tercüme edilmiştir. Osmanlı şair ve hattatlarından cevri İbrahim Efendi tarafından ekseri ibareleri zamanın şivesiyle nakledilmek şartıyla tezyin ve tadil edilmiştir ve basılmıştır. Her ikisi de hususiyle yazıcı Selahattin’in ki, Osmanlı şairleri tarihi noktasından da ehemmiyete haizdir. Yazıcı Selahattin’in görebildiğimiz eserlerinden biri de riyazi ilimlerin nücum-u heyet (astronomi) şubesine tealluk eden (şemsiye) ismindeki eseridir. Ki, her güneş ayın birinden sonuna kadar her gün hava değişikliklerinden istidlal olunan hükümlerinden bahseden bir eser olup manzumdur.

Eserini de sultan ikinci Mehmed'in vezirlerinden İskender paşaya ithaf ediyor. Velhasıl yazıcı zade Selahattin zamanına göre maarif erbabından alim, nazar sahibi bir zat olduğu eserlerinden anlaşıyor.

Fatih sultan Mehmet hanın ikinci defa tahta çıkışında Karamanoğlu İbrahim beyin padişaha bağlılık yemini için me-mur olarak gönderilen Kasapoğlu Mahmut Paşa'nın oğlu Ali Bey'in hocası olduğu ve bilhassa tahdisi nimet (nimete şükür) makamında olmak üzere iftihar etmeye hakkı olan oğlu Mehmet efendinin talim ve terakkisine itina etmesi de bunu teyit ediyor.

Oğlunun yakınında metfun olduğu rivayet edilmiştir. Yazıcıoğlu Mehmet "eğer ben bu yola bu şekilde erdimse, geldimse; baba-ana duasını almakla geldim. Bunun için babama ve anama o kadar nimetler ulaştır ki; onların dışında kalanlar, onların bulduğunun on da birini dahi bulamayalar. Onlardan sonra kardeşlerime de acı, merhamet eyle, ikram eyle, kardeşlerime kerem et" diye kitabında dua etmektedir.

Anne ve babalarının mezarlarının halen kullanılmakta olan mescidin altında olduğu, bu mescitte görev yapan imam ve müezzinin yılında yapılan tadilat sırasında mescidin zemin kısmında iki mezar olduğunu gördüklerini ifade ettiler. Kuvvetle muhtemeldir ki, bu iki mezarın anne ve babalarına ait olduğu sanılmaktadır. Bu alanın Yazıcızade ailesine ait olduğu bilinmektedir. 1950 li yıllarda buradan çıkarılan mezar taşları Alaattin kalfa mezarlığına taşınmış, burası da mescit haline getirilmiştir. Büyük bir ihtimal yazıcı Selahattin ve ailesinin mescidin altında metfun olduğu sanılmaktadır. Bu tarihi mezarlığın içerisinde Gelibolu'ya hizmet etmiş birçok devlet adamının kabirlerinin olduğu 1310 yılı Gelibolu salnamelerinde yazmaktadır.

ZEYNEL ARAP HAZRETLERİ

Yazıcızade Mehmet Efendi Muhammediyye'sinde; "hem üstadım benim Zeynel Arap'tı

Ki içi dışı ilim ve edepti"

Methine mazhar olmuştur.

"Keşfü'z-zünun" kitabında Zeynel arap hazretlerinin ismi, Ali bin Abdullah bin Ahmet el-maruf bî-zeyne'l-Arap olarak geçmektedir.

İmamı birgivin hadisten "mesabih" isimli eserini şerh etmiştir. Bu zata "Kasımzade Nahcivânî" ve "aliyyü'l-kârî mısırî" denmiştir.

Edirne'nin 1310 salnamesinde kütübi ehadis'den "Zeynel Arap" namıyla bir eseri vardır. Meşarik-ı şerife üzerine yazmış olduğu bu şerh-i metin Dersaadet'te (İstanbul'da) Beyazıt kütüphanesinde mevcuttur. Türbesi Gelibolu'dadır. (riyaz-ı belde Edirne c.3, s.2139

GAYRİMÜSLİM ZANNETTİLER

Zeynel Arab Efendi Gelibolu'da yaşayan bir mübarek zattır. (Y. Zade Mehmed'in Hocası) Mütevazı olması ve kendini gizlemesiyle meşhurdu. Nasıl mı?

Anlatalım: Bir gün Gelibolu dışında bir yere gitmişti. Bir kenarda otururken, bilileri geldi yanına. Kıyafetine bakıp, gayri Müslim zannettiler kendisini. Akılları sıra Müslüman yapacaklardı. Yanına yaklaştılar.

Merhaba arkadaş!

"-Merhaba."

Sana bir şey desek, yapar mısın?

“-Olur, yaparım.”

Öyleyse tekrar et dediklerimizi

Eşhedü

“-Eşhedü”

En la ilahe illallah.

“-En la ilahe illallah”

-Ve”kelime-i Şehadet’i sonuna kadar okuyup tekrar ettir-
diler. Adamlar sevinçliydi.

“-Haydi, şimdi de kadiya gidelim.” Anlamıştı niyetlerini
ama kırmadı yine.

“-Olur, gidelim.”Vardılar kadiya.

“-Kadı Efendi! Bu Müslüman olacak. Biz Şehadeti söylettik.
Bir de senin yanında söylesin.” Ancak kadı tanıyordu bu zatı.
Hayretle baktı onlara.

“-Siz neler diyorsunuz?”

“-Ne oldu kadı efendi?”

-Yahu bu zat Zeynel Arap’tır. Büyük İslam âlimidir kendisi.
Sonra döndü bu veli zata:

-Efendim nedir bu hal?

-Bilmiyorum. Bana, Şehadeti oku dediler; Okudum. Sonra
da buraya getirdiler.

Adamlar mahcuptu.

-Efendim! Niçin kendinizi tanıtmadınız?

-Niyetiniz halisti. Kalbiniz kırılır diye korktum.

ÖLÜM ACISI

Bir gün sordular bu mübarek zata:

-Ölüm acısı ne kadardır?

-Yetmiş kılıç darbesinden fazla.

-Kabir azabı nasıldır?

-Ölüm acısı hiçtir bunu yanında.

-Peki mahşer azabı?

-Kabir azabı da: bunun yanında hiçtir.

-Ya Cehennem?

-O, hepsinden şiddet Udir.

Oranın bir kıvılcımı bütün dünyayı yakar, yok eder.

HANIM ŞUNU KIZART!

Zeynel Arap Efendi, âlim ve veli bir zattı. Kendisini çok seven biri, yemeğe davet etti bu veli'yi iki piliç vardı bahçede Birini kesip kızarttırdı hanımına. Ancak hanımı pek memnun olmadı bu işten. Neden mi? Bilmezdi Allan adamlarının kıymetini. Başka gün, adam tekrar davet etti bu Veli'yi. Hemen öbürü pilici kesip geldi mutfağa.

-Hanım, şunu kızart hemen!

-Kadının yüzü ekşidi.

-Geçenlerde kızarttık ya. Adam sinirlendi.

-Sen neler söylüyorsun?

-Canım piliç şart mı? Bugün de çorba yesin.

-Hayır, dediğimi yapacaksın!

-Peki! Peki, kızma.

Gönülsüz yaptı dediğini. Adam kızarmış pilici getirdi sofraya.

-Buyurun hocam!

Lâkin o, el uzatmadı pilice. Adam tekrar etti.

-Hocam lütfen buyurun.

Yine el uzatmayınca meraklandı.

-Efendim neden yemezsiniz? Manalı manalı baktı.

-Canım pilic şart mı? Bugünde çorba yeriz.

Hanım duydu bunu içerden. Alacağını almıştı.

Artık sevgi ve saygı duydu bu Allah Dostu'na Öyle ki geçti kocasını.

ÇOK İSTİĞFAR OKU

Bir gün biri geldi bu zata.

-Çok sıkıntıları var. Ne yapayım? Buyurdu ki:

-Çok istiğfar oku! Okuyup bütün sıkıntılarından kurtuldu. Başka gün, bir genç geldi.

-Hocam, işlerimde muvaffak olamıyorum.

-Tövbe et evladım!

Tövbe edip, muvaffak oldu her işinde.

Bir gün de biri geldi:

-Dua edin, çocuğumuz olsun. Cevap aynı:

-İstiğfara devam et! Adam denileni yaptı. Netice mi Her sene çocukları oldu. Hem de ikiz.

GELİBOLU'LU SUBAŞI HAS AHMET BEY

Subaşı: bir şehrin ve bilhassa küçük kasabalarda inzibat işlerinin amiri. Acemi ocaklarında küçük rütbeli zabıt. Kapıkulu süvarileri arasından sefer zamanlarında inzibat işleri için ve sulh zamanlarında vergi tahsili maksadıyla seçilen kimsedir. (Osmanlı tarih lügati s. 495)

Gelibolu evliyelerinden Yazıcıoğlu Muhammed devrinde onun etrafında yer alan devrin devlet adamlarından, aynı zamanda Allah dostlarından muhterem bir zattır. Yazıcızade Muhammediyye'sinin son dua kısmında güzel dualar ederken dualarına kattığı insanlar içerisinde has Ahmet de vardır. Has Ahmet için:

Özellikle senden subaşı has ı isterim. Oradakilerin şahı, başı, Ahmet has a şefaât dilerim. Fettah isminin sahibi yüce Allah'ım! Rumeli'ni yarattığı zaman Gelibolu'yu oralara anah-tar kıldı. Bu anahtarları da subaşı Ahmet Hasın eline verdi; onun elini de yerden göğe ulaştırdı. Anlatılan manadan ötü-rü, cihanın canıdır o; cümle gazilerin de sultanıdır o. Şimdi sen de onu has kul edin. Katında yâr kıl. Büyük huzurunda sana yakınlar arasında bulunsun. Diye dua etmiştir.

Zaîfî'nin "gazavâtnamesi" ve arşiv belgeleri ışığında Geli-bolu subaşısının has Ahmet Bey ile ilgili tespitler:

Osmanlı tarihinin yetiştirdiği mümtaz ve müstesna şahsi-yetler olmasına rağmen, kendi asrında; meşhur, bugün bizce meçhul" olan mevcut kaynakların yetersizliği yüzünden var-lığı karanlıkta kalan yiğit ve namılı devlet adamlarından Geli-bolu subaşısının has Ahmet Bey hakkında, şimdilik en mühim Osmanlı kaynağının ikinci murat devri şairlerinden Gelibolulu zaîfî Mehmed'in "gazavât-ı sultan murat ile Muhammed Han" adlı eseri olduğunu ifade etmiştik.

Sultan ikinci Beyazıt dönemi tarihçilerinden ruhi çele-bi "tarih-i ruhi adlı eserinde her ne kadar has Ahmet'i Fatih Sultan Mehmed'in 860 (1456) yılında çıktığı Belgrat seferine

donanma kaptanı olarak katıldığına işaret ederek; “kafirin gemileri gelip, Müslümanlar gemileriyle cengi sultani idüp, has Ahmet Bey gemileriyle bile bir cengi sultani etti ki, kabil-i vasıf değildi. (Anlatmak mümkün değildi). Demişse de hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmemiştir.

Gelibolulu zaifi nin “gazavâtnamesinde” “ata-vü lütuf” ve ihsan-u sehavet” sahibi bir kimse olduğunu haber verdiği has Ahmet beyin Gelibolu’daki mescit ve zaviyesi ile ilgili arşiv kayıtlarından dillere destan olan sehaveti ve sahip olduğu emlak hakkında da az da olsa bilgi elde edebiliyoruz.

Has Ahmet beyin Gelibolu’daki vakıflarıyla ilgili arşiv kayıtları:

Hayatının önemli bir kısmını geliboluda geçiren has Ahmet beyin buradaki mescit ve zaviyesinin yeri, aslında sultan birinci murat Hüdavendigâr’ın Gelibolu’da inşa ettirmeyi planladığı sarayın yeri olup, üzerine bilahare has Ahmet beyin vakfı tesis edilmiştir. Söz konusu mescit ve zaviye adına düzenlenen 860 (1456) tarihli vakfiye kaydına göre has Ahmet beyin zaviye ve mescidine bağlı olarak, yılda toplam 18000 (on sekiz bin) akçe gelir getiren bir çift hamam, 27 dükkân, bir tabakhane, bir kervansaray, 25 ev, “azepler mahammesinde topçu hamamı demekle meşhur olan hamamın yarısının vakfı” kozlu deredeki “tefur pınarı; iki bahçe, pınar dibinde bir bostan, bir çiftlik, bir bahçe, Malkara’da 30 müd lük ürün veren bir arazi ve çok sayıda mülk ve imareti bulunuyordu.

Bu mescit ve zaviyesini “merhum has Ahmet beyin Gelibolu’daki vakfı” başlığı altında kaydedilen 905 (1599) tarihli başka bir tahrir defterinde yukarıdaki vakfiye kaydında adı geçen “kozludere” deki, “tefurpınarı” yakınlarında yer alan çiftliğin has Ahmet beye bizzat sultan murat tarafından hibe edildiğine ve daha sonra 856 (1452 yılında sultan Mehmet tarafından bir mukarrername yazılıp verildiğine dair; “merhum, mağfur sultan murat han tâbe serahu zamanında merhum has Ahmet beye hibe ve temlik olunup 856 hicri yılında merhum sultan muhammed nevverallahu merkadehu (Allah kabirini nurlandırın) dan mukarrername tekrar verilmiştir” kaydı

yer alır. Bu kayıt has ahmetin sultan ikinci murat devrinden sonra fatih sultan Mehmet devrinde de eski mevki ve itibarını koruduğunu; onun bu tarihlerde de yine saraya yakın olup, yeni padişahın ihsan ve taltiflerine mazhar olduğunu ortaya koymaktadır.

Has Ahmet beyin geliboludaki mescit ve zaviyesine ait vakıfların, 905 (1499) tarihinde kayda geçirilmiş olan diğer tahririnde yer alan; “şimdiki halde, zikri geçen Ahmet beyin oğlu Mustafa Çelebi kızı Emine hatunun tasarrufu altındadır.” Kaydından vakfın yetkililerinin önce has Ahmet beyin oğlu Mustafa Çelebiye, ondan da torunu Emine hatuna intikal ettiğini öğreniyoruz. (1. eserin, son kısmı bazı varakları eksik olan yegâne nüshası; afyon gedik Ahmet Paşa il halk kütüphanesi, nr: 18349-1 kayıtlıdır. 2. ruhi el-edirnevi, “tarih-i ruhi, oxfordbodlean library, marsh, nr: 452 vr.132 a:H.E. cengiz-yaşar yücel neşri. S.451-452 TTK BELGELER, XIV/18 içinde. 3. BOA tapu tahrir defteri nr:75 vr.229. 4. BOA tapu tahrir defteri nr.12 vr.201)

Gelibolu’nun yüzlerce Gönül Erlerinden biri de Has Ahmed Efendidir. Gelibolu’da her kes onu Subaşı (Emniyet Müdürü) olarak bilir. Bir hac mevsiminde Gelibolu hacıları kutsal mekânlara ziyarete yola koyulurlar.

Hac kafilesinin başında da rehberleri Yazıcızade Mehmed Efendidir. Kutsal mekânlara varırlar.

Hac vazifesini ifa ederler. Artık Gelibolu’ya dönme zamanı gelmiştir. Hazırlıklarını tamamlayarak yola koyulacaklardır ama kfile başkanı Mehmed Efendi ağır bir hastalığa tutulur. Yola çıkacak hali yoktur. Hemşerilerine; benim yola çıkacak halim yok bu durumda sizlerle beraber gelemem. Sizlere de ayak bağı olmak istemem. Sizlere Gelibolu’ya gidin, Bende inşallah iyileştikten sonra bir yolunu bulup gelirim Gelibolu’ya der. Onları yolcu eder kendisi Mekke de kalır. Birkaç ay sonra kendine gelir iyileşir. Gelibolu’ya dönmek için kervan arar, vasiata arar, ama hiçbir şey bulamaz. Umudunu yitirmiş Kâbe’nin bahçesinde kara kara düşünmeye başlar günlerce. Onun bu halini gözleyen bir Allah dostu yanına sokulur.

“-Ey güzel insan seni günlerdir gözlüyorum. Senin bir derdin var. Hele bize bir deyiver de derdine derman olalım “der. Yazıcı- zade Mehmed derdini anlatır. Karşısında mübarek gülerek

Bu kolay iş. Biz seni Gelibolu’ya göndeririz.

Sen Gelibolu’da kimleri tanırsın? Diye sorunca;

Yazıcızade Herkesi tanırım, herkeste beni tanır” deyince, mübarek zat; “Sen Has Ahmed’i de tanır mısın? “Diye sorar. Yazı azade,”tabi tanırım. O bizim subaşımızdır. İyi görüşürüz. Daim sohbetlerimize derslerimize katılır” deyince; “O zaman Gelibolu’ya varınca O’na benden çok selam söyle. Madem ki çok samimisiniz. Selamın arkasından da O’nun ensesine bir tokat çak” diyerek Mehmed efendinin eline bir mum tutuşturarak yakar mumu. Bir kuvvetli ışık çıkar ve gözlerini alır. Gözlerini kapatmak zorunda kalır Mehmed Efendi. Bir az sonrada ne oldu diye gözlerini açar.

Açar ama şaşkınlık içinde kalır.

Zira kendisi Gelibolu’dadır. Şaşkın şaşkın etrafına bakınırken yanı başında Has Ahmed te belirir.

“-Hacı Efendi hoş geldin sefa geldin. Haccın makbul ve mebrur olsun. Bizlere neler getirdiniz o mübarek beldelerden” diye sorar. Yazıcızade şaşkınlığını zor atarak, efendi sana mübarek bir zattan çok özel selam getirdim der.

Has Ahmed gülerek; “-Peki selamın arkasından da ensemeze bir de tokat var mı?” Deyince; Mehmed efendinin gözleri açılır.

“-Sen benim Mekke de konuştuklarımı nerden biliyorsun?” Deyince; Has Ahmed “-Daha da ötesini biliyorum. Senin göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda buraya geldiğini de.

”Şimdi ben de sana bir sır vereyim de dinle. “Sen nasıl göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir anda Kâbe den buraya geldiysen, işte bizde aynen böyle, bu beldede oranın aşkıyla yanan garipleri de oraya böyle gönderip, getiriyoruz” diyerek manevi derecesinden Yazıcızade’ye bir sır verir.

EMİN ŞEYH Derviş BAYEZİT

Yazıcıoğlu Muhammedîye kitabında istifade ettiği hocaların arasında emin şeyh derviş Beyazıt için de şöyle der:

“Bu arada özel bir dileğim var. Şeyhlerin sultanı, meşayih vatanının nuru, emin şeyh derviş Beyazıt’a yardım eyle. Onun derecesini yükseltmek için ne gerekiyorsa esirgeme Allah’ım!

Derviş Beyazıt yeryüzünün emini olunca, o yeryüzünün yüzü nasıl gülmesin, şenlenmesin?

Gelibolu onunla Bistam şehrine döndü; tıpkı, Bayezid’i bulan Bistam şehrinin güldüğü gibi güldü. Alt tabakadan, üst tabakadan hemen herkes üstün nimetine erişsin; gül cemalini görmeyen kimse de kalmasın.”

ŞEYH Derviş BAYEZİD

Yazıcıoğlu Muhammediye’sinde Şeyh Derviş Bayezid için, “Şeyhlerin sultanı meşayih vatanının nuru, Emin Şeyh Derviş Bayezid” diye O’na özel dua eder. Sultan Yıldırım Bayezid’in oğlu şehzade Mehmed için hoca nesbettiği alim, fazıl ve kâmil bir zattır. (Şakayık-ı Numaniye (Mecti Terc.) sayfa 85 İst.1269).

Gelibolu’da vakıf bir zaviyesi, kervansarayı, Bolayır tarafında bir hamamı vs. hayratı vardır. (Feriha TARMAN Gelibolu mezuniyet tezi sayfa 51 İst. 1968).

Alim bir zat oluşuna hocalığı delil olduğu gibi sırrı canan adlı mesnevi tarzında yer yer sual ve cevap başlıkları altında ayet ve hadislerin izahını, Âdem (A.S.) yaratılışını, rıza, fakr, ilim, iman, alim vs. gibi mevzuları muhtevi dini tasavvufi eserinde buna şahittir. Yazıcıoğlu bu şahsı, büyük Sufi Beyazid-i Bistami

Hazretlerine telmihen şu beyitlerde zikir eder:

“Emin ü şeyh ü Derviş Bayezid’e

İrür kadrini ala-yı mezide

Zamanın nite gülmeye zemini

Çü Derviş Bayezid ola emini

Gelibol onunla oldu Bestam

Girü şeyh Bayezidi buldı Bestam”

KUM BABA

Mart Ayının ilk günlerinde gece karanlığı içerisinde Çanakkale Boğazına açılırlar. Onlar açıldıktan sonra Çardak Köyü’nden telaş içinde koşa, koşa gelen bir derviş “Bre durun! Beni unuttunuz! Ben burada kaldım” diye bağırır, sallarla gidenlere ama, sesini duyuramaz.

İstemeye, İstemeye gizli gücünü, manevi gücünü kullanmak zorunda kalır. Başlar torbasına kıydan kum doldurmayaya ve “-HU ALLAH!” Diyerek denize serpmeye. Başlar deniz üzerinde yürümeye. Zira kum serptiği yer, O’nun gidebileceği genişlikte kum adacığı oluşmuştur. O da o kum adacığı üzerinden koşa koşa yetişmeye çalışır sallarla gidenlere. Sallarda gidenler görür bu deli dervişi.

Salı yavaşlatarak O’nu da alırlar yanlarına ve kızgın kırkların başı “-Bre kızıl sultan, bre Kum Baba!” zamanında hazırlanıp bize katılmazsın, sonra da böyle keramet göstermeye kal karsın” diye O’na çıkışır. Kum Baba arkadaşlarına yetişmenin huzuru içinde hiç duymaz kendisine yapılan ikazları.

Çimpe alınır, Bolayır alınır. Çok kısa zamanda Rumeli’nde birçok yer alınır. Kum Baba’da bulunur bu fetihlerin içinde. Uzunköprü’nün alınışında çok zor durumdadır. Düşmana torbasındaki kumları ok niyetine, kurşun niyetine yollar. Nice

düşman telef eder. Ama artık her fani gibi gitme zamanı gelmiştir. Bir ok gelir saplanır kalbinin üzerine. Tebessüm ederek DOST'A kavuşur, kelime -i şahadet getirerek. Kırklardan biri eksilir... Tamamlanmak üzere ...

Gelibolu, Fetih'ten sonra Gönül Erlerinin merkezi olur. Onların yaşayışları, örnek hayatları, ölümsüz varlıkları hayatımıza hayat katar yüzyıllardır. Menkıbeleri dillerden düşmez. Darda ve zorda kalanların yanında olmaya devam ederler hala...

Onlar Allah dostları. Gönül erleridir...

ALLAH AFFETMEYİ SEVER

Kum Baba (RA) Fetih'ten sonra Uzunköprü'de yaşamış Allah dostlarından. Herkesi affetmesiyle meşhurdu. Bir gün sevenleri geldi yanına.

- Hocam, herkesi affediyorsunuz.
- Evet, öyle.
- Neden ama?
- Çünkü Allah affetmeyi seviyor. Siz de affedin!

OKU ŞU SAYFAYI

Talebelerinden biri ziyarete gelmişti bu zata. Bir müddet sohbet ettiler. Bir ara Kütüphaneden Arapça bir kitabı çekip rastgele açtı bir sayfayı Sonra uzattı bu gence.

- Oku şu sayfayı!
- Peki hocam.

Çat pat okumaya çalıştı genç. O, yanlışlarını düzelterek tekrar okuttu aynı yeri. Bir daha, bir daha... Öyle ki, hiç yanlış kalmadı. Adeta ezberlemişti o sayfayı İyi de niye böyle yapmıştı? Anlayamadı. Kendi kendine; "Elbet bir hikmeti vardır"

diye düşündü. Aradan uzun yıllar geçti. Hocası göçmüştü bu alemden. Bir gün “Kütüphane müdürlüğü” için imtihan açıldı o yörede. Bu da girdi İmtihana. Çünkü iş arıyordu. Hocalar, bir Arabi kitaptan, rastgele- bir yer açıp, uzattılar bu kimseye.

-Şu sayfayı oku bakalım.

Sayfayı görünce donup kaldı. Çünkü yıllar önce hocasının tekrar tekrar okutup ezberlettiği o sayfaydı bu. Bir çırpıda okudu tabi. Hiç, takılmadan. Hocalar takdir ettiler. Okuman çok güzel. Şimdi de tercüme et!” Takır takır yaptı Tercüme de. Yine hiç. Takılmadan. Birincilikle kazandı imtihanı. Evine gelince hüngür hüngür ağladı. Fatihalar gönderdi O büyük za- tın ruhuna.

BAYRAĞI VERMEYEN İLK ŞEHİT BAYRAKLI BABA

Gelibolu Yarımadası fethedilmiş. Trakya içlerine doğru da yerleşme başlamıştı. Gazi Süleyman Paşa kardeşi Murad’la birlikte fetihlere devam ediyorlardı. Etrafı çok muhkem kale- leyle çevrili Gelibolu şehri bir türlü alınamamıştı. İlahi bir yardım ve müjdeyle karşılaştı Osmanlı askerleri. Gelibolu’da büyük bir deprem oldu ve kale duvarları yarılmaya başladı. Artık şehre giriş kolaylaşıyordu. Gazi Süleyman Paşa yiğit Al- peren kumandanlarıyla Gelibolu’yu fethetmeye başladılar. Askerin önünde Ordunun sembolü ve şerefi olan bayrağı Karacabey taşıyordu. Arkadaşlarını cesaretlendirmek üzere ön saflara fırlayıp Bizans askerlerinin içine daldı birkaç arkadaşıyla. Hayli ilerlemişlerdi. Arkadaşları şehit olmuş, kendisi tek kişi kalmış- tı. Bir korku sardı Karacabey’i ama ölüm korkusu değil.

Ona teslim edilen elinde ki kutsal emaneti bayrağı düş- mana kaptırma korkusuydu bu. Şehit te olsa, esir de olsa bu kutsal emanet düşman eline geçecekti. Bu kötü durumun gerçekleşmemesi için bayrağı parçalayarak yutmaya ve vü- cudunda gizleme ye çalışıyor, bir taraftan da etrafını saran düşmanla mücadele ediyordu. Kılıç darbeleriyle ayakta dura-

cak halde değildi. Yere cansız olarak yıkıldı. Öldü sanıp Karacabey'i bıraktı düşman. Türk askerleri yetiştii kısa bir zaman sonra. Karacabey kanlar içindeydi son nefeslerini veriyordu. Bayrak nerde Karacabey? Diye sordu arkadaşları. Kesilen midesinde kanayan bayrak parçalarını gösterdi Karacabey ve "Vermedim. Ama beni bayraksız ve duasız bırakmayın" diyerek şehadet şerbetini içti. Sağ tarafında ise Onunla birlikte şehit olmuş Horasan Alperenlerinden olduğu belirlenen bir şehidimiz yatmaktadır. Asıl adının Karacabey olduğunu, Osmanlı ordusunda bayraktarlık yaptığı bu kutsal vazifeyi yaparken de şehit olduğu bilinmektedir. İşte o gün bu gündür türbesinde ne bayrak eksik olur ne de duasız kalır Karacabey. Diğer bir rivayete göre ise; Osmanlı donanmasında bayraktarlık yapan Karacabey, Marmara'da Yassıada açıklarında Bizans donanmasıyla yapılan bir savaşta elinde sancağı ile birlikte şehit düşmüştür. Donanmanın merkezi olan Gelibolu'da sahile yakın bu yamaca gömülmüş, vasiyeti üzerine mezarı bayraklarla donatılmıştır. Ölümü H.813-M.1410 yılıdır.

ŞERBETÇİ BABA

Kalender Baba, Kum Baba gibi Gelibolu'nun fethine katılan dervişane gazilerden biridir. Türbesi Yazıcızadelerin cami bahçesinde bakımlı bir durumdadır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Fethi sırasında askerle birlikte savaşan askerin manevi gücünü artıran gazi dervişanlardan biridir. Yazıcızade Mehmed Efendiye bağlanarak manevi dereceler kazanmış ve keramet sahibi veliler safına katılmış. İsminden de anlaşılacağı üzere askere ve çevresinde maddi ve manevi şerbet dağıtarak gönülleri nurlandırma işi ona verilmişti.

Günün birinde Bursa'ya gzmeye gitmek ister. Yola çıkmadan önce Yazıcızadelere Mehmed ve Ahmedi Bican Hazretlerine Bursa'dan bir istekleri olup olmadığını sorar. Bir isteğimiz var Sultana selamlarımızı söylersin derler. Şerbetçi Baba Bursa'ya varır. Sultan Murad'a uğrar.

“Gelibolu’da ne var ne yok sualinden sonra. Yazıcızadele-
rin selamını da iletir. Sende onlara selam söyle şu iki tesbihi
de al onlara hediyem olarak götür” diye iki tane teşbih verir.
Şerbetçi Baba bir müddet sonra Gelibolu’ya gelir. Mehmed ve
Ahmedi Bican Hazretleri “Bursa’da ne var ne yok” diye sual
ederler. “Şerbetçi Baba Sultan Murad’ın selamını iletir. Fakat
gönderilen iki tesbihin birini gizleyip vermez. Birini takdim
ederek Mehmed-i Bican Hazretlerine verir.

“Mehmed-i Bican Hazretleri Sultan bizim iki kişi oldu-
ğumuzu bildiği halde niye bir tesbih yolladı” diye sorunca
Şerbetçi Baba “bilmem” der. Yazıcızade Mehmet Efendi yan
tarafına dönerek elinin tersiyle biriyle konuşur halde “Sulta-
nım bir tesbih mi yolladın, iki mi?” diye sanki Sultan Murad
yanında imiş gibi soru sorar. Sultan yanlarında imiş ve suali
duymuş gibi gaipden sultanın sesi duyulur. “İki tesbih yolla-
mıştım” Şerbetçi baba bu işe şaşırılmaz.

Çünkü onun ne denli bir Allah Dostu olduğunu bilir, bilir
de O’nun manevi makamının bir defa daha ortaya çıkması için
bu yola baş vurmuştur. Hemen cebinden ikinci tesbihi çıkarıp
takdim eder ve ellerine kapanarak o manevi sultanından fe-
yiz almaya devam eder. Bugün Yazıcızadeler Cami türbesinde
Şeyhi Mehmed-i Bican Hazretleri ile beraber koyun koyuna
yatmaktalar.

GENÇ AŞIK

Şerbetçi Baba, Gelibolu’yu nurlandırılmalı bir Allah dostu. O
devirde genç bir aşık, bu zatın büyüklüğünü işitip Gelibolu’ya
geldi. Maksudı ziyaret etmektir bu zatın kabrini. Ancak çok
aradıysa da, kabri bulamadı. Akşam olunca, bir eve misafir
oldu. O gece, sevdiklerinden birine göründü mübarek. “-Fi-
lan eve misafir olan genci al, bana getir!” Sabah olunca, gidip
buldu o genci.

Siz Şerbetçi Baba’yı mı ziyaret edecektiniz?

Evet.

Aldı genci, götürdü mübareğin kabrine. Genç âşık, kabir başında bir müddet sessiz oturduktan sonra konuşmaya başladı kabirdekiyle. Mübarek nasihat etti gence:

“-Evladım, en mühim şey, İslamiyet! Öğrenmek ve ona göre yaşamaktır. Allah’ü Teâlâ’nın emir ve yasaklarına ehemmiyet vermeyenler, burada çok pişmanlık çekiyorlar.”

Ve şöyle devam etti:

“-İman ve itikat doğru değilse, azaptan kurtuluş imkânsız burada. Ehli-i sünnet Alimlerinin kitaplarını okuyup, bir an önce imanını düzeltmeye bak. Ama acele et. Zira ecelin ne zaman geleceği belli olmaz.”

YARDIMA GELDİM

O devirde yalnız yaşayan bir kişi vardı. Evinde ibadetle meşguldü hep. Ancak bir ara hastalandı ve gitgide şiddetlendi hastalığı. Bakacak kimsesi yoktu garibin. Çaresizlikle açtı ellerini, yalvardı:

-Ya Rabbî! Bana bir yardımcı gönder!

O anda aralandı kapısı. İçeri nurani bir zat girip gülümsedi

kendisine.-Yalnızsın galiba. Evet.

Sana yardıma geldim. Adamcağız hem sevinçli hem de şaşkıncı. -İyi ama siz kimsiniz? Hem kapı kapalıydı, nasıl girdiniz içeri? Mühim değil. Şimdi mühim olan, senin hastalığın.

Hemen bir ev ilacı yapıp yedirdi ona. Allahın izniyle adam bir anda şifa bulup kalktı ayağa.

Mübarek çıkıp giderken fısıldadı: Bana Şerbetçi Baba derler, Gelibolu'da bulunurum. Adam merak etti bu Allah Dosu'nu. Koştı Gelibolu'ya, rica etti ilk rastladığına: Beni Şerbetçi Baba'ya götürür müsün?

Hay hay. Ve O'nu alıp götürdü türbeye.”- İşte Şerbetçi Baba burada yatıyor.” Adam tutamadı göz yaşlarını Okudu, Okudu, ağladı, ağladı, ağladı. Zannetti ki Türbesindeydi.

Şerbetçi Baba Türbesi - Gelibolu

Mezarı Gelibolu Salı pazarında bir binanın görünmeyen bir bölgesinde kalmıştır. Kaybolan Tarih battal oğlu Hüseyin

Bece Gazi Hazretlerinin pazaryerindeki mezar taşında “La-ilaheillallah Muhammeden Resullullah Fatih Şehzade Gazi Süleyman Paşa ile gelen Battaoğlu Hüseyin Becce Gazi'nin ruhuna fatiha (H.787-M.1385) diye yazılıydı.

Mezar taşları ve bitişiğinde Pazaryeri cami de yıkılıp yok edilip binalar yapılmıştır.

MEHMED DAĞI HZ. (MUHYİDDİN MEHMED)

Babası Pir Ali Halife Dedesi: 2.bayezid devri şeyhlerinden

mevlana Köse Şemseddin dir. Gelibolu da Pir Halife oğlu Muh-yiddin diye bilinir. Şeyh Dağı 944 (1537) senesinde gelibolu da dünyaya gelmiştir. İlk şeyhi Şabaniyye-i Halvetinin kurucusu olan Kastamonu lu Şaban-ı velî hazretlerinin (ö.976-1569) özellikle onun için Gelibolu ya gönderdiği halifesi Alaeddin Efendidir. Babası Pir Ali Halife efendinin imamlığını yaptığı Gelibolu nun bir kenar mahallesinde bulunan Çamlıca Cami-nde (Şimdi yerinde Piri Reis Camii vardır.)

Uzun zaman şeyh Alaaeddin Efendinin terbiyesinde birlikte zikre devam ederek ikinci isme kadar yükselmiştir. (Halveti tarikatında müridler yedi isim ile," La ilaheillallah"," Allah","-Hu","Hak","Hay","Kayyum","Kahhar",esması ile zikir etmektedirler.)

Şeyhi Kastamonulu Şeyh Şaban-ı velî hazretleri, vefatından önce bir müridine "Gelibolu da Pir Ali oğlu Muhyiddin adında bir halifemiz vardır. Bu mektubu ona ulaştır ve sen de onun hizmetine gir diyerek, Mehmed-i Dağı yirmi beş senede ulaştığım" Altıncı" isimden sonra beş sene daha mücadele ederek toplam otuz senede yedi esmayı tamamlamış ve büyük bir veli rütbesine erişir.

Mehmed-i Dağı Alaaeddin Efendi den sonra herhangi bir şeyhe bağlanmadan Kastamonu lu Şaban-ı Veli efendinin Manevi tasarrufuyla yetişmiştir.

Gelibolu da imamlık yaparken Halvetiye Şeyhlerinden Gelibolu lu Hüssam Efendi ye bağlanarak şeyh Alaeddin Efendi-den sonra yarım kalan mücadelesini belli bir süre Hüssam Efendinin yanında sürdürmüş, fakat asıl yetişmesi üveysi olarak Şaban-ı velî hazretlerinin manevi tasarrufuyla gerçekleştirmiştir.

Mehmed-i dağı hazretleri etrafında çoğalan insanlardan gördüğü rağbetten dolayı rahatsız olur ve sakin bir yer arar. Bugün değirmendüzü köyü (eski ismi: Burgaz) bayezitli ve üç beş köyü diye bilinen köye) yerleşir.

Kabri şerifleri köyün dışında yüksek bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Yıkılmış tekke bahçesi içinde duvarlarla çevrilip

koruma altına alınmıştır. Tekke bahçesindeki su kanalları halen kullanılmaktadır. Çeşme başında asırlık çınarın yanı tekke mezarlığı olarak kullanılmış, halen bazı mezar taşları mevcuttur.

KALK KİMSİN SEN

Dağı Mehmed Efendi (R.A.) Gelibolu'da (Değirmendüzü köyün de) yaşamış bir Allah adamı. Dergahı köyün yamacında yüksekçe bir tepe yamacındadır. Mübarek, bir gün çıktı. Köyden, Gelibolu'ya gidecekti. Gelibolu ya yakın bir bölge de Yolda yorulup oturdu bir gölgelikte. Ve uyuya kaldı. Gelibolu kolağası sarhoş sandı onu.

-Kalk! Kimsin sen?

-Yolcuyum.

-Sarhoşsun değil mi?

-Hayır, ben içki içmem.

-Yalan söylüyorsun. Düş önüme! Mübarek, ikaz etti;

-Yanlış yapıyorsun. Ben suçsuzum. Lâkin adam inattı. Götürüp hapsetti bu Allah Adamı'nı. Tekrar ikaz etti mübarek: “-Bak pişman olursun.”Cevap bile vermedi. Ama kalbi incinmişti mübareğin. Kırık kalple “Hasbünallah!” Dedi hücresinde. Yani Allah bana kafidir. O Hasbünallah! Dediği anda kolağası felç oldu evinde. Tutmaz oldu eli ayağı. Hemen anladı hatasını.

Eyyaaaah! Ben ne yaptım? Dedi.

Sedyeyle gitti hapishaneye.

Onu hapisten çıkarıp yalvardı:

Pişmanım, affet beni.

Mübarek acıdı yine.

Tamam, affettim.

O affettim der demez iyileşti adam.

Sedyeyle geldiği hapishaneden, yürüyerek gitti evine.

Sonra mı?

Talebesi olup, ömür boyu hizmet etti kendisine.

EN AKILLI KİMDİR?

Bir gün sordular bu mübarek zata:

- En akıllı insan kimdir? Ölüme hazırlanandır.

Peki, en ahmak?

Dünyaya tapandır.

Sordular yine:

İhlas nedir?

Her şeyi Allah için yapmaktır.Yani halis niyetinize dünya menfaati karıştırmayın. Mesela bir sürahi zemzem Suyu'na bir damlacık "ıdrar" karışırsa, o su içilir mi?

İçilmez elbet.

Anladınız değil mi?

Çok iyi anladık.

Dai Hazretlerinin Gelibolu'daki dostlarını ziyareti hiç ihmal etmez arada bir onların yanına gelerek gönül sohbetlerini devam ettirmiş. Bir ziyaretinde kerametini izhar etmek için süt süzme bezine, bir miktar süt koyup Gelibolu'da Ayakkabıcılık yapan Veli dostunun yanına varıp, sütü duvardaki çiviye asmış. O incecik bezden bir damla süt damlamıyormuş. Konuşurlarken içeriye bir kadın müşteri girerek ayakkabı siparişi vermek istemiş. Ayakkabıcı dostu kadının ayak ölçüsünü

alırken Dai Hazretleri bu olayı nefsanî bir gözle değerlendirmeye yeltenince, duvarda asılı duran süt damlayarak akmaya başlamış. Ayakkabıcı dostu dükkân içinde bulunan mangaldan eliyle kor parçası alarak akan süt torbasının altına birkaç kez gezdirince süt torbasındaki akıntı kesilmiş. O Veli dostu Dai Hazretlerine dönerek “Dostum dağda evlîyalık kolaydır. Yiğitsen şu kalabalık şehirde, nefsi tuzakların bol olduğu bu belde de gel yaşa da evlîyalık yap, senin büyüklüğünü daha iyi anlarım” diyerek bir Allah dostu, bir Allah dostuna yüzyıllar içinde unutulmayacak bir ders, bir öğüt vermiş.

ALAADDİN (KALFA) EFENDİ

Alaaddin efendi, şeyh mehmedi dağı yı yetiştirmek için şabaniye-i halveti kurucusu Kastamonulu şeyh şaban-ı velî hazretleri (976-1569) tarafından geliboluya gönderilmiştir. Alaaddin efendi gelibolunun kenar mahallesinde bulunan çamlıca camiinde (bugünkü piri reis camii yanı) uzun zaman bu şeyhi ile birlikte zikre devam ederek mehmedi dağı hazretlerini yetiştirmiştir. Alaaddin efendi hacca gitmeye niyet ederek geliboludan ayrılır, yerine pir ali halife’yi vekil bırakır, vefat edince mahalle halkının ısrarıyla mehmedi dağı hazretleri caminin imamlığını yapar. Alaaddin efendi hac yolunda vefat etmiştir. Şu anda onun adıyla anılan şehir mezarlığı olarak kullanılan (alaaddin kalfa mezarlığı) bulunmaktadır. Mezarlık içindeki kabir onun manevî makamıdır.

KOYUN ÇOBANIYDI AMA

Fikirli Sinan Efendi (Rahmetullahi Aleyhi), halis Allah adamıydı. Zahirde koyun çobanlığı yapıyorsa da Rabbini unutmazdı bir an. Bu zatı vesile ederek dua edenler, kavuşurdu muratlarına. Nasıl mı? İşte olay: Sevenlerden biri, İftiraya uğradı bir gün. Yakalayıp hapsedilecekti ki, gidip sığındı bir dostunun evine. Ancak memurlar takip etmişti kendisini. O eve girdiğini görünce, gelip çaldılar kapıyı. Garip çaresizdi açtı ellerini köşeciğinde. Ya Rabbi o zatın hürmetine gizle beni. Adamlar hışım ile girdiler içeri. Ancak şoke oldular birden. Niye mi? Çünkü yoktu o kişi hâlbuki tek bir odadan ibareti ev.

Döndüler ev sahibine:

Bu eve kimse girmedi mi?

FİKİRLİ SINAN

-Faydır.

-Nasıl olur, gözlerimizle gördük.

-Bilmiyorum. Siz kimi arıyorsunuz?

-Filan kişi. Adam açtı ellerini iki yana.

-Bakın, işte evim bu arayın Bulursanız, alın götürün Baka-
cak başka yer yoktu ki. Bir tek odaydı zaten Çıkıp giderken
homurdanıyorlardı.

-Yer yarıldı, yere girdi sanki. Ya da havaya uçtu. Ve uzak-
laştılar. Hâlbuki ne yer yarılmıştı, ne de uçmuştu havaya. Hak-
Teâlâ, bir dostu hürmetine, gizlemişti o müslümanı.

EN MÜHİM İŞ

Bir gün sevdikleriyle sohbet ediyordu ki, biri sordu:

Bir Müslüman için en mühim iş nedir?

İslam îyeti öğrenmektir.

Ya ibadet yapmak?

Önce ilim. Bilmeden ibadet olmaz. Cahil sofı, şeytanın maskarasıdır. Ve ekledi: Unutmayın. Bir saat ilim öğrenmek, bir sene nafil ibadet etmekten faziletlidir.

Bir başkası sordu:

Kalp nasıl temizlenir?

Allah dostlarının sohbetiyle.

Peki onlar yoksa?

Onların kitaplarını okumakla. Ve ekledi:

Kitap okumak, sohbetin yarısıdır.

İNSAN NE AHMAKTIR!

Fikirli Sinan Efendi, halis Allah dostuydu. Kendi fakir İse de zengindi gönlü. Rabbinden isterdi her ihtiyacını. Kullardan asla. Bir gün şöyle buyurmuş:”-Şu insan oğlu ne ahmaaktır.” Sormuşlar:

-Neden böyle dersiniz?

-Allah varken kuldan isteyen, ahmak değil de nedir?

Bir gün sevdikleriyle sohbet ediyordu kif mağrur bir zengin girdi içeri. Bilmiyordu bu zatın büyüklüğünü. Alelade bir çoban gözüyle bakıyordu ona. Altın dolu bir keseyi uzattı ki-birle.Al şunu! Mübarek baktı bu kendini bilmeze.

Nedir bu?

Altın. Al da kullan ihtiyacına.

Ama tavrı küstahçaydı. Büyük zat, elini sürmedi keseye. Kaldır şu çakıl taşlarını önümden.

Mağrur zengin diklendi.

Ne taşı be, altın bunlar altın.

Cevap vermeyip, sohbetine devam etti. Adam uzanıp aldı keseyi. Bakınca dona kaldı hayretten. Niye mi? Kese, çakıl taşlarıyla doluydu gerçekten. Gözlerine inanamadı. Tekrar baktı. Evet, “çakıl taşı” vardı kesede. Zenginde kibir mibir kalmamıştı. Eğilip sarıldı ellerine Hata ettim, affedin. Sonra talebesi olmakla şereflendi.

EN ZOR İŞ NEDİR?

Bir genç sordu bu zata:

-Hocam, en zor iş nedir?

-İnsanlara din öğretmek.

-Neden?

-Niyetinde az bir dünyalık olsa, sözleri zehir olur.

Sordu yine:

-Peki en hayırlı iş nedir?

-İnsanlara din öğretmektir.

-Neden?

-Çünkü peygamberlerin vazifesidir.

-Peki efendim insanlara gelen sıkıntıların asıl sebebi nedir? -Günah işlemektir.

-İyi Müslüman nasıl olur?

-Kimseye yük olmaz. Bilakis yük çeker.

DENİZ KABARINCA

Hacı Keçeci Efendi Rahmetullahi Aleyh, kalp gözü açık bir veliydi. Kerametleri anlatılıyor hala. Biri böyle: Bu veliyi seven bir delikanlı, gemiye binip yolculuğa çıktı bir gün. Hava sakindi, ama bir müddet sonra bozdu hava. Fırtınadan deniz kabardı, Parçalandı geminin yelken ve direkleri. Yolcular, fer-yat figan içinde kelime-i Şehadet getirmeye başladılar. Delikanlı mı? Açtı ellerini yalvardı: Ya Rabbi! Sevdğin bir kulunu bize imdada gönder! Duası bitmeden, nur yüzlü bir zat belir-di önünde. Baktı, bu mübarek zattı. Kulağına eğilip fısıldadı: Korkma! Deniz de Allah'ın mahlûkudur. Cenabı Hak dilerse sakinleşir. O böyle der demez, sakinleşti deniz. Gemi düzel-di. Selametle çıktı gemidekiler. Ancak kimse bilmiyordu bu İmdadın nereden geldiğini. Genç baktı, göremedi mübareği. Kaybolmuştu göz önünden.

GELİBOLU'NUN GAZİ ALPEREN DERVİŞLERİ PİRİ BABA (H. 787- M. 1384)

Şehrimizin büyük cami diye anılan Gazi Süleyman Paşa caminin karşısında mezarı bulunan Piri Baba Gelibolu'nun fethine katılarak şehrin fethinde büyük gayretleri geçen Al-peren Dervişlerdendir. Fethi sırasında askere manevi şevk ve heyecan vererek onları coşturmuş. Şu andaki mezarı ve çevresinde birçok şehidinde yattığı kaydedilir. Bu şehitlikle üç ayrı kitabe çıkmıştır:

I. KİTABEDE: Piri Baba Şehit Komutan. İlk Fetihte (H.787) (M.1385-?)

II.KİTABEDE: Gelibolu'yu kurtaran yiğitler burada yatıyor. El Fatiha (H.783) (M.1381) yazıyor

III. KİTABEDE:”BU ŞEHİTLER EYELEDİFİ SEBİLLAH GAZA
DEST KUFFARDAN GELİBOLU’YA EYLEDİLER REHA DİN İÇÜN
CANLARINI FEDA KILDI BUNLAR OLDU ŞEHİD. BUNLARI DEF-
NEYLEDİLER BU MAHALLE ÇÜN HACI HALİL AĞA VAZEYLEDİ:

BİLMEYEN BİLSİN BUNLARI, OKUSUN FATİHA

BU TAŞIN VAZINA NİŞAN OLUNUR BU TARİH

H. 1189 DA YAPILDI BU HÖYÜK MEZAR BURAYA 71

Ne yazık ki bu üç kitabe de bugün yok edilmiştir.

(2000-5000 arası şehidin bu alanda yattığı söylenilmektedir.)

KALENDER BABA

Gelibolu’nun fethinde Gazi Süleyman Paşa’nın yanında bulunmuş yiğitliği, askere verdiği şevk ve gayretle ün salmış bir gazi alperenimizdir. Türbesi Yazıcızade Mahallesinde santral bayırı çıkışında Astsubay lojmanlarının kuzeyine bakan bahçe kenarında bulunmaktadır. Kabri yanındaki kubbeli İskender Paşa camii yıkılmış askeri lojmanlar yapılmıştır. Kalender kitabesinde “İnnemen Süleyman ve İnnehu Bismillahirrahmanirrahim Kalender Baba hicri 787, Miladi 1384 yılında ölmüştür. Mezarı başındaki tahayyentüm fil-umur feteumimin ehili kubur-i fari dervişan ankebut kalender” Fatih Kale Gelibolu Vatan asar merhum ve mağfur ruhu için el Fatih (sene 787 H.) yazmaktadır.

YEŞİL ETEKLİ İMAM

Ethem Bin Abdullah Piri Hz.

Gazi Süleyman Paşa ile Rumeli'ye geçen Alperen dervişlerinin başında bulunuyordu. Fetih sırasında ölen şehitleri kendi eliyle şehrin değişik yerlerine defnettiği ve heybetli bir imam olduğu anlatılıyor.

İBN-İ ŞİMŞİT HZ. LERİ

Yeşil Etekli Gazi ile beraber Gelibolu fethinde hizmet ederek, Mevlevi yakınlarında halkın manevi hizmetlerinde bulunmuş. Gelibolu'da vefat etmiştir. Kabirleri Mevlevihane arkasında Yeşil Etekli Derviş'le aynı bahçede bulunmaktaydı. Üzerine inşa yapılarak kabri yok edildi.

KUL HIZIR

Santral çeşmesi arkasında elli metre sağda metruk yıkık Osmanlı evleri arasında kaybolmaya yüz tutmuş, harap edilmiş, tahrip edilmiş mermer taşlar arasında etrafı çevrilerek muhafaza edilmiş mezarda yatmaktadır. Etraftaki yıkıntılara bakılınca mezarı çevresinde tarihi bina kalıntıları kuvvetle ihtimal medrese, mescit ve zaviye kalıntıları yok olmaya yüz tutmuş halde gözükmektedir.

Kul Hızır Sokaktaki Eski Zaviye Mezarlığındaki yatırlar.

1. Esseyid Eş Şeyh Ahmed Keşfi El Aziz (K.S),
2. Şeyh Hacı Seyyid Efendi,
3. Osman...

YÜREKLİ BABA HAZRETLERİ

Telli Çeşme Sokak devamında metruk hale gelmiş Vakıflara ait bir bahçe içerisinde yok olmak üzere mezarında sahipsiz ve bakımsız olarak bulunuyor. Birçok tarihi ve manevi şahsiyetlerimiz gibi ilgisizlikten yok olmak üzeredir, Osmanlının fütuhat devresinde Gelibolu'ya gelmiş kurduğu dergâhta halkın manevi gelişmesine hizmet etmiş Allah dostlarından biridi

İBN-İ BENAH HAZRETLERİ

Yakub Paşa hamamından Emlak Bank Lojmanlarına sapan arada yol kenarına çıkan bir kabirde yatmaktadır. Rüya aleminde görünerek kendisini ziyaretine çağırdığı insanların anlatımıyla kabri belirlenerek tanınmıştır. Osmanlı Dönemi ilk dervişan grubuyla Gelibolu'ya gelen Allah dostlarından biridir.

ARAP HAZRETLERİ

İbn-i Benah Hazretlerinin yan tarafında çıkmaz sokak içinde yatan Allah Dostununda Gelibolu fethinden sonra gazalara katılmak için gelen dervişlerden olduğu sanılmaktadır.

MASTARLI DEDE TÜRBESİ

Gelibolu içinde kabri bulunan onlarca yatırdan biri olan mastarlı dedenin kabri Karamanlar Caddesi'nin dar sokakları içinde yüzyıllardan bu yana yok edilmeden korunmuştur.

BAHŞLZADE SULTAN

Karamanlar Hançerli sokak girişinde yıkılmış dergahının bahçesinde birkaç mezarla beraber kendi mezarı bulunan Bahşızade, dergâhı olan Allah Dostlarındandır. Dergâhı tamamen yok edilmiş sadece bahçedeki mezarlık kalmıştır.

SOFRA DEDE

Alaaddin Mahallesinde kabri kaybolmayan Allah dostlarından

Sofra Dede'nin kabri de Kahramanlar caddesi içinde dar bir sokaktadır.

GAFFAR DEDE

Gelibolu Sanayi girişinde trafik ışıklarının yanında türbesi bulunan Gaffar Dede, Osmanlı dönemi derviş erenlerindedir. Gelibolu'nun fethinden sonra o bölgede kurduğu tekkesinde Gelibolu'ya gelen yolcuları kendi misafiri gibi ağırlayıp, yolcu eden bir fani idi. Yola çıkacak kervanlar O'nun duasını almadan yola çıkmazlardı. Yolcuların Piri idi...

ZİNCİRLİ AHMET DEDE

Kore Kahramanlar Caddesi kenarında mezarı bulunan Zincirli Ahmet Dede, denizcilerin duasını alıp denize açıldıkları dervişane grubundandır. Denizcilerin Piri diye anılır.

Gelibolu'nun muhtelif sokak aralarında kabirleri bulunan Allah dostlarının bazılarının isimleri:

1 koca halil dede hazretleri,

2 uzun İbrahim dede hazretleri,

3 avni hüseyin dede hazretleri ve camii (binaların altında kaldı, fikirli sinandan fenere giderken...)

4 er yetiş dede hazretleri, (Şengül hamamına inerken denize bakan evin bahçesindeki kabri yok edildi.)

5 gavsî ahmed dede hazretleri, (Mevlevi hane yakında dergâhı ile beraber mezarı yok edildi.)

6 ayşe hatun, baciyan-ı rumdan kadın evliyadan santral arka sokağında sadece mezarı kalmıştır.

Dergâh ve diğer mezarlıklar yok edilmiştir.

7 tekke baba hazretleri, (ilehane yanı)

8 zeynel Veysi hazretleri, (kasap hamamı arkasında)

9 zihni cerrah baba, (ayşe hatunun kabrinden sola giden sokakta, kabri yok edilmiştir.)

10 piri Abdullah hazretleri, (kasap hamamı arkasında dergâhı ve kabri yok edilmiştir.)

11 ibni Hasancık, (büyük camiden iskeleye inen yolda dergâhı yok edilmiş, mezarı ve eşmesi vardır.

O bölgede elli şehit mezarı olduğu söylenilmektedir.)

12 sofuca halil hazretleri, (büyük camiden karamanlara inen sokakta camii ve caminin bahçesinde kabri bulunmaktadır. Yaptırmış olduğu Dergâh, aşhane ve tembelhane yok edilmiştir.)

13 somuncu baba, (karamanlar mh. Eski top sahasına giderken Ahmet dede dergâhı ve içinde birçok yatırın bulunduğu ve yıkılan caminin kırkların sofrası diye bilinen bir mekân olduğu, 1367-1390 yıllarında yaşadığı tespit edilmiştir.)

14 bahşizadeler, diye bilinen Allah dostunun camii ve külliyesi olduğu, dergâh, aş ocağı, sıbyan mektebi, fırın ve mezarlığı olduğu tespit edilmiş, sofuca halil'in kuzeyindeki sokak arasında kabri bulunmaktadır. Hançerli eşme yakınında.

15 fevzi efendi hazretleri, (büyük cami haziresinde kabri bulunan Allah dostlarındandır.)

16 ismet İbrahim Efendi, (büyük cami haziresinde yatan zamanında camii atik hatipliği sıbyan mektebi muallimliği yaptığı bilinmektedir.)

17 şeyh Mehmet Efendi hazretleri, (Süleyman paşanın rumeliye geçişinde sal'da buylunan kırklardandır. Gelibolunun fethinden sonra geliboluya yerleşmiş, talebe yetiştirmiş, müftülük, kadılık yapmış muhterem bir zattır. 738 (1338)

AĞAZADE MEHMET EFENDİ

Gelibolu Mevlevihanesi

Doğum tarihini bilmiyoruz. Hicri 1063’de Gelibolu’da vefat etti. Mevlevihane’ye defnedilmiştir. Mevlevi ünlülerindendir. Basılmamış manzum eseri mevcuttur. Bir menkıbesini şöyle naklederler: Gelibolu ve Beşiktaş Mevlevihanelerinin kurucusu olan Ağazade Mehmet Efendi, her iki Mevlevihane’nin sema ayinlerini yönetirdi. İstanbul ile Gelibolu arasında sürüp giden seyahatlerinde kendi kayığından faydalanırdı. Galata Mevlevihane’si Şeyhi Ahmet Celalettin Dede Efendi’den öğrenildiğine göre, bu kayığın küçük bir modeli Beşiktaş Mevlevihane’sinin tavanına asılmış ve 200 yılı aşkın bir süre orada kalmıştır. Beşiktaş Mevlevihane’sinin yapılıp kuruluşunu anlatan ilginç bir menkıbede şöyledir: Zamanın Kaptan-ı Deryası Ohri’li Hüseyin Paşa, Akdeniz seferinden dönerken bir gün Gelibolu’ya uğramış ve buradaki Şeyhleri ziyaret etmiştir. Ne var ki Gelibolu Mevlevihanesi Şeyhi Ağazade Dedeyi ziyaret etmeyi her nasılsa unuttur. İstanbul’a hareketinde şiddetli bir poyraz fırtınası kopmuş ve gemisi denize açılamamıştır. Gelibolu’ya yeniden döndüğünde deniz sakinleşir, yola koyulduğunda fırtına yeniden başlar. Bu olay birkaç kez tekrarlanır ve bir türlü Hüseyin Paşa Marmara’ya çıkamaz. İnanışa göre bunu bir gönül kırıklığına bağlayan Kaptan Paşa “Galiba erenlerden birini ziyaret etmeyi unuttuk” diyerek ziyaretini unuttuğu Ağazade Mehmet Efendi’yi bularak ziyaret eder. Bunun üzerine Mehmet Efendi Donanmanın Marmara’ya açılması için dua etmiş, bir daha fırtına ile karşılaşmayacağını, anlayınca da yakında Sadaret Mühürüne nail olacağı müjdesini vermiş. Gerçekten de Hüseyin Paşa İstanbul’a döndüğünde Sadrazamlığa yükselmiş ve bir süre sonra da damatlığa layık görülmüştür. Bütün bunların Ağazade Mehmet Dede’nin kerametine bağlayan Ohri’li Hüseyin Paşa bir şükran borcu olarak Beşiktaş Mevlevihane’sini yaptırmıştır. Bunun için bu Mevlevihane’ye Bahriye Mevlevihanesi de denir. Sonra da Ağazade Mehmet Dede,

Paşanın ricasıyla gelip bir müddet burada şeyhlik yapmış, Paşa'nın ölümünden sonra tekrar Gelibolu'ya gelmiştir.

SARUCA PAŞA

Türbesi Fransız Mezarlığının hemen altında Hamzakoy'a bakan yamaçta bulunan Sarıca Paşa, Yıldırım Beyazıt zamanında Gelibolu'da Kaptanı Deryalık yapmıştır. Yıldırım Beyazıt'ın emri üzerine 1391 yılında Osmanlının ilk tersanesini kurmuştur. Aynı yılda Gelibolu kalesini bütünüyle onartmış, iç havuzları (limanları) temizletmiş, dış limanın girişine iki katlı kuleler yaptırarak buraları düzene sokmuştur. Buraya üç katlı zincir koyarak limanın ağzını kapatmıştır. Kendi adına Gelibolu'nun en büyük hamamı olan Sarıca Paşa Hamamı'nı yaptırmıştır. Yine O'nun zamanında tersanede gemi yapımına başlanmış, Edincik Karamürsel (Balıkesir) gibi limanlarda bulunan savaş gemilerini Gelibolu'ya getirerek Osmanlı Donanmasını oluşturmuştur. Çektir tipi savaş gemileri ilk defa burada yapılmıştır. II. Murat; Venediklilerin eline geçmiş olan Selanik'i almak için orduyu hazırlarken Gelibolu Muhafızı Sarıca Paşa'yı bir filo meydana getirmeye memur etti. 1424'te 3 galiden ibaret olan filo 1426'da 13 kıtaya yükseldi. Venedik Amirali hazırlanmakta olan Türk Filosunu imha maksadıyla 1426 yaz mevsiminde Gelibolu önünde görüldü ise de yaptığı hücumda başarılı olamadı; Sonbahara kadar boğaz civarında dolaştıktan sonra geri çekildi. Sarıca Paşa; filoyu takviye etmek için çalışmaya devam ediyordu. 1428 yılında 40 gemi hazırlamıştı. Türbesi üzerindeki kitabesinde şunlar yazmaktadır; "Essetü hazıl-imaretül mübareketi fi eyyami, Devletül-Sultan Murat Han Halledallahu mülkehu ve ömrühü el emirrelkebir Sarıca Paşa melikül-ümera takka bel Allahu minhu vekane fi tarih sene erbain ve semene mil. H.846-M.1445 Ö.T.

SARICA PAŞA NIĞBOLU SAVAŞINDA

Yıldırım Bayezid Han kumandasındaki Osmanlı Ordusu IX.Papa Bonaçiyüs'ün teşvikiyle Macaristan, Fransız, Alman, Belçika, Felemenk, İsviçreli, İngiliz, İskoçyalı, Lombardiyalı, İspanyol ve Bohemya gönüllülerinden kurulu Haçlı ordusuyla 25 Eylül 1396 tarihinde Niğbolu Kalesi yakınında karşılaştı. Osmanlıların harp kaide ve usulleri gereği, çarpışma hattının ön kısmına, hafif silahlı eğitimi az, düzeni zayıf, AZAP askerleri sürüldü. Bu gücün başında hafif süvari kuvvetleri ve yirmi bin kadar Azap askerinin kumandanı Sarica Paşa idi. Fransızlar en önde Philip Dö Bar komutasında süvari birlikleriyle ok, kılıç ve hançerle göğüs göğüse savaşan bu birliğe saldırdı. Sarica Paşa çok şehit ve yaralı vererek taktik gereği savaşarak, yanlara çekilerek Fransız'ları ikinci hattaki kuvvetlere çektiler. Osmanlılar 130 bin kişilik Haçlı ordusunu perişan etti. Başkumandanları Sigismud maceralı bir kaçışla canını zor kurtardı. Sarica Paşa'nın kahramanlığı dillere destan oldu. Sarica Paşa aynı zamanda II. Murat devrinde vezirlik de yapmıştır. Enderrundan yetişerek beylerbeyi ve (833/1429-30) tarihinde vezir olmuştur. Padişah Karaman seferine giderken kendisini Edirne'ye muhafız bırakmıştı. 846/1443'te Macarlara karşı hizmeti görülerek tekrar vezirliğe getirilmiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un alınışından önce Rumeli Hisarını yaptırırken Kalenin Marmara istikametindeki hisarın yaptırılmasını Sarica Paşa'ya havale etmiştir. İstanbul'un fethinde de Sarica Paşa'nın büyük hizmetleri vardır. 857/1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından görevden alındı ve aynı yıl içinde vefat etti. Sarica Paşa Gelibolu'da bir imaret, bir cami ve medrese yaptırmıştı. İmaret ve medresenin gelirleri bir tapu kaydında şöyle tespit edilmiştir; "Araplar Nahiyesinde Bezazistan ve hamam, kervansaray yanında 96 dükkân, kale önünde bir dükkân, hamam yanında kervansaray, hamam civarında arsa 33919 akçe gelirli, Gelibolu'ya tabi şehir köyü, Mes'udlu Köyü Medresesinde 13 öğretim görevlisi vazife yapmıştır. Gelibolu'ya sayılamayacak kadar sosyal tesis yapan Sarica Paşa'nın

şimdi ayakta kalan yalnız türbesi ve yok olmak üzere olan Sarıca Paşa Hamamı'dır. Diğerlerinin arsalarını bile tespit edemedik.

HAMZABEY

Rumeli Beylerbeyi olan 2. Bayezid'in damadı Sinan Paşa'nın kardeşidir. 1939 yılında yazılan İsmail Kurtoğlu'nun kitabından aldığımız bilgilere göre: Gelibolu'da medfun Sadrazam Hamza Paşa'nın mezarındaki kitabesi şöyledir. Sadrazam Hamza Paşa eyledi azmi baka Hazreti Hamza ile eylesün mahşer içere ihtilat bi vefa dünyaya itmez ehli dil zaptı derin Böyle gadr ile olsun mu. Sultan Hak teala kabrini rahmetiyle yad eylesün

..... tarihi.....

..... tarihi.....

Hamza paşaya ola Firdevs me vası neş'at Sene 1182 1939 yılında İ. Kurtoğlu'nun "Gelibolu ve Yöresi" kitabında yer alan ve mezarı altındaki kaya ismi verilen Hamza Bey'in mezarı bugün yok olmuş, bulunamamıştır.

SINAN PAŞA

Gelibolu'nun Hamzakoy mevkinde askeri plaj ve gazinonun arkasında sekiz köşeli on metre yüksekliğinde büyük bir türbe içinde yatan Sinan Paşa İkinci Beyazıt'ın damadıdır. Kaptanı derya Küçük Sinan Paşa veya Damat Sinan Paşa diye anılır. İstanbul tersanesi Sinan Paşa'nın kaptanı Deryalıği zamanında yapılmıştır. (1515) Bir yıl sonra Kaptanı Deryalıktan alınarak Rumeli Beylerbeyliği'ne getirildi.

1. Selim'in Mercidabık ve Ridaniye (1516) savaşlarında

Rumeli Beylerbeyi olarak görev aldı. Gelibolu'da vefat eden Sinan Paşa eşi Beyazıt'ın kızı Münire Sultan'la birlikte bu türbede yatmaktadır. Türbesi 1211 yılında üçüncü Selim, 1247 yılında ikinci Mehmet zamanında onarım görmüş 1999-2000 yılında da Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Kültür Bakanlığı tarafından onarılmıştır. İhtişamlı türbenin ön yüzünde şunlar yazmaktadır; Sinan Paşa ki Sultan Beyazıt'ın sahibi mührü. Bu din ve devlete çok hizmet etti ol, heman pir. Bu vala türbede menkunesi Sultan la meftun. İlahi cenneti Firdevs ala me'va..... Emri miadi ibetal bunlardan hey gafil. Cihan bi vefa değildir kim esna asla. Ziyaret kıl oku gel fatiha ani dedi tarih. Sinan Paşa mezarını eyledi şah bize ihya (H.7247-M. 7837) Kıtabe ikinci Mehmet tarafından onarıldıktan sonra konmuştur.

GELİBOLU'DA YAŞAMIŞ DEVLET ADAMLARI

GELİBOLU'NUN GAZİ SÜLEYMAN PAŞA TARAFINDAN 1354 YILINDAN İTİBAREN FETİHLERE KATILMIŞ VE BU BÖLGELERDE YÖNETİCİLİK YAPMIŞ DEVLET ADAMLARIMIZ VE ALİMLERİMİZ:

RUMELİ FATİHİ GAZİ SÜLEYMAN PAŞA

Osmanlı Devleti'nin ikinci hükümdarı Orhan Gazi'nin büyük oğlu olup, annesi Yarhisar tekfurunun kızı Nilüfer (Holfira) Hatundur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hicri 716 (1316) olduğunu kabul edenler vardır.

Gazi Süleyman Paşa, ilk defa Gerede'ye hâkim olup, 1331'de İznik'in, 1337/38'de İzmit'in alınmasında önemli rol oynamıştır. Kendisine Tarahle- Yenicesi, Göynük ve Mudurnu dahil, timar olarak verilmiştir.

Kaynaklarda Süleyman Paşa-ili olarak adlandırılan bu tı-

marında adaleti ile tanınan Süleyman Paşa'nın halk tarafından sevildiğine dair kayıtlar vardır. Karesi Beyliğinin alınmasında esas rol oynayan Süleyman Paşa'nın Edincik (Aydincık), Biga ve Lapseki'yi bizzat zaptettiği anlaşılmaktadır. Gelibolu hâkimi Andronikos Asan'ın oğullarından Manuel Asan, İoannes Asan veya Michael Asan ile sıkı dostluk ilişkisi kurmuş ve bunlardan birinin (Melik Bey) Müslüman olmasını sağlamıştır. Ertesi gün, en cesur silah arkadaşlarından Balabancıkoğlu, Karaoğlanoğlu, Aksungur, Kara gibi 39 kişi ile sala bindi. Diğer salda da Evrenos Bey gibi 40 bahadır bulunuyordu. Ayrıca savaş için eşyaları ve ne kadar ağırlık varsa hepsi sallara yüklendi.

Rahat bir deniz yolculuğundan sonra, dilâver"den oluşan bir birlikle, Çimpe Kalesine "Namaz Tepe" diye bilinen yere çıktılar. Hemen Kılavuzluk eden Rum esirin gösterdiği yoldan, geldiler.

Çimpe Hisarı'nın önünde, sol tarafta üzerinden uzun merdivenlerle, hisarın burcuna tırmandılar. Gemi olmadan Rumeli'ye geçmenin imkansızlığına rahat döşeklerinde keyifle uykuya dalmışken, bir gecelemekteyken, 1354'te, Çimpe Kalesi kolaylıkla Gazi Süleyman Paşa: "Allah'a şükürler kavuştum." diye dua etti.

Babası Orhan Bey de 1346 Mayıs'ında Kantakuzenos'un kızı Theodora ile evlenerek dostluğu pekiştirmiştir. 1347 yılında İmparator ile Orhan Bey, Üsküdar'da buluşmuşlar ve müşterek saydıkları Sırp tehlikesine karşı takip etmeleri gereken siyasetin esas noktaları üzerinde mutabık kalmışlardı. İmparator, Orhan Gazi'yi Bizans'a davet etmiş, fakat Türk hükümdarı kabul etmemiş, karşı yakadan İstanbul'u seyrediv

Bursa'ya dönmüştür. Sırp Kralı İstephan Duşan'ın (ölümü-ne yakın günlerde Papa VI. İnnocentius'dan "Türklere karşı Başkomutan" unvanı almıştı.) Selanik'i kuşatması üzerine, Orhan Gazi İmparatorun yardım talebini kabul etmiştir. Orhan Bey, Sırbistan'a karşı Bizans'ı desteklemiştir. Zira, kudretli bir Slav Devletin Balkanlarda ortaya çıkması, Türk siyasetine kökünden aykırı bir durumdu. Şehzade Süleyman Paşa, ilk defa

10 Bin kişilik bir kuvvetle Rumeli'ye geçmiş, 1349'da da 20 bin kişilik bir birlik göndererek isyancı "Zelotlar"ın elindeki Selenik'i kurtarmıştır. Bu başarı, Gazi Süleyman Paşa'nın tüm Balkanlarda tanınmasına yol açmıştır. Gelibolu'nun fethi fikri bu suretle olgunluk kazanmıştır. Osmanlı kuvvetlerine kumanda eden Gazi Süleyman Paşa, bu seferler sırasında Rumeli'yi yakından tanıma fırsatını bulmuştur. Bu ilk Rumeli seferine, Gazi Süleyman Paşa'nın kardeşlerinden Murad, İbrahim ve Halil Beyler de katılmıştır. Bundan sonra, babası ile birlikte, Kantakuzenos'u asıl imparator İoannes V. Paleologos'a karşı her bakımdan desteklemiştir Sırp ve Bulgarları Dimetoka önlerinde mağlup ederek Edirne'yi Bizans adına kurtarmıştır. (1352) Bu yardıma karşılık, Çimbi kalesi Türklere üs olarak verilmiştir. (1354) Gazi Süleyman Paşa, Çimbi Kalesi'nde bir miktar asker bırakıp Biga'ya döndükten sonra, beraberindekiler yeni fırsatlar aramaya başlamıştır. Rumeli'ye geçiş olayını Osmanlılar "Rumeli'ne mürûr" ismiyle anmışlardır. Türklerin Rumeli'ye geçişi; Türklere Anadolu'nun kapılarını açan, Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan Malazgirt Savaşı (1071) kadar önemlidir. Çünkü o tarihten itibaren Rumeli de 500 yıllık Türk döneminde, Anadolu'ya kadar Türkleştirildi.

Rumeli'nin fethi olayı yalnız Türk tarihine yeni bir akış veren bir hadise olmakla kalmadı. Aynı zamanda Avrupa, dolayısıyla dünya tarihine de geniş ölçüde tesir etti. 12 Mart 1354'te meydana gelen şiddetli deprem Gelibolu kale duvarlarını yıkarak Osmanlı fethini kolaylaştırmıştır. Gazi

Süleyman Paşa, Gelibolu Kalesi başta olmak üzere Tekirdağ'a kadar Marmara sahillerini feth etmiş, Gelibolu kalesinin surlarını tamir ettirmiş, Anadolu'dan getirdiği Türk Halkını yeni alınan kalelere yerleştirmiştir. 1354'ten itibaren Gelibolu'da kendisine yaptırdığı sarayda oturmaya başladı. Gazi Süleyman Paşa Gelibolu ve civarını feth etti. Rumeli fatihi olarak bilinmektedir. Gazi Süleyman Paşa için mevlit şairi Süleyman Çelebi'nin büyük babası ve Orhan Gazinin kayınbiraderi Şeyh Mahmut Gazi 1354'de: "Kerâmet gösterip halka suya secade salmışsın Yakâsın Rumeli'nin dest-i takva ile almışsın." Beytini yazmıştır. Gelibolu Yarımadası'nın fethi Bizans'ı altüst

etti. Kantakuzinos, damadı Orhan Gazi'ye müracaat ederek buraların kendisine para karşılığında iadesini teklif etti. Orhan Bey: "Büyük bir depremle bütün kaleleri yıkan Allah'ın ihsanettiği yerlerden Türklerin artık çıkmalarına imkân kalmadığı" şeklinde cevap verdi. Kantakuzenos, Rumeli'nin kay-bından sorumlu tutulmuş, bu yüzden Paleologoslar lehine imparatorluk tahtından feragat edip, bir manastıra çekilmeye mecbur kalmıştır. Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın seferlerine katılan kurmayları: Kardeşi Murat Bey, Hacı İl Bey, Lala Şahin Paşa, Evrenos Gazi, Gazi Fazıl ve Ece Yakup Bey'dir. Diğer komutanları ise Balabancık Oğlu, Akça Kocaoğlu ve Kara Hasanoğlu'dur. Gazi Süleyman Paşa, Rumeli'ye geçti, Çimbi Kalesinde "köprü başı" kurdu. Balabancık ve Exemil kalelerini birbirleri peşi sıra fethetti. Ece Bey, Gazi Fazıl Ece Ovasını fethe çalışırken, kendisi, Bolayır'ı aldı, Hayrabolu'ya kuvvet sevk edip, Şarköy, Malkara ve Keşan'ı fethetti. Kardeşi Murat Bey 1357'de Çorlu'yu aldı. Tekirdağı fethetti. Çimbi'den dönen Süleyman Paşa, Bolu'yu ele geçirdi. Ankara'yı Ahiler'den alıp, (1354) Osmanlı'ları Sakarya ile Kızılırmak arasındaki topraklara hâkim kıldı. Kızılırmak çevresinin fethi ise, Anadolu hakimiyeti demektir.

GAZI SÜLEYMAN PAŞA'NIN ÖLÜMÜ:

Rumeli'nin ele geçirilmesi en ufak ayrıntılarına kadar önceden tespit edilen bir plana göre yapıldı. Gazi Süleyman Paşa, bütün Rumeli'yi fethedecek kadar yaşamadı. 1357'de bir yaz günü, Bolayır ile Seydi-Kavak arasında doğanla avlanırken, havalandırdığı doğanı takip ederken, atının ayağının sürçmesi sonucunda düşerek, 43 yaşında vefat etti. Son sözleri şu oldu: "Allah bana biraz daha ömür nasip etse idi, bütün Rumeli'yi fethederdim. Beni bu topraklara gömün. Ama, arkadaşlarım, karındaşlarım, mezarımı düşmana çiğnetmesin!" Gelibolu Fatihi Süleyman Paşa, atıyla birlikte Bolayır'a gömüldü. Arkadaşları mezarını düşmana çiğnetmediler. Milli

ziyaret yerlerinden olan mezarını 2. Abdülhamit yeniden yaptırmıştır. Yanında aynı hükümdar tarafından yaptırılan Namık Kemal'in türbesi vardır. Kaynaklarda şecaat ve sahavet sahibi, şah-ı devran, emir-i azam, nihayet gazilerin önderi olarak vassıflandırılmıştır.

İshak, İsmail ve Melik Nasır adlarında 3 oğlu ve Sultan Hatun (türbesi Sinop'tadır) ve Efendi-zade Hatun (mezarı Akşehir'dedir.) adlı iki kızı vardı. Seferlerinde yanında bulunan oğlu Melik Nasır, denizde boğularak ölmüş ve bu olay derin üzüntüye yol açmıştır. Süleyman Paşa'nın Bursa, İznik ve Gelibolu havalisinde muhtelif hayratları bulunup, bunlar için vakıflar kurmuştur. İznik'te bir medrese ile mescit, Bursa'da, Hisar Semtinde Helvayi mahallesinde bir mescit, Bolayır'da bir imaret, cami ve bir zaviye, ile bir saray inşa ettirmiştir. Firecikte kiliseye çevrilen bir camii vardır. Bütün bunlardan başka bazı köyleri kendi hayratına tahsis etmiştir.

BOZ ATLILARIN YARDIMI

Gazi Süleyman Paşa'nın vefatını duyan Hristiyan dünyası hayli sevinmişti. Hatta gemilerle gelip Rumeli yakasını geri almak istediler. 60 gemi ve otuz bin askerden oluşan bir güçle bu yöreye geldiler. Bu mevcudun on beş bin askerden oluşan otuz gemiyi SEYDİ Kavağına, on beş bin asker ve otuz gemiyi de Müslümanlara gelebilecek yardımları önlemek için Gelibolu'ya çıkarmışlardı. Bolayır civarında bin kadar Müslüman askeri vardı. Az bir kuvvetin kendilerinden hayli fazla düşman gücüne karşı koyma ihtimali zayıf görüldüğünden, cümlesi şahadet şerbeti içmeyi göze alarak düşmanı karşıladılar. Bir müddet savaştıktan sonra etrafında şehit olmak için Süleyman Paşa'nın kabrine doğru çekildiler. Bu çekilme sırasında düşmanların silahlarını bırakıp kaçmaya başladıkları görüldü. Bunun bir hile olduğunu anlamak için bir zaman beklediler.

Daha sonra anladılar ki bu bir hile değil Allah'ın Müslümanlar darda kalınca yolladığı gayb askerlerinin kendilerine

yardıma geldiği için çekilme başlamıştır. Düşmanları kovalamaya başladılar. Gemilerine binip gidenler kurtuldu, kimi de esir oldu.

Esir alınan düşmanlara galip gelmişken niçin kaçtınız? Diye Sorulunca, Esirler “Sizlere başlarında şu şekil ve şu vasıfta bir kumandan bulunan boz atlara binmiş askerler şu karşıdaki (Süleyman Paşa’nın kabrini göstererek) yerden çıkarak yardıma geldiler. Onları görünce korkup kaçmaya başladık” dediler.

Gaziler katiyetle anladılar ki Allah’ın emriyle Gazi Süleyman Paşa’nın ve şehitlerin ruhu yardıma gelmişti. Gemilerden çıkan düşman askerleri Bolayır’a doğru ilerlemeye başladılar. Bu esnada boz atlar üzerinde nice yiğitler belirip, düşmanın gözünü korkutmuş, dehşet içerisinde kaçmalarına sebep olmuşlardır. Kaçamayanların esir edilmesi ile düşmanın bu teşebbüsü bertaraf edilmiş oldu. Böylece merhum Şehzade’nin manevi tasarrufunun devam ettiğini dile getirmiş oldular.

SEVİNDUK BEY

Avrupa’ya ilk geçen (ayak basan) SEVİNDUK adlı Osmanlı neferi olmuştur. Salların yapımında ve Gelibolu’ya geçişte komutan konumunda olan bu zat, daha sonra vefat etmiş ve salların yapıldığı yere, Çardak’a, Salbaş Ağacı dibine gömülmüştür. Bu tarihi ağacın 2004 yılında yıkıldığı tespit edildi.

SALBAŞI AĞACI

Gelibolu’nun fethine gelen gazilerin sallarını yaptıkları tarihi ağaca SALBAŞI AĞACI derler. Gelibolu’nun karşısında Anadolu yakasında Çardak beldesindedir. Ağacın gövde genişliği, dal budak uzunluğu ölçüldüğünde: Gövde genişliği, 6.50 m., dal budak çapı da 20 m görülmüştür. Rumeli’ye geçişin tek

canlı tanığı olan bu meşe ağacı, Çardaklılar tarafından tarihi bir emanet, anıt ağaç olarak algılandığından, bir dalına dahi dokunulmuyor. 650-700 yıllık ağaç, halkın bu anlayışı sayesinde bugünlere gelebilmiş.” “Yöre tarihinde, kültür ve folklor ’ünde özel yeri bulunan, geçmiş ile günümüzü, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal yaşama sahip olan ağaçlara, ANIT AĞAÇ, denir.”

I. MURAD DEVRİ ve GELİBOLU’NUN ÖNEMİ Gazi Süleyman Paşa’nın vefatından sonra, babası Orhan Bey’in de vefat etmesi sonucu, kardeşi I. Murad hem üçüncü Osmanlı Sultanı oldu hem de ağabeyi ile başlattıkları Avrupa fethine devam etti. Gelibolu, Trakya ve Balkanların fethinde önemli bir harekât üssü oldu. Hatta ilk Paşa Sancağının merkezi oldu.

Süleyman Paşa vefat edip, Bolayır’a defnedildikten sonra Savoy (Savola) Dükü Amedeo bir Haçlı filosu ile Gelibolu’yu alıp 14 Haziran 1367’de Bizans’a terketti. Bu durum Osmanlıların Balkanlarla olan bağlantısını kesintiye uğrattıysa da Bizans İmparatoru IV. Andronikos I. Murad’ın ısrarlı talebi sonucu kaleyi Osmanlılara bıraktı.

1376’daki bu ikinci fetihle Gelibolu kati olarak Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu. Burası Osmanlı Orduları için bir geçit yeri ve deniz üssü olarak önem kazandı. Yıldırım Bayezid Saruca Paşa’ya kaleyi yeniden tahkim ettirip limanları genişletti. İki kule yaptırıp gümrük istasyonu haline getirerek İstanbul’a gidip dönen sivil tüccar gemilerini limana yanaştırmaya zorladı. Ticari menfaatleri zedelenen Venedikliler zaman zaman boğazın kontrolünü ellerine geçirmek için 1415-1423-1430 yıllarında savaşlar yaptılar. Gelibolu, II. Murad ile amcası Düzmece Mustafa arasında mücadelelere sahne oldu. Mustafa kısa bir zaman Gelibolu’ya hâkim olarak başşehir ilan etti. Fakat II. Murad Cenevizlilerin yardımıyla şehri ele geçirerek hakimiyetini sağladı.

İstanbul Fethine kadar önemli bir askeri deniz üssü olma özelliğini koruyan Gelibolu Fatih Sultan Mehmed döneminde esaslı bir şekilde tahkim edildi. Hatta boğazın ve şehrin korunması için Kilitbahir ve Çimenlik kalelerini yaptırarak hem

Gelibolu hem de İstanbul'un müdafaasının buradan başladığını ifade etti.

Ancak 1515'te İstanbul'da Haliç Tersanesi'nin devreye girmesiyle giderek deniz üssü olma özelliğini yitirmeye başladı. I. Ahmed 1613'te Gelibolu'ya gelerek Yazıcızade Mehmed Efendi ve Bolayır'daki Gazi Süleyman Paşa türbelerini ziyaret etti. Osmanlı Hakimiyetinde Gelibolu bir deniz üssü, geçit yeri ve ticaret merkezi oldu.

Gelibolu hakkındaki en ayrıntılı bilgiler XV ve XVI. Yüzyıla ait tahrir defterlerinde bulunmaktadır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Gelibolu nüfusunun 20.000 olduğu görülür. 1814'te 40.000 nüfus 10.000 haneli bir şehir olur. Rumeli'yi Anadolu'ya bağlayan ve Akdeniz'den İstanbul'a ulaşan yolun üzerinde bulunması, pek çok ticaret gemisinin duraklama yeri olarak önemini artırmıştır.

Gelibolu, fetihten sonra bir sancak ve sancak merkezi olduğu gibi Rumeli'nin ilk Paşa Sancağı olmuştur. Osmanlı Donanmasının başındaki Kaptan-ı Derya Sancağı olarak da biliniyordu. Gelibolu Sancağı kaptanı deryalara verildiği için müstakil bir yapı gösteriyordu. Fakat şeklen Rumeli Beylerbeyliğine tabii idi. Keşan Malkara, Limni, Taşöz, Eceovası, İmroz ve Semadirek Gelibolu'ya bağlıydı.

Tanzimat sonrası Gelibolu Edirne Eyaletine bağlı, Keşan, Şarköy, Mürefte ve Eceabat kazalarından oluşan bir sancaktı. Cumhuriyet döneminde vilayet olan (1923) Gelibolu'ya Eceabat, Enez, İpsala, Keşan, Şarköy bağlanmıştı. 1926 yılında Çanakkale iline bağlı bir ilçe merkezi getirilmiştir.

1927 sayımında nüfusu 5445 iken 1940'ta 12.713'e, 1945'te

16.496'ya yükseldi. 1950'de yeniden 10.000'in altına düştü. 1955 sayımında tekrar 12.341'e, 1990'da 18.670'e, son sayımda ise 30.000 olarak tespit edilmiştir.

ECE BEY

Gazi Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli yakasına geçişte ve

Gelibolu Yarımadası'nın fethinde çok önemli görevler üstlenmiştir. Neşri, tarihinde; Ondan Ece Bey ve Yakup Ece adlarıyla bahseder. Ece Bey, Gazi Fazıl Bey, Evranos Bey, Hacı İl Bey ve Kara Timurtaş Bey gibi Rumeli fütühatının il komutanlarındandır. Ece Bey, Çimpe Kalesi'nin fethi ve Rumeli'ye geçişin planlanmasında bir kurmay gibi çalışmış ve hazırlanan planı başarıyla uygulamıştır. Çimpe kalesinin alınmasından sonra Bolayır yakınlarındaki Akça Limanı'na baskın yaparak gemileri yok etti. Daha sonra da AKSAMİN Kalesi'ni aldı. Bolayır'ın fethinden sonra Gelibolu Kalesi'nin fethine girişti. Orhan Gazi bu başarılarından dolayı Yarımada'nın yukarı bölümü Ece Bey'e Gelibolu Kalesini Hacı İl Bey'e daha yukarıları da Gazi Fazıl Bey'e vermişti. Ece Bey, ele geçirdiği bu yerleri imarına ve gelişmesine özen gösterdiği için Eceabat ilçesine, Ece Bey'in mamur ettiği yer anlamına gelen ECEABAT adı verilmiştir.

Bu yiğit kahraman Gazi Alperen, Gelibolu'nun Karain beyli köyünde dik bir tepenin üzerinde Alperen Kumandanlarından Kara Nebi ile yan yana yatmaktadır. Mezarı 1991 yılında yeniden restore edilmiştir. Her yıl mezarı başında çevre köylerin son senelerde ise resmi zevatın da katılımıyla anma törenleri ve yemekli mevlitler okutulmaktadır. Allah ruhlarını şad etsin. Bir taraftan, tarihimizin altın sayfalarında yerlerini alan fetihlerimizi kutlarken, yabancı diyarlara insanlık götürdüğümüzü, toplumca hatırlıyoruz. O dönemdeki kurtarıcı seferlerimize, fetihlerimize işgal diyenlere, kötü niyetli değillerse işgalin ne olduğunu, son yıllarda yaşadığımız örneklerde, açık seçik hep birlikte gördüğümüzü hatırlatıyoruz...

GAZİ UMUR BEY

Lala Şahin Paşa'dan sonra Osmanlı'nın 2. Rumeli Beylerbeyi olan Kara Timurtaş Paşa'nın beş oğlundan biridir. Yahşi, Oruç, Ali ve Mahmut adlı kardeşleri vardır. Yahşi, Oruç, Ali Beyler, Umur Bey ile birlikte Osmanlı devleti bürokrasisinde en üst düzeyde görevler yapmışlardır. Kara Timurtaş Paşa'nın

dedesi Aykut Alp, babası Kara Ali'dir; adı geçen bu komutanlar, Osman Bey, Orhan Bey zamanlarında, Bursa ve civarlarının fetihlerinde görev almışlardır. Timurtaş Paşa'nın hem alim hem asker hem de diğer kardeşlerinden daha meşhur olan oğlu Umur Bey'dir. Çelebi Mehmet'in ölümünden sonra sultan olan 2. Murat'a karşı çıkan Mustafa Çelebi (Düzmece) hadisesinde, kardeşleri Oruç ve Ali Bey'le birlikte, sultana sadıkane hizmet etmişler ve onun vezirleri arasına girmişlerdir. Ülkedeki iç karışıklık giderildikten sonra, 2. Murat, divanındaki vezir sayısını azalttığı için Umur Bey, Germiyan'a elçi tayin edilmiştir.

Umur Bey, Yıldırım Bayezid dönemindeki İstanbul kuşatmasından sonra batıdan gelip Tuna'yı geçen Macarlar üzerine gönderilen orduda görev almış ve savaşın zaferle neticelendiğini sultana o haber vermiş, ayrıca Niğbolu Savaşı'nda da komutan olarak görev yaparak büyük yararlıklar göstermiştir.

Umur Bey babasının ölümünden sonra Timurtaş ailesinin reisliğine geçmiştir. Fetret döneminde Şehzade Musa Çelebi'nin yanında yer alarak Çamurlu derbendi yenilgisine kadar ona sadık kalmıştır. Ardından şehzadeler kavgasını galibiyetle tamamlayan Çelebi Mehmet'in himayesine girmiştir. Fetret dönemi iç karışıklıklarından istifade eden Bizans'ın işgal ettiği Hereke, Darıca, Kartal, Pendik kalelerini 1420 yılında tekrar ele geçiren orduya komutanlık yapmıştır.

Düzmece Mustafa, Bayezid Paşayı ortadan kaldırdıktan sonra Bizans'ın da desteği ile Anadolu'ya yürüdü. Sultan onu karşılamak üzere üçüncü vezir İvaz Paşayla birlikte Umur Bey ve kardeşleri Oruç ve Ali Beyleri de yanına alarak harekete geçti. İki taraf karşılıklı olarak Uluabat Nehri'nin iki tarafına karargâh kurdular.

Sultan 2. Murat, Bayezid Paşa'nın Trakya'ya gönderilmesi meselesinde görüşlerini dikkate almadığı Timurtaş oğullarına bu defa müracaat etme ihtiyacı duydu ve düzmece gailisinin atlatılması için ne tavsiye edeceklerini sordu. Tavsiyeye uygun hareket eden padişah, Düzmece Mustafa'nın ordusunu zaafa uğrattı.

Bu esnada Umur Bey, karşı tarafa geçerek bir gece baskısıyla Mustafa'nın birliğini çok daha az sayıda bir askerle mağlup ederek, onların tekrar saldırma cesaretini kırdı. Ayrıca yakın dostu İzmiroğlu Cüneyd Bey'e gizlice mektup göndererek onu Mustafa'dan ayrılmaya ikna etti.

Cüneyd Bey yanındaki askerleri ile birlikte bir gece Mustafa'nın yanından ayrılıp Aydın'a doğru kaçtı. Ordusu parçalanan Mustafa Bursa'ya saldırmaktan vazgeçerek geldiği tarafa kaçmaya başladı. Asi şehzade nihayet Edirne'ye kadar takip edilip 1422'de idam edildi. Böylece Osmanlı Devleti için büyük bir tehdit oluşturan Düzmece Mustafa hadisesi Umur Bey ve kardeşlerinin de özel gayretleri neticesinde bertaraf edilmiş oldu. Bilhassa bu hadisenin bastırılmasından sonra Umur, Oruç ve Ali Beyler, 2. Murat Dönemi Osmanlı idaresinde önemli mevki kazanarak sultanın vezirleri arasında yer aldılar.

2. Murat 1423 yılında divandaki vezirlerin sayısını azaltmaya karar verdiğinde Umur Bey, bilhassa siyasi rakipleri olan Çandarlı İbrahim ve İvaz Paşaların gayretleri neticesinde vezirlik görevlerinden uzaklaştırılarak Germiyanogulları elçiliğine görevlendirildi. Kardeşleri de aynı akıbete uğrayarak taşraya gönderildi. Vezirlikten azledilen Umur Bey, Yörgüç Paşa ile birlikte,

Timur'un oğlu Şahruh Sultan'ın önünden Anadolu'ya kaçıp Tokat'a sığınan Karakoyunlu İskender Mirza'nın Anadolu vilayetlerine saldırması ihtimaline karşı memleketten uzaklaştırma görevini başarıyla tamamladı. Bu da onun devlet hizmetindeki son görevi oldu. Umur Bey, bir devlet adamı olarak yaptığı hizmetlerin yanında, ilim ve kültür hayatına da önemli katkılar sağlamıştır. Osmanlı ilk döneminin önemli kaynaklarından olan Aşık paşazade, bazı önemli tarihi vakaları Umur Bey'den nakletmiştir. Onun vakfiyesinde, 270 kitabının bulunduğu bilgisinden yola çıkarak, o dönemin şartlarında bu sayıya ulaşan kitaplarıyla, devlet adamı olması yanında onun aynı zamanda ilim ve kültür adamı olduğunu da söylememiz mümkündür. Kendisinin telif ettiği bir eserin olup olmadığını tespit edememekle birlikte, onun tıp sahasında yazılmış

olan Eş-Şifa Fi'l Ehadisi'l- Mustafa isimli eseri dönemin önemli şair ve ilim adamı Ahmet Dai'ye tercüme ettirdiğini biliyoruz. Bu bilgi, Umur Bey'in hem ilme verdiği önemi hem de ilim adamlarına sağladığı desteği açıkça ortaya koymaktadır. Böyle bir düşünce yapısına sahip olan insanın pek çok cami ile ilim öğrenme merkezi olan medreseler inşa etmesi ve bu müesseselerin yaşaması için vakıf kurması, vakfiyeler düzenlemesi ve neredeyse tüm servetini bu alanda harcaması gayet tabii bir durumdur. Nitekim Umur Bey, yaşadığı dönemde, Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu hemen her bölgede ilim ve kültür merkezleri ve halk yararına faaliyet gösterecek önemli tesisler bina etmiştir. Edirne'de bir mahalle, Çanakkale'de kendi adıyla bir köy kurmuş, ayrıca Bursa'da bir cami yaptırmış ve kütüphane tesis etmiş,

Edirne, Afyon, Biga ve Bergama'da mescit ve medreseler inşa etmiştir. Görüldüğü gibi birçok yerleşim yerinde vakıfları olmakla birlikte onun esas hayratı Bursa'dadır.

1. Umur Bey, Bursa'da Akçardak denilen mevkide (daha sonra burası Umurbey mahallesi olarak anılacaktır.) bir cami ve kütüphane inşa etmiştir. Bu vakıfların devamını sağlamak amacıyla caminin güney doğusunda bir hamam, Tuzpazarı'nda bir kervansaray, Ayazma'daki evleri, bahçeleri, Bursa'nın kuzeyindeki bazı bahçe, değirmen ve mezraları, Gülistan ve Akköyleri, İnegöl'de İsaviranı köyünde bulunan iki değirmen ve bahçesini vakfetmiştir. Ayrıca bu vakfa, Ankara'nın Destarlı köyünü ve mezrasını, Tekfurpınarı köyünün dörtte üç hissesini, buradaki bağlarını ve arazisini tahsis etmiştir. Umurbey, Bursa, Işıklar Semtinde Namazgah caddesi kenarında ve Namazgah Camii'nin yanında bir musalla= namazgah inşa ettirmiştir ki, burası Türkiye'nin en güzel açık namazgahları arasında yer alır.

2. Bergama'da bir medrese yaptırmış, medresenin yanında inşa ettirdiği hamamı, yine Bergama'daki bağ, bahçe ve dükkân yerlerini, Bergama'daki ve Giresun'daki iki değirmeni bu medreseye vakfetmiştir.

3. Afyon'da bir cami ve medrese inşa etmiş, buraya gelir

olmak üzere yanında bulunan hamam ile bir kervansaray ve Sarıcabey köyünü, ayrıca burada bulunan çeltik değirmenini vakfetmiştir. Umur bey, geliri Afyon'daki hayratına nakledilmek üzere, Golya'da bir han vakfetmiştir ki, bu han günümüzde mevcut değildir.

4. Edirne'de, Muradiye'nin Küçükpazarı'nda bir cami yaptırmış, oradaki arazisini, bağ ve evlerini bu camiye vakfetmiştir.

5. Biga'da bir cami yaptırıp, yanında da hamam inşa ettirmiştir.

6. Yenişehir, Geyve ve Siroz'da köyler kurmuştur. Mudanya'nın Mürsel köyünde, İncik kasabasında, Daday'ın Bunallar köyünde, Geyve'nin Umur Bey köyünde birer cami, Apolyont civarında bir kervansaray inşa ettirmiştir.

Umur Bey, vakfiyesini, 859 Muharrem 1455 Ocak ayının sonlarına doğru Türkçe olarak tertip ederek Bursa'daki caminin cephesinde iki parça halinde taşâ hâk ettirdi. 865 Zilkade/1461 Ağustos ayında vefat eden Umur Bey Bursa'da yaptırdığı ve kendi adıyla anılan caminin avlusundaki türbeye defnedilmişti.

HOCA SİNAN PAŞA

İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'in oğlu olup 844H(1440M) de doğmuş, tahsilden sonra Edirne'de bir medreseye ve yine orada Darü'l Hadismedresesine müderris olmuştur. Fatih Sultan Mehmed, vezirlik verdiği Sinan Paşa'yı kendisine hoca tayin etmiş ve 881 H (1476 M) de azl ve hapsedtiği Gedik Ahmed Paşa'nın yerine Vezir-i Azam tayin eylemiştir. Sinan Paşa sebebi bilinmeyen bir olaydan dolayı 882 H.(1447 M.) de azl edilerek, Sivrihisar kadılığına tayin edilmiştir.

Fatih'in ölümünden sonra Sinan Paşa tekrar vezir oldu Daha sonra Gelibolu Sancağına tayin olunup 891 H.(1486 M)

de vefat etmiştir. Yüksek alim ve mütefekkir bir zat olan Sinan Paşa'nın "Tazarruat" veya "Münacaat" isimli eseri nesrimizin şaheseridir. Kabri bir rivayete göre Gelibolu'da veya Eyyüp' te olduğu söylenir.

KALAFAT (SADRAZAM) MEHMET PAŞA

Fener meydanında açık mescidin sağ yanında kabri bulunan sadrazam kalafat Mehmet Paşa devşirme olup, İstanbul'da tahsilini yapıp, devlet hizmetine girmiş ve birçok görevde bulunmuştur. Yeniçeri ağalığına 1878 yılında da sadrazamlığa yükselmiş daha sonra da azledilerek Bozcaada'ya sürülmüş, oradan da emekli olduktan sonra Gelibolu'ya gelip yerleşmiş 1208 hicri yılında Gelibolu'da vefat etmiştir. Mezar taşının kitabesinde:

"Hüve'l-hayyü'l-bâkî Allah Merhum ve mağfur

El-gafur vezir-i azam Mehmet Paşa hazretlerinin ruhu şerifleri için el Fatiha.

Sene-i hicri 1208 ramazan fi leyleti'l-kadr" yazmaktadır.

KAPTAN-I DERYA GÜZELCE KÂSİM PAŞA

Kaptan-ı derya güzelce kasım paşa, genç yaşından beri devlet hizmetlerinde bulunmuş, 1598 yılında soma mutasarrıfı, Adana valisi, Rumeli beylerbeyliği, sadrazam ve daha sonra ise kaptan paşalığa yükseldi. Hicri 935 m 1529 da kendisine mora sancağı verildi. Ardından emekli edildi. Emekli olunca Gelibolu'ya yerleşti. Burada vefat etti ve Yazıcızade mezarlığına defnedildi.

Kasım paşanın mezarı, güzel ve bakımlı bir halde idi. 1728 ve 1860 yıllarında 2 kez tamir gördü. Mezarlık kaldırıldığında

mezar taşı Alaattin kalfa mezarlığına nakledildi.

Gelibolu'daki tersaneyi İstanbul'a taşıyarak, kendi adıyla anılan Kasımpaşa semtini kurmuş, bu semtte adını taşıyan bir cami ve medresesi bulunmaktadır.

ŞALVARLI İBRAHİM AĞA

Sadrazam Nevşehirli İbrahim paşanın damadı, Mustafa Paşa'nın kardeşidir. Yazıcızade mezarlığında bulunan lale devrinin tüm özelliklerini yansıtan çiçek ve meyve resimleriyle süslü mezar taşları Alaattin kalfa mezarlığına taşınarak aynen korunmuştur.

İbrahim ağa Gelibolu'nun içme suyunu getirmiş, şehrin içerisine birçok çeşmeler yaptırmıştır. Bugün halen kullanılmakta olan sanat harikası telli çeşme onun eseridir.

1719 yılında Gelibolu'da vefat etmiştir. Kitabesinde:

..... rihlet etti âlem-i ukbaya İbrahim ağa.

VEZİR OSMAN PAŞA

İstanbul'da değişik devlet hizmetlerinde bulunmuş, emekli olunca Gelibolu'ya yerleşmiştir. 1811 yılında vefat edince Yazıcızadeler mezarlığına defnedilmiştir.

SADRAZAM SALİH PAŞA

Sultan ikinci Mahmut zamanında sadrazamlık yapmış, daha sonra da bu görevden alınarak şama vali yapılmıştır. Emekli olunca Gelibolu'ya yerleşmiştir. Vefatında yazıcı zade mezarlığına defnedilmiştir.

SALİH AĞA

Devşirme çocukların eğitimi ile görevli idi. Bu çocukları Müslüman terbiyesi ile yetiştirdikten sonra devlet hizmetinde kullanılmasına hazırlardı. Vefatında Yazıcızade mezarlığına defnedilmiştir.

SAM MİRZA BEY

Yazıcızade mezarlığında metfun bulunan birçok devlet adamlarının arasında Osmanlıya hizmet etmiş yabancı devlet adamları da vardı. Onlardan biri olan sam mirza, İran tahtında azledilen Safavi sülalesinin son hükümdarı Tahmasab'ın oğludur. Osmanlı'ya sığınmış, Gelibolu'da ikamete memur edilmiştir.

Gelibolu'da vefat etmiş ve Yazıcızade mezarlığına defnedilmiştir. Kabirler yıkılmazdan önce Yazıcızade mescidinin yan tarafında olup, kızı prenses Şehriban ve oğlu prens Es-Seyyid şah sam (cemaziyel ûlâ 1183) ile yan yana yatmakta idiler. Bu mezarların yanında Gelibolu kethüdası Yakup Ağanın mezarı ve ayak ucunda Süleyman mirzanın mezarı bulunmakta idi. Mezar taşlarının başında Sam mirzanın kerimesi Mihriban sultan (h.1187) diye yazmakta, diğer taşın tarihi ise 1195'tir.

ALİ BİN HÜSEYİN PAŞA VE HIZIR BİN HÜSEYİN PAŞA

İkisi de Gelibolu'da görev yapmış devlet adamlarındandır. Beraberce şehit olmuşlardır.

Mezarları yazıcı Mehmet Efendi türbesinin ön kısmında bulunmakta idi. Şu anda kullanılmakta olan yol açılırken mezar taşları sökülüştür.

Mezar taşı kitabelerinde;

Hazihî ravâzatü'l-merhum, el-mağfur, es-sâid, eş-şehid rahmetullahi Teâlâ Ali bin Hüseyin ve Hızır bin Hüseyin Paşa" yazmaktadır.

VEZİR OSMAN PAŞA

Osman Paşa 1800'lü yıllarda İstanbul'da sadrazam kaymakamlığı yapmıştır. Gelibolu'da yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Mezarları Yazıcızade mezarlığı kaldırılırken yok olmuştur. Mezar taşı kitabesinde şöyle yazmakta idi: "hüve'l-bâkî cennet mekân yeğen Mahmut Paşa Zade sabıka dergâh-ı hümayun, kaymakam merhum ve mağfur vezir-i Mükerrrem es-Seyyid Osman Paşa Hazretleri Ruhu için el-Fatiha sene: h.1226 m1811 diye yazmakta idi Gelibolu İstanbul'un alınışına kadar Osmanlı imparatorluğu için birinci derecede önemli bir şehirdi. Zira önemli bir siyaset ve kültür merkezi hüviyetini taşıyordu. Özellikle 14 Haziran 1367 ikinci defa Türklerin eline geçtikten sonra Osmanlı tarihinde bir yandan Rumeli'ye geçişlerde, bir üs, bir atlama köprüsü olmak ve diğer yandan da Osmanlı denizciliğinin merkezi ve ilk beşiği olarak gelişmek hususiyetleriyle büyük önem kazanıyordu.

Özellikle devletin ilk yıllarında Rumeli topraklarında akınlar yapan Tük beyleri, elde ettikleri ganimetlerin büyük bir kısmını Gelibolu'ya vakıf eseri olarak harcıyorlardı. Bugün Sarıca Paşa'nın vakıf eserlerini tespiti kalkışsanız, asla döküp sayıp bitiremezsiniz. Bu yalnız Sarıca Paşa. Ya Süleyman Paşa vs.... Bu faaliyetler yörede kapsamlı bir şekilde etkileri uzun süre devam edecek bir kültürel canlılığın doğmasını sağladı. Olaya yalnız şiir tarihi bakımından bakıldığında bile, Gelibolu'nun kültür tarihimizdeki önemli yeri, kolayca görülmekte ve bu itibarla da zamanımızla kıyaslanmayacak bir manzara ile karşımıza çıkar. O günlere bakılınca: Şimdi Gelibolu'nun üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi bir durum hissedilir. O günlerin Gelibolu'su: Abdi, Ağazade/1652/Ahmed-i Bican/Ö.1453 ya da 1455 Ağabeyi Mehmed Efendi / Ö.1451 / Ahmedi, Aya-zı, Azmi, Cami, Gafuri/1667 Gülabi, Hasan Çelebi / 1535 Huzuri Zaifi / İkinci Murad dönemi: Vechi, Vahidi Tabi / 1611 / Suriri/1491/1562/ Suni/1534/Seyfi, Sabir/1680/Ruhi, Riyazi/1508/Nüvidi, Niyazi, Na'ti/Ö.1679-1500 beyti vardır. Müdâmi, Mehmet/Kara Mehmet Ö.1598 ya da bu doğumdur. Ölümü 1652 Mehdi/1598, Kivami Her türlü nazma kadir idi.

Hükmi, gibileri ile tezkirelere girmiş 31 şairle, Osmanlı kültür unsurunu zenginleştiren şairler arasında sekizinci sırada yer almaktadır. Yani Gelibolu: İstanbul, Bursa, Edirne, Konya, Diyarbakır, Kastamonu, Bağdat gibi önemli şehirlerin hemen ardında yer almaktadır. Osmanlı mimari açısından da: Edirne, İstanbul ve Amasya'dan sonra dördüncü olarak geldiği sanılıyor.

DÜNYANIN HAYRANLIKLA TANIDIĞI BÜYÜK DENİZCİ VE COĞRAFYA BİLGİNİ PİRİ REİS

Piri Reis (1465- 1554) dünyanın en büyük denizcisi ve coğrafya bilginidir. Gelibolu'da doğdu. Esas adı Muhiddin Piri; babası Karamanlı Mehmed'dir. Küçük yaşlarda amcası Kemal Reis'in yanında deniz seferlerine başladı. Akdeniz'i adım adım dolaştı. Gördüğü her limanı inceledi, notlar aldı. Amcasının vefatına kadar onun yanında kaldı. Endülüs Müslümanlarının İspanyollardan kurtulmasına; Sicilya, Korsika, Sardunya ve Fransa kıyılarına yapılan akınlara katıldı. 1501'de Kemal Reis'in Navarin'i Venedikliler'den geri alma müjdesini İstanbul'a Piri Reis götürdü. Habere çok sevinen 2. Bayezid O'na hediyeler verdi ve maaşını artırdı. Kemal Reis'in vefatından sonra Piri Reis bir süre denizden uzak kaldı. Kitap ve haritalar üzerinde çalıştı. Denizden daha fazla uzak kalamayınca Barbaros'la birlik olup

Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Mısır fethine katıldı. Orada Nil'in ayaklarının haritasını çizdi. Başarıları sonucu 1547'de Kanuni tarafından Hint Kaptan-ı Deryalığı'na atandı. Amiralliğe eş bir makamdı bu. "Hint Okyanusu, Basra Körfezi, Umman Denizi ve Kızıl Deniz'deki Türk Donanmasının üst makamı."

Osmanlı donanmasının Venedikliler'le Gelibolu'da deniz Savaşı Bu arada Aden'i fethetti. (1551) Maskat kalesini ve Umman kıyılarındaki yerlerin hepsini Portekizliler 'den geri aldı. Katar Yarımadasını, Bahreyn adalarını, Hasa kıyılarını Türk sınırlarına kattı, Hürmüz kalesini kuşattı. Ömrü denizlerde mücadele ve araştırmalarla geçen Piri Reis'in 1554'te vefat etmesiyle dünya eşsiz bir bilginini kaybetti. Geride ciltlerle eser ve bugün bile ilim alemine parmak ısırtan haritalar bıraktı. İlim ve araştırmaya meftundu. Apaçık fikri de tutkun olduğu denizler kadar engindi. Eserleri birçok dile çevrilip basıldı. Şöhreti dünyaya daha çok 20. asırda yayıldı. Osmanlılar'da ilk haritacılığı başlattı.

Piri Reis'in Çanakkale Boğazı Haritası Hazırladığı 2 harita halen Topkapı Müzesi Kütüphanesindedir. Üzerinde 1513 tarihi yazılı harita, 1517'de Yavuz Sultan Selim'e arz edildi. Bu harita 1935'te İstanbul'da Türk Tarih Kurumu tarafından basıldı. Piri Reis'in haritanın altına Amerika'nın keşfiyle ilgili yazdığı 5 not çok ilgi çekicidir. İkinci haritasıysa, 1528'de 8 renkli olarak ve deve derisi üzerine çizilmiştir. Aradaki fark, ikincide ada ve sahillerin daha doğru çizilmiş olmasıdır. Piri Reis'in Amerika haritası 1929'da Topkapı Müzesi'nde bulunmuş ve incelemeye alınmıştır. Amerika'nın keşfinin on yıl öncesinde kıtanın tüm teferruatıyla Reis'in haritasında bulunması, kıtanın daha önceden Türk denizcilerince bilindiğinin açık belgesidir. Taa 1000 yıllarında Biruni, Amerika'dan söz ediyor, bilgi veriyordu. Son ele geçen belgeler, Amerika keşfi şerefine Kristof Kolomb'un olamayacağını ortaya koydu.

Piri Reis, Kitab-ı Bahriye adlı meşhur eserinin 77-85. sayfasında "Septe Boğazı'ndan batıya doğru 4000 mil eninde ulu bir deniz (Büyük Okyanus). Bu denizin bir ucunda da Antilya kıtası (Amerika) bulunmaktadır" derken, aynı eserin 78. sayfasında altı çizili satırlarla Amerika'nın 1465'te bulunduğunu yazmaktadır.

Bu tarih Kolomb'un Amerika'yı keşfinden 27 yıl öncesine rastlamaktadır. G e o r g e t o w n Üniversitesi'nin 26 Ağustos 1956'da radyoda yaptığı açık oturumda haritacılar, Piri Reis'inharitasının olağanüstü bir keşif olduğunda ittifak etmişlerdir. Yapılan tetkikler sonucunda haritaların son derece doğru olduğu, uydular ve uzay gemilerinden çekilen dünya fotoğraflarıyla karşılaştırılınca görülen inanılmaz benzerlik ilim dünyasını hayrete ve hayranlığa boğmuştur. Yine Amerika Hidrografi Dairesi'nce yapılan incelemede, haritaların günümüzdeki deniz haritalarıyla aynı olduğu hayretle tespit edilmiştir.

Son dönemlerde bu haritalar üzerinde çalışan Amerikalı harita uzmanları, haritayı bir dünya küresine uygulamış ve doğruluğunu tespit etmişlerdir. Eserde kıtalar üzerinde dağlar, adalar, nehir ve ovalar açıkça gösterilmiştir. Şaşkınlık veren hususlardan biri de asırlarca buzlarla kaplı Antarktika

dağlarının net ve doğru olarak gösterilmesidir. Çünkü bu dağların varlığı ancak 1952’de ses yansıtıcılarıyla keşfedilmiştir. Yeni uydulardan çekilen fotoğraflarda görüldüğü gibi, Grönland bir ada değil, üç adadır. Piri Reis’in haritasında da bu üç ada olarak gösterilmiştir.

Haritanın doğruluğunu ispat ve tespitini bile günümüzün teknoloji imkanlarıyla ancak yaptığımız Piri Reis’in, çağını 5 asır ileriden takip eden Allah vergisi dehasına bütün ilim dünyası hayret etmektedir. 1521’de kaleme alınan bu eser, bir kısım ekler ve tashihlerden sonra 1525’te Kanuni Sultan Süleyman’a sunulmuş ve takdir edilmiştir. 1935’te Haydar Alpagut, Fevzi Kurtoglu’nun uzun bir ön sözüyle Türk Tarih Kurumu’na faksimile halde basılmıştır.

Genelde gemiciler için yazılan bu eser, 1756’da Fransızca’ya tercüme edilmiştir. Eserde Akdeniz’in tüm kıyıları, limanları, bütün detayları ile gösterilmiştir. Birçok haritadan meydana gelen kapsamlı, ilgi çekici notlarla süslenmiş bir şaheserdir. 1521’de tamamlanan bu eserde Amerika’nın keşfi, dünyanın yuvarlaklığı açık şekilde anlatılmıştır.

GELİBOLULU ALİ

Gelibolulu Ali, kültür tarihimiz açısından bugünkü konumuyla mukayese edilmeyecek bir öneme sahip olan bu şehrimizde dünyaya geldi. Adı Mustafa’dır. Fakat daha çok doğum yeri ve mahlasıyla birlikte Gelibolulu Mustafa Ali adıyla ünlüdür. Babasının adı Ahmet’tir. Ali’nin 5-6 yaşlarında okula başladığı rivayet edilir. Önemli hocalarından biri hemşerisi Surruri Efendi idi. Ondan tefsir ve fıkıh okudu. Arapça ve Farsçayı da iyi öğrenmişti. İlk ve orta öğretim diyebileceğimiz öğretim hayatına Gelibolu’da başladı ve sonra İstanbul’da Rüstem Paşa, Haseki ve Semaniye medreselerinde tamamladı. Medreseyi bitirdikten sonra Müderris ya da kadı olmak için bekleme anlamına gelen mülazemet / asistanlık / görevi sırasında ilk defa Mihr-ü Mahi eserini telif etti. Şehzade 2. Selim’e

sundu. Böylece aralarında bir yakınlık peydah oldu. Bundan sonra iki yıl kadar şehzadenin vali olduğu Kütahya’da kalan Ali, O’nun divan katipliğini yaptı.

Böylece Ali’nin bir bakıma Müderris olma yolu tıkanmış oluyor ve memurluk hayatı başlamış oluyordu. Buradaki görevi 1562- 1563 arasındır. Sonunda şehzadenin lalası Tütünsüz Hüseyin Bey ile geçinemeyince Şam Beylerbeyi lala Mustafa Paşa’nın daveti üzerine Şam’a gitmiştir. Buradaki görevi 1563-1568 altı yıl kadar sürmüştür. Bundan sonra ise Mustafa Paşa’nın Yemen fethiyle görevlendirilmesi üzerine O’nunla birlikte Mısır’a gitti. Sonra da paşa ile birlikte görevden alındı. Bunun üzerine Mısır’dan Manisa’ya Şehzade 3. Murad’ın yanına gelen Gelibolulu, O’nun aracılığı ile İstanbul’a döndü. Burada hazırladığı “HEFT MECLİS” adlı eserini Şeyh Muhiddin aracılığı ile Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa’ya sunması üzerine Bosna Beylerbeyi Ferhat Paşa’nın yanına divan kâtibi olarak gönderildi.

Ali daha iyi bir görev beklerken Bosna Hersek’e gönderilmesini sürgün kabul etmişti. Bu görevi de 8 yıl sürdü. 2. Selim’in ölümü ve 3. Murad’ın tahta çıkışına kadar Bosna yöresinde kalan Ali şehzadeliğinden tanıdığı yeni padişahın kendisini himaye edeceğine inanıyordu. Hatta ayrı ayrı üç kaside yazıp kendisine takdim etti. Fakat umduğunu bulamadı. Bu sıralarda Gürcistan,

Azerbaycan ve Şirvan taraflarına baş komutan tayin edilen lala

Mustafa Paşa Ali’yi yanına aldı. Bu görevi de iki yıl sürdü. Şirvan’ın fethinden sonra ise Halep Tımar Defterdarlığına tayin edildi.

Fakat buradaki görevine gidemeden Serdar Mustafa Paşa’nın buyruğu ile Trabzon’a gitti. Orada ordu için gönderilen erzakın depolama işini yapacaktı. Bu işten sonra Halep’teki görevine giden müellif, burada Tımar Defterdar olarak ne kadar kaldığını bilemiyoruz. Sultanlara öğütler veren “NUS-RATÜS SELATİN” adlı eserlerini burada yazmıştır. Gene Şehzade Mehmed’in 1582 sünnet düğününü anlatan “Camiul,

Buhürder Mecalis-i Sür" adlı çalışmalarını padişaha sunar ve karşılığında daha yüksek makamlar beklerken görevden alınır. Yalnız çok ümitli olduğu için İstanbul'a gelmişti. Böylece açığa kaldı ve 2 yıl bekledi.

Nihayet 1585'de Erzurum Mal Defterdarlığına ve 6 ay sonra da Bağdat Mal Defterdarlığına atandı. Ama; Kısa bir süre sonra Bağdat'taki görevine son verildi. Bu yoğun atamalar arasında Ali, hiçbir zaman kültür adamı olma özelliğini yitirmedi ve Şam'da iken "Ahlak-ı Aliyaye"sini yazmıştır. Bağdat Mal Defterdarlığından azli üzerine İstanbul'a dönen Ali, uzunca bir süre açıkta kaldıktan sonra Sivas Defterdarlığına tayin edildi. (1588) Ancak bu görevi de kısa sürdü. Ali bundan sonra "hangi eyalete defterdar olduysam, görevden alınma habirim oraya benden önce varıyor" şeklinde şikâyetle bulunur. Zaman da 1592 olmuştur. Bu defa Yeniçeri Katipliğine getirilir. Fakat kısa bir süre sonra 3. Murad O'nu görevden alıp, doğum yeri olan Gelibolu'ya gönderir. Bir süre sonra Defter Emmini olur. Bu arada yeniden görevden alındıysa da bir süre sonra ikinci defa yeniçeri kâtibi olur. 3.Mehmed'in 28 Ocak 1595 tahta çıkışı sırasında Ali bu görevde bulunuyordu. Ali'ye iki yüz bin akçe ile emekli olabileceğini bildirdi. O ise "Künül-ahbar" adlı tarihini yazmakla meşgul olduğunu ve eserin tamamlanması için en uygun kaynakların Mısır'da bulunduğunu, dolayısıyla Mısır Defterdarlığının verilmesini istedi. Padişah başlangıçta bu işi uygun görmesine rağmen saray fitnesi bu işe de mâni oldu ve Geliboluluyu Mısır yerine Amasya Sancak Beyliği ile Sivas Defterdarlığına verdiler. (1595) Oradan da Kayseri Sancak Beyliğine atandı. Ama hemen görevden alındı. Ve sonra gene atandı. Birincisinde 28, ikincisinde 42 gün görev yaptı. Böylece Ali'nin meslek hayatı hareketli ve hadiseli geçmiştir. Ama Osmanlı Devleti'nin bilim, idare ve siyaset adamlarının çoğunu hayatında görülen ve devrin sosyal düzensizliklerinin bir yankısı olan sıkça tayinler, terfiler, görevden uzaklaştırmalar Ali'nin hayatını da doldurur. Bu hoş olmayan manzaralar, Ali gibi gururlu hem hırslı hem de düşündüklerini ifade eden ve doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen biri için daha sık rastlanır olması kaçınılmaz olurdu. Bütün kaynakların Ali

hakkında ittifakla belirttikleri nokta O'nun gururlu, bir türlü layık olduğu makama gelememiş, hakkı yendiğine inandığı için herkese karşı hırçın tavırlar takınmaktan çekinmeyen dahası bunu çoğu zaman geçimsizliğe kadar götüren birisi olduğudur. Bu yüzden memurluk hayatında başına gelmedik kalmamıştır. Hulusa, Ali'nin en son görev yeri Cidde Sancak Beyliği'dir. Cidde deniz yolculuğu sırasında "Halatül-Kahire Minel- Adatiz akhire" ile "Mevaidün-Nefais fi Kavaidil-Mecalis" adlı eserlerini kaleme almıştır. Yani Ali yolda, izde, denizde ve karada hep yazmıştır. Cidde'de rahatsızlandı. Son Mısır Valiliğini ummuştu olmadı. Bundan sonra büsbütün hastalandı ve manzum bir mektup yazarak İstanbul'dan emekliliğini istedi ve 1600 yılında Cidde'de vefat etti. Mezarı Cidde'de fakat yeri bilinmiyor. Gelibolu'da da bir makamı mevcuttur.

GAFURİ MAHMUD EFENDİ (1078- 1667)

Celveti tarikatı şeyhlerinden arif ve alim bir zat olup Geliboluludur. Tahsilini tamamladıktan sonra Fatih Camii Şerifine vaiz tayin olundu. Bundan sonra Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayi Hazretlerinin dergahına şeyh oldu. "Açınız Mahmud Efendi ruhuna El-Fatiha", "Mürşit-i Kâmil Hak buldu Makam-ı Mahmud" mısralarının delaleti olan 1078 H. de vefat etti. Hüdayi Efendinin tekkesi yakınında Halil Paşa türbesine defnedildi. Divançe-i İlahiyatı vardır. Bir gazelinden:

Çün bahar irüp şecerler sebzü revnak-gir olur,

Ayet-i Sun-i Hüdayi her varak tefsir olur.

Nur-ı Zikrullah ile her kim ki kalbi oldu ak,

Sureten ol şeb ise manada lakin pir olur.

Sicni tenden kurtulup irdi serayı vahdete,

Hüsn-ı tevhid içre kim pabeste-i zencir olur,

Aşık-ı sadık isen terkeyle harb-u rahatı.

Ey “Gafuri” talib-i didar olan şabkir olur.

AZMİ HÜSEYİN DEDE (1311-1893)

Mevlevi arif ve fazıllarından olup Gelibolulu’dur. Uzun müddet Gelibolu ve Mısır Mevlevihane’leri şeyhliğinde irşat vazifesi görmüştür. Şiirleri arifane ve şairanedir. 1311 H. De hava tebdili için bulundukları Beyrut’ta vefat etti. Ondan fazla basılmamış risaleleri olup isimleri aşağıdadır:

- 1-Temyizül-Emreyni,
- 2-Temdidül Hayat,
- 3-Risale-i Tatbik,
- 4-İşrabül Meram,
- 5-Mir’atü’l Hakayık,
- 6-Lazimü’l Beyan,
- 7-Miftahu’l-Kulub,
- 8-Nuhbetü’l-Adab,
- 9-Beyan-ü’l Mekasid,
- 10-Mizanü’l-Edyan,
- 11-Tatbik,
- 12-Divan.

GAVSİ AHMED DEDE

Mevlevi arif ve fazıllardan bir zat olup Gelibolulu Yazıcı-zade ailesindendir. Tahsil ve sulukunu ikmalden sonra Galata Mevlevihanesi Şeyhliğine tayin olundu. Nayi Osman Dede’nin kayın pederidir. “Devran kodu Ahmed dedesiz tekyemizi hayf ” mısrasının delaleti olan 1109 H. de vefat etti. Mürettep divanı, arifane ve aşıkane şiirleri vardır. Bir gazelinden:

Berk-i üsn-ü aşıkı didar bilmez, kim bilir?

Naliş-i nuri dil-i bidar bilmez, kim bilir?
 Çeşm-i ümidin ayırmaz lema'yı ruh-surdan
 Berk-ı husni Gavs-i bimar bilmez, kim bilir?

MEVLÂNA ZAİFİ

İsmi Mehmet'tir. Gelibolulu 'dur. Güzel şiirleri ve latif beyitleri vardır. Merhum II. Murat'ın söylediği gazelleri nazmedip kitap haline getirmiştir. Tasavvufa meyilli, fakat tarikat ehli idi. Tasavvufla ilgili bir risale yazmıştır. O kitabında pek çok marifet beyan etmiştir. Bu beyti onun süfliliğine delalet eder. Zaifi sana bu mana ne yüzden hası olmuştur. Meğer maksudunu hakikat cümle eşyadan, Zaifi bu manaları elde ettiği için sen. Bütün varlıkların gayesinin ne olduğunu anladın. Yerde sürünen bir karınca gibi olduğunda, Yüce tahtı Hz. Süleyman bahtlı Sultana söylemeyi unutma.

NÂTÎ MUHAMMED EFENDİ

Alim ve şair bir zat olup Gelibolulu 'dur. Tekirdağ müftüsü iken 1679'da orada vefat etmiştir. 1500 beyitlik manzum basılmış bir eseri vardır. Şu beyit onundur:

“Bana sırrı menzili maksuda irmek hayli müşküledir.
 Meğer kim hizmetli hızır ola bu vadide hem Rahim.”

SUNİ

Hoş tabiatlı, güzel manaları yakalayan, nazik şiirleri parlak ve eşsiz sözleri vardır. Zihni selim yaradılışı müstakim bir kim-

se idi. Gelibolulu 'dur. Şu beyitler onun şiirlerinden alınmıştır.

“Ey gönül işimiz ah vah, o yar ise bunları işitmez uyur,

Bu durum benim talim midir, yoksa senin uğursuzluğun mu?”

KOLOĞLU MUSTAFA EFENDİ

Sultan IV. Murad devrinde yaşamış, Halveti Tarikatı'nın Uşakiye kolu şeyhlerinden olup Gelibolulu 'dur. Hicri 1045'de ikmal ettiği ve Divan-ı Hümayun adını verdiği büyük bir divanı vardır. Bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesinde mevcuttur. Bir de “Mesbih-i Şerif” adlı eseri manzum olarak tercüme edilmiştir.

AHMET CELALETTİN DEDE

Geliboluludur. Arapça ve Farsça manzum eserler yazmıştır. Şu kıta O'nundur.

“Gönül bir zalime mail o da yar olmadı gitti.

Cefakâr oldu gittikçe vefakâr olmadı gitti.

Gurbet ellerde kaldım vuslat Dildar'ıma müştak

Benim halimden Canan haberdar olmadı gitti.”

SÜLEYMAN ZÂTÎ EFENDİ

Sicilli Osmanide, Zâtı Süleyman Efendi'nin Bursalı olduğu yazılıdır. Fakat "Miftahül Mesai" mukaddimesinde Gelibolulu olduğu biliniyor. Tasavvuf deryalarına dalan ve inciler demet eden velilerden, mübarek vatan topraklarında yetişen ve Anadolu'yu nurlandıran mana kahramanlarından. Keşan'ı mekân tuttuğundan, Keşanlı Süleyman Zati diye meşhur olmuşlardır. Dünyaya geliş tarihleri tam olarak bilinmemektedir. Vefatları Miladi 1738'dir ve Keşan'da Rahman'a yürümüşlerdir. Süleyman Zati Efendi, İsmail Hakkı Bursevi Hazretlerinin elinde yetişen bahtiyarlardandır. Ustasından akli ve nakli ilimleri öğrendi. Gönül yurdu irfan ışıkları ve nurları ile doldu. Sonra şeyh-i kendisini Gelibolu'ya gönderdi. Bu hadiseyi şöyle hikâye ederler:

"Pirim İsmail Hakkı Hazretleri ile M.1713 senesi başlarında Şam'dan Üsküdar'a geldiğimde, tasavvuf büyüklerinin adeti üzere, Şeyhim bana istihare yapmamı emir buyurdu. Emirleri gereğince istihare yaptım ve rüyamda kendimi Gelibolu'da Yazıcı zade Muhammed Efendi'nin mağarasına girmiş gördüm. Yazıcı zade bana görünüp iltifatta bulundu. Mübarek eli ile arkamı üç kere sıvadı. Elimden tutup şehrin içine götürdü. Sonra yine kendimi İstanbul'da Kasımpaşa'da gördüm." Ertesi gün üstadımın huzuruna vardığımda bana sordu:

"Ey evlat, akşam rüyanda ne gördün?"

Ben üstadımdan ayrılmak istemiyordum. Rüyamda Gelibolu'ya gittiğimi gizledim ve dedim: "Kasımpaşa'ya geldiğimi gördüm." O tatlı bir tebessümle buyurdu ki: "Önce Gelibolu'yu görmedin mi?" Birden kendimi kaybedip yere düştüm. Nice zaman sonra kendime geldiğimde Şeyhimin ellerine sarıldım, öptüm, öptüm. İsmail Hakkı (K.S.) gözyaşlarını tutamadı. Hıçkıra, Hıçkıra ağlayarak: "Oğlum dedi, nice zamandan beri Allah-ü Teala'ya, bizim dervişlerimizden birisi Gelibolu'ya gitsin ve orada Yazıcı zadede Muhammed Efendi'nin ruhaniyetinin bereketi ile talipleri büyüklerin yoluna davet

etmesi için niyazda bulundum. Elhamdülillah duamız kabul oldu. Şimdi sana Gelibolu göründü. Oraya git ve Allah'ın kullarını irşat eyle" Ben yol hazırlıklarını tamam edip ayrılacağım zaman dediler ki: "Ey oğul, 1724 senesine kadar Gelibolu'dan bir adım dışarı çıkma. Eğer o güne kadar vefat etmezsek, bize gelmen işaret olduğunda, gecikmeyip, hicreti lütuf ve ihsan bilerek emre itaat edesin. Bu yolun büyüklerinin gittikleri sadet yolundan sakın ayrılmayasın"

Üstadıma veda edip yola revan oldum ve kendimi Gelibolu'ya attım. Çilemiz nice zaman sürdü. Sonra kendilerini ziyaret etmeyi murat ediyordum ki, Şeyhimin vefat haberi geldi. O lahza hasretiyle tutuşup yandım.

Süleyman Zati Efendi Aşk-ı ilahinin kokusunu candan duymuş bahtiyarlardandı. Şeyh İsmail Hakkı Bursevi Hazretlerinin eteklerine tutunarak vahdet deryasına açılmıştı. Şeyhinin vefatından sonra da yine O'nun ruhaniyetinden ömrünce istifade etmiştir. Şiirlerinde bu açıkça görülür. Süleyman Zati Efendi'nin bir divanı ve "Sevanihu'n-nevadır fi marifeti anasır" isimli bir eseri vardır. Yine Şeyhi İsmail Hakkı Hazretlerinin:

"Bir elif bul Mekteb-i irfanda o ba'yı sor,
Kad Hamide eyleyip Ya gibi ondan Ba'yı sor."

İsimli kasidesini de mufassal bir surette şerh etmiştir. Gönül

Gülşen'in den dökülen bazı şiirlerini nazarlarınıza sunalım:
Geçirme ömrünü mü'min, sakın ki, kıl ü kal üzre,
Sözün manasın anla, ne yürürsün hayal üzre.
Bu dünyanın süslerine aman aldanma ey gafil,
Buna her kim gönül verse, geçer ömrü melal üzre,
Bir dikkatli nazar etsen, bu dünya ehli canım,
Kazanırlar para daim, bunlar cenk ve cidal üzre.
Bu dünyaya neler geldi, ben diyenler göçüp gitti,
Bilmeli, bu fani mülktü, yarattı Hak zeval üzre.

Kaçarsan arkandan gelir, kovalarsan yetişemezsin,
 Ki, dünya gölgeye benzer, denildi bu misal üzre.
 Akıl, olan kişi, gönül vermez bu dünyaya,
 Düşkün olmaz ondan yana, bilir onu kemal üzre.
 Senin nur-i cemalindir, eden alemleri işrak.
 Senin nur-i visalindir, eden gönülleri müştak.
 Halil'e nar-ı Nemrudu, gülistan eyledin amma,
 Eğer çi Nüh'a tufandan, necat irdi cenabından,
 Beni derya-ı aşkında, tamamen eyledin iğrak.
 Nihayetsiz rahmetinden, şifalar verdin Eyyüb'e, biçareyi
 eyledin, Ya Rab derd ehline ilhak.
 Cemalinin sevdasıyla, bugün Zat iyi edna,
 Emeklemek de yolunda baş, açık yalın ayak."

Adı geçen eseri Üsküdar Selimağa Kütüphanesinde mevcuttur.

Basılmamış manzum risaleleri de vardır. Şu gazel O'nundur:

Dila kefiyesi aşk yürü meyhor olandan sor,
 İçüp vahdet şarabını ebed mahmur olandan sor,
 Sakın sen sırrı irfanımü zahir ehline surma
 Ant ancak maarifetle dolup pür nur olandan sor,
 Eğer mahiyet-i lutf ile kahrın bilmek istersen,
 Ant var derdi ile Eyyüp gibi meşhur olandan sor."

Her fani gibi aşkın deryasına dalan Süleyman Zati Efendi de bu temeli çürük dünyadan gerçek hayata kanat açtılar. Kabirleri

Keşan'dadır. Cenab-ı Hak bizleri şefaathlerine nail buyursun.

Menkıbe (YARINA ÇIKACAĞIMIZ BELLİ DEĞİL)

Kabr-i şerifleri keşanda bulunan büyük veli Süleyman zati efendi bir sohbetinde;

“Kardeşlerim! Vakit, keskin bir kılıç gibidir. Yarına çıkacağımız ise belli değildir. Mühim işleri bugün yapmalı, mühim olmayanları ise yarına bırakmalıdır.

Aklı olan böyle yapar.

Ne yapmamızı tavsiye edersiniz? Dediler.

“Kalbinizden dünya sevgisini çıkarın” buyurdu.

Bunun yolu nedir ki efendim?

Kalbinde dünya sevgisi olmayanlarla beraber olun. Öyle kimseler yoksa, Allah dostlarının kitaplarını okuyun. O büyüklerin kitabını okuyan, onlarla sohbet etmiş gibi feyiz alır ve kalbi temizlenir.

CENNETE İMANLA GİRİLİR

Süleyman zati efendi bir gün cemaate buyurdu ki: cennete iman ile girilecek ama bir şartla; kişi her sıkıntıda kusuru kendisinde görür, her nefeste rabbini düşünür, kalpleri Allah’ın evi bilir, incitmez kimseyi. Süleyman zati efendi cehennem korkusuyla çok zaman ağlarmış. Bunun için sık sık;

“Bir insan nasıl yanar” dermiş sevdiklerine. “Ateş deyip geçmeyin, yanmak çok zor.” Ve şöyle devam edermiş:

Bir kibrit alevine tutun parmağınızı, o zaman anlarsınız ateşin ne demek olduğunu. (Bin evliya menkıbesi- Abdullatif uyan 27. Kitap s.92)

HOCA HAMZA EFENDİ

1300'lü yıllarda Gelibolu'da yaşamış Allah dostlarından biridir. Hoca Hamza Efendi cehennemde yanacak olanları düşündükçe mahvolur adeta. Seher vakitlerinde secdeye kapanır –ya rabbi! hiç kimseyi ateşte yakma- diye yalvarır gözyaşı döker. Onun meclisinde gıybete yer yoktur. Yapan olursa, derhal susturur. –o dediğine ben daha çok layıktım- der, -kötüle-yeceksen beni kötüle-

EYVAH GİTTİ ORUÇ

Bir gün hoca hamza efendinin yanında valiyi kötülerler. –eyvah- der –gitti orucun sevabı- Siz gıybet etmediniz ki, derler. Evet gıybet etmedim, ama dinledim, der. –gıybette dinleyen de ortakır günaha-

CAMİ (Rumi ve Mısri) (XVI. yy.) Divan Şairi

Gelibolu'da doğmuş ve uzun süre Mısır'da yaşamıştır. İran'ın ünlü şairi Cami'den ayırt edilmek için Rumi ve Mısri olarak anıldı. Yaşamı üstüne en sağlıklı bilgi kendi yazdığı Ravzatü's Şüheda (Saadet Name'nin) ön sözündedir. Buna göre Sipahi oğullarındandır.

Kanuni Sultan Süleyman zamanında Mısır'da yazıcılık yaptı; şiirle ilgilendi. Mekke ve İstanbul'da görev yaptı. Padişah tarafından kabul edilerek, daha önemli görevlerle yeniden Mısır'a tayin edildi. Bir süre sonra sancak beyliğiyle görevlendirildi. Bu görevde iken Mısır'da öldü. En önemli eseri Kanuni'ye sunduğu Ravzatü's-Şüheda (Saadet Name'dir.) Şe Kasidesinde tanınmış eserleri arasındadır. Habibi'nin “dedim, dedi” terakib-i bendine nazire olarak yazılmış bir de terakib-i bendi vardır.

SÜRURİ MUSTAFA EFENDİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme devri şair ve alimlerinden olup Geliboluludur. (D.897/1491) Mesnevi Şerhi ve Bahru'l-Maarif" adlı eserleri ile ün yapmıştır. Eser sayısı 30'u aşkındır. 1552'de Anadolu Kazaskeri Sururi'yi tezkirecilik hizmetiyle mükafatlandırdı. 1523'de Gelibolu Saruca Paşa Medresesine Müderris olarak atandı. Daha sonra Vezir Kasımpaşa Haliç'te Hala kendi adı ile anılan yerde bir medrese açtı. Müderrisliğine Süruri Efendi getirildi. Buradan da Karaman Valisi Şehzade Sultan Mustafa merhuma muallim tayin edildi. O'nun öldürülmesi üzerine üzüntüsünden inzivaya çekildi. 9 sene kimse ile görüşmedi. Nihayet (969-1561) de vefat etti.

Kasımpaşa'da kendi yaptırdığı mescidin mihrabı önünde gömülüdür. Başlıca eserler: "Şerh-i Buhari, Şerh-i Hidaye ve başkaları. Şerh-i Mesnevi, Şerh-i Gülüstan, Şerh-i Divan-i Hafız ve başkaları. Şu manzume O'nundur:

"Bu sene can vermiş iken verdi. Busem bana can

Manide ey gonca-leb öptüm dehanın rayegah"

KARA MEHMET EFENDİ

Edebiyatçı bilginlerden ve meşhur Şeyhüslüm Ebsud Efendinin icazetlilerinden olup Gelibolulu 'dur. Vefatı (M/1598) Gelibolu'da Gazi Hüdavendigâr Camii avlusundaki kabristanlıkta gömülüdür. Kelam ilmiyle ilgili bir eser yazmıştır.

BAHRİ PAŞA

Geliboluludur. Enderun terbiyesi ve ilimi gördükten sonra sıratkılığına yükselmiş, 1098 yılında Kastamonu valisi, 1099 da Van valisi oldu. 1100 de de çardak muhafızı, ba'del azl cizye muhasebecisi olarak görevlendirildi. 1112 yılında İstanbul Üsküdar da vefat etti. Oraya defnedildi. Meşhur şairlerden ve hattatlardan idi.

ŞAHİN ALİ PAŞA

Gürcü şahin Ali Paşa diye anılır. Adana valiliğı, Rakka sancağı memurluğı, Hotin muhafızlığı ve Konya valiliğinde görevler aldı. 1184'te Özi kalesi muhafızlığına tayin olundu. 1200 yılında Selanik valiliğı ile İsmail seraskerliğı olarak görev yaptı. Seraskerlikten azledilerek Bozcaada ya gönderildi. 1203 yılında Gelibolu'ya geldi ve burada vefat eyledi.

EL-HÂCC SALİH PAŞA

Aslen İzmirlidir. Devlet kademelerinde değişik hizmetlerde bulunup, Gelibolu'da vefat etmiş, Gelibolu yazıcı zade mağarasında (çilehane avlusunda) metfundur.

MAHİR HAMZA PAŞA

Silahtarlık görevinde bulunmuş, aslen Niğde Karahisarlı Mehmet ağanın soyundan olup, 1140 yılında doğmuştur. 1156 yılında Enderun'da değişik görevler almış, 1172 yılında mora muhassıllarına ve 1175 yılında Rumeli valisi olarak görevlendirilmiştir. 1176 yılında Niğbolu kalesinin alınmasından sonra Vidin muhafızlığı görevinde bulunmuş, bu görevlerden azledilince, Dimetoka'da ikamete memur kılındı. 1180 tarihinde mısır valiliği ve Halep valiliği yapmış 1181 aydın muhassılını görevinde bulunmuş, 1182 yılında sadrazamlık makamına getirilmiştir. Bu görevden azledilince Gelibolu'ya gönderilmiş, 14 muharrem 1185 de Gelibolu'da vefat etmiştir.

HAYDAR EFENDİ

Geliboluludur. Kaleminden yetişip defterdarlık ve İskender çelebi katipliği görevlerinde bulunmuş ve son olarak Gelibolu'ya gönderilmiş, burada vefat etmiştir. Sinanpaşa tekkesinin harem duvarında metfundur.

MURAT ÇELEBİ

Gelibolu'da Kilitbahir'idir. Diyarbakır, Halep ve Irak defterdarı olarak görev yapmıştır. 973 de Anadolu baş defterdarı olarak görev yapmış, 981 yılında vefat etmiştir.

EL- MEVLA AHMED

Salınır zade demekle meşhurdur. Pazarbaşı Ali'nin evladı olarak dünyaya gelmiştir. Hanefi alimlerindendir. Kuyucaklı Abdurrahman Efendi'den ders alarak yetişmiş 1206 yılında müderris olmuştur

EL-MEVLA ÇELEBİ AŞÇIZADE

Gelibolu doğumludur. Yüksek ilim tahsilinden sonra; Edirne Sultan Bayezid medresesinde göreve başladı. Sonraları Gelibolu, Tokat, İznik medreselerinde, Edirne Üç şerefeli medreselerinde, Sahn medreselerinde müderris olarak görev yaptı. Bursa ya kadı oldu. Bilahare tekrar müderris olarak görev yaparak 942 senesinde Bursa'da vefat etti. Zeyniler Tekesinde gömülüdür.

EL-MEVLA SURURİ MUSTAFA EFENDİ

Gelibolu tüccarlarından Hacı Şaban efendinin oğludur. 897 de Gelibolu'da doğmuştur. Babasının teşvikiyle ilim yolunda girmiş, Nihali Ca'fer Çelebi de ilim tahsil etmiş, Bursa da Kasım Paşa müderrisi Kara Davud Efendi'ye intisap etmiş, Kadri Efendi, Taşköprü zade Mustafa Efendi ve Abdül Vâsi Efendiden feyz alarak Muhyi'ddin El-Fenari Hazretlerine intisap ederek tekamülünü tamamlamıştır. Bu büyük alimlerden feyz aldıktan sonra Emir Buhari damadı Mahmud Efendiden feyz aldı.

930 yılında Gelibolu'da Sarıca Paşa medreselerine müderris oldu. 933 senesinde Piri Paşa medresesinde 944 senesinde Kasım Paşa medresesinde vazife yaptı.

955 senesinde Kanuni'nin oğullarından Şehzade Mustafa'ya muallim olarak görevlendirildi. 969 yılında vefat ederek kendisinin yaptırdığı Kasım Paşa'daki mescidine defnedildi. Tefsir, divan, mesnevi şerhleri Tıp ve astronomi üzerine birçok eser yazmıştır.

EL-MEVLA SÜLEYMAN

Kara Süleyman namıyla anılır. İlim yolunda ilerleyerek 946 senesinde Müderris olarak değişik yerlerde müderris olarak vazife yapmış.980 senesinde Bosna sarayında müderris ve Müftü olarak vazife yapmış, kefe müftülüğünde bulunmuş.985 yılında vefat etmiştir. Oğulları allameden Kara Abdurrahman Efendi ve Şeyhi Efendi ve Musalli Çelebidir.

EL MEVLA ADİL AFENDİ

Gelibolulu dur. Yüksek tahsilini tamamladıktan sonra der-siam ve muhatta huzur-ı hümayun olarak Mekke'de vazife yapmış 1310 ramazanında İstanbul payesi olmuştur. Gelibolu müftüsü iken 1313 yılında Gelibolu da vefat etmiştir.

EL-MEVLA ABDURRAHMAN BİN

EŞ-ŞEYHİ MEHMED BİN MUSA

Gelibolu müftüsü ve Sarıca Paşa medresesi müddeisi Mevlâna Şeyhi Efendinin evladıdır.

EL MEVLA ABDULLAH EFENDİ

Geliboluludur. Kadri efendinin damadı diye anılır. Yüksek tahsilini tamamladıktan sonra;1057 yılında Raiki Medresesinde,1062 yılında Siyavuşgil Paşa Medresesinde 1063 yılında Cafer Ağa Medresesine,1067 yılında Hatice Sultan Medresesinde,1068 yılında Şeyhül islam Mu'id Ahmed Efendi Medresesinde 1072 yıl 11ınSultan Medresesinde Çorlu medresesine akabinde Mehmed Paşa medresesine 1073 te Kara Mustafa Paşa Medresesine1074 yılında Eba Eyyüb-i En-sari Medresesinde ,1078senesinde Medine-i Münevvere de vazife yaptı.1086 senesinde vefat edip Edirne Kapı haricinde Kadri Efendi kabri civarına defnedildi.

EL MEVLA OSMAN EFENDİ

Geliboluludur. Mektubi Osman Efendi diye bilinir. Mevlevi Parsa Mehmed efendinin terbiyesi ve eğitiminde yetişmiştir. İstanbul'a giderek yüksek eğitimini tamamlayıp1102 yılında Siyavuş Paşa Medresesinde,1109 yılında Koca Mustafa Paşa Medresesinde 1113 yılında Fethiye de İsmihan Sultan Medresesinde,1115 yılında Hangah medresesinde,1117 senesinde Ula-yı Sarayı-İbrahim Paşa Medresesinde 1122 de Süleymaniye Medresesinde müderris olarak vazife yapmış 1136 yılı Ramazan'ın yirmi birinci günü Mekke-i Mukerrem'e giderek vefat etmiş Şamda Bilal-i Habeşi civarına defnedildi. Konya da Yusuf Aga kütüphanesinde "Şifa-i Şerf" isimli eseri mevcuttur.

EL MEVLA ATAU'LAH MEHMED

Dürrizade namıyla bilinir. Şeyhülislam Mustafa Efendinin ikinci oğludur.1148 yılında müderris ,1172 de Selanik Kadısı,1183 yılındaİstanbul Kadısı 1188 de Anadolu Kazazkeri olarak görev yaptı.1197 de şeyhülislam olarak görevyaparken azl olunarak Hacca gitmek üzere Gelibolu ya gönderildi. Gelibolu da hastalanarak (6 Recep 1199) da vefat etti. Yazıcızade Mehmed Efendinin yanına defnedildi.

EL-MEVLA PARSA MEHMED BİN MUSTAFA

Gelibolu Mevlevihanesi kurucusu Ağazade Mehmed Efendinin kardeşidir.Ağabeyinin eğitim ve terbiyesinde yetişmiştir.1078 de Edirne Cam-i Atik medresesinde daha sonradafilibeKadısı olarak vazife yaptı.1091 yılında vefat ederek Gelibolu Yazıcızade Muhammedefendi yanına def edildi..Sabır mahlasıyla yazmış olduğu divanı vardır.

EL —MEVLA MEHMED

Gelibolu'dandır. Abdurrahman Emiri diye meşhurdur.1017 de İshak Paşa Medresesinde müderris oldu.1027 de Kasım Paşa Medresesinde 1032 de Haseki Medresesinde 1034 de Üsküdar Valide Sultan Medresesine,1035 de Süleymaniye Medresesinde müderris, 1038 de Yenişehir Kadısı olarak vazife yaptı.1042 yılında vefat etti.

EL MEVLA MEHMED BİN EL-HACC | RAMAZAN BİN BAYRAM

Geliboluludur. İstanbul'da ilmi tahsilini yapmış 1089 Fatma Sultan Medresesinde,1092 de Mimar Sinan Medresesinde,1094 de Hüsrev Kethüda Medresesinde,1099 da Şeyhülislam Debbağ zade Efendi Medresesinde,1100 de Aişe Sultan medresesinde ,1105 yılında Süleymaniye Medreselerinde müderris olarak vazife yaptı. Kıbrıs'ta vazifeli iken 1118 yılında vefat ederek Orada Ayasofya Camii Şerifine defnedildi.

EL MEVLA MEHMED MEALİ

Köse Mealimdiye anılır. Yarhisar Mevlâna Muslihu'ddin Mustafa efendinin mahdumudur. Gelibolu Kadısı iken 942 tarihinde vefat etmiş Yazıcızade Kabristanına def edilmiştir.

EL-MEVLA MAHMUD BİN BİN MAHMUD

Geliboluludur. Kemalât ı ilmini tamam edip,1094 de Koğacı Dede Medresesinde,1098 de Ferhat Paşa Medresesinde 1099 da Ümmül-Veled Medresesinde,1101 senesinde

Gelibolulu Mehmed Efendi yerine Fetva Emni olarak vazife yapmış.

Aynı sene Şeyhülislam Zekeriya Efendi Medresesinde,1103 senesinde Kılıç Ali Paşa medresesinde 1105 senesinde Sultan Selim –i Kadim medresesine müderris lik yaptı.1106 da Kudüs te vazifelendirildi. Uzun yıllar değişik devlet hizmetlerinde bulunup 1118 senesinde vefat edmiş Eyüb-ı Ensari civarına defn edilmiştir.

EL MEVLA MAHMUD MEDHİ

Geliboluludur. Kara Mahmud demekle meşhurdur. Kara Kadıade'dir. Ebu Suud Efendiden ilmini tamam edip 984'te Şah Huban medresesine müderris olmuş.987 de Kefe ye müftü,992 de Maraş'a kadı 1000 tarihinde Gelibolu'da vazife yaptı.1005 de Trablus-ı Şam'a Kadı oldu.1007 de vefat etti.

EŞ-ŞEYH AZMİ

Gelibolu Mevlevihanesi şeyhi İzzet Efendinin evladıdır.1041 yılında babasının yerine Mevlevi şeyhi olarak hizmet etmiş. Gelibolu da vefat etmiştir.

EŞ-ŞEYH MEHMED EL-BUHARİ

Gazi Süleyman Paşa Camiinde vazife yapmış. Camii'nin haziresinden meftundur.

EŞ-ŞEYH MEHMED DEDE

Gelibolulu 'dur. Saçlı Mehmed Dede demekle meşhurdur. İlim tahsilini tamam sonra Konya'da İrşat sahibi Ezeli Zade Abdurrahman efendiden manevi terbiyeyle ilahi cezbelere sahip oldu. Kırk sene Unkapanı'nda bir mektepte hizmet etti. Veziriazam Gürcü Mehmed Paşanın yardımcılarıyla hizmet etmiş. Cebeciler Kâtibi Tüfenkçizade dost olarak on seneden fazla beraber dostluk kurmuşlardır. Birçok vezir vüzerâ kendine hürmet ve ilgi göstermiştir.

EŞ-ŞEYH MAHMUD GAFURİ

Geliboluludur. İlim tahsilinden sonra müderris olmuş. Halveti'ye tarikatı terbiyesi alarak Gelibolu da şeyh olup sonra da Zeyrek vaizi oldu. Hüdai Mahmud Efendi dergahında şeyhlik yapmış. 1087 yılında vefat etti.

Eş-şeyh MUSTAFA EFENDİ

Geliboluludur. Nakşi tarikatı terbiyesi alarak Murad Monla Dergahında şeyh olmuştur.

BAHRİ PAŞA

Gerçek ismi Mehmet'tir ünlü hattatlardandır. Ta'lik ve hürde vü şikeste hatlarında üstattır.

HÜSSAM EFENDİ

Hattattır, kâtip Hüssam diye bilinirdi. Sülüsü celile de üstattır.

ABDÜLBAKİ BİN MEHMED SABİR PARSA

Geliboluludur. Hattattır, babaları tercüme dairesinde vazifeli Parsa Mehmed Dededir. Emir Buhari türbesinde türbedar olarak görev yaptı. Devlette küt tab ve hattat olarak görevler yaptı

GELİBOLULU DİĞER MEŞHUR HATTATLAR

Osman Efendi

Mustafa bin İbrahim

Eş-Şeyh Baba Yusuf

AGEHİ

İsmi Mansur dur. Birçok Osmanlı beldelerinde tarikat Şeyhi ve ilim adamı olarak hizmetler etti. Gelibolu' da müderris olarak yaparak vefat etmişti. Gazelleriyle meşhur olmuştur.

BAHRİ PAŞA

Gerçek ismi Mehmed'dir. Şairdir, gazelleriyle meşhurdur.

TIRAŞI

Geliboluludur. Mehmed Çelebi olarak tanınır. Cerrah zade diye bilinir. Şiirleriyle meşhur olmuştur.

CAHİDİ

Uşşaki tarikatı şeyhlerindendir. Kilid Bahir köyünde camii ve türbesi vardır. Cahidi mahlasıyla divanı vardır.

HUZURİ

Geliboluludur. İkinci Selim zamanın şair ve sofilerindedir.

HÜKMİ MEHMED ÇELEBİ

Geliboluludur ilim tahsilinden sonra. Şehnamecilik vazifesinde bulunmuş, Padişahın vasıfları seferleri ve zaferlerini yazmıştır. Katiplerin reisi olarak vazife yapmıştır.4.Murad zamanında vefat etti.

HEKİMİ

Geliboluludur. Danışment yani İstanbul medreselerinde oda sahibidir. Devamla ilimle meşgul olmuştur.

